

LAŽNI ČAKOVČANIN

B i b l i o t e k a I n s u l a

K N J I G A 4 0

Nakladnik:
Grad Čakovec

Za nakladnika:
Stjepan Kovač

Urednik biblioteke:
Miroslav Gakić

Naslovnica:
Boris Lisjak, DVIJE LIJE

Tehničko oblikovanje knjige:
Boris Topolnjak, LETIS

Tisak:
LETIS d.o.o.

B i b l i o t e k a I n s u l a

LAŽNI ČAKOVČANIN

MILJENKO MURŠIĆ

Insula

Čakovec, listopad 2015.

Biblioteka Insula: LAŽNI ČAKOVČANIN

Prvo izdanje – listopad, 2015.

Odabrano za objavljivanje na natječaju
Grada Čakovca 2015.

Tisak:

LETIS d.o.o., Pretetinec, Hrvatska, 2015.

Naklada: 500 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000000

ISBN 978-953-7143-36-7

*Likovi i zbivanja izmišljeni su
i nemaju veze sa stvarnošću.*

PROLOG

BOŽJI GLAS naložio mi opisati svoj život. Izrazom "grom iz *vedra neba*" ističem svoje iznenađenje; inače je sam glas bio spikerski ugodan, dovoljno glasan ali nipošto preglasan. S nevjericom sam se zapitao *Zašto baš ja?* odnosno po čemu je moje trajanje značajno da bih ga morao tekstualno fiksirati, da bi se onda poput vatrometa javila i druga pitanja: U koju svrhu? Za koga? U kom stilu? Analiziram i tražim odgovore, mučim se proniknuti u stvari i povezati ih. Sav sam se oznojio; od intenziteta razmišljanja boli me glava.

Neću se prenemagati, praveći se bedastijim nego što jesam! Svatko je gospodin ispod svoje kape, svačiji je život jedinstven te vrijedan opisivanja, pa u tom smisli i moj. Iako postoje tisuću puta važnija postojanja, bit će da moje ima posebnih sastojaka kojih kod drugih, razvikanijih, nema. Jedino sam, ponavljam, zbunjen odakle poticaj baš s Najviše Instancije?! Naravno da nemam dokaze jer mi nije priopćeno na način: Glas sam i obraćam ti se zbog toga i toga, a da sam doista Onaj Koji Jesam dokazujem ovim i ovim, taksativno nabrojeno, ovjereno kod javnog bilježnika u tri primjerka.

Pokušavam se zafrkavati na svoj račun: "Ako se privatna osoba diči božanskom inspiracijom, tada u našim društvima postoji samo jedan govornik koji to može službeno pobiti - psihijatar." Karl Marx. Ne, nisam to izmislio - na papiriću, naći ću ga, imam zapisano gdje je ovaj to rekao, pa svatko može provjeriti i dalje citirati.

- *Bijedniče, viču dušobrižne duše, tako se razmeću agnostici, a znamo tko se iza njih krije. Samo ti crtaj vraga na zid! Piši, pa se zapiši! Kome obojci, kome opanci; kome muda, kome bubrezi. Kome iskopano oko, kome izbijen zub.*

Svjestan sam da je moj život nedostojan; znam da sve to neće dobro svršiti. Ostavljam po strani uzalud potrošeno vrijeme. Međutim, tko sam ja da se ne ispunim Nalog, tko sam ja da se ne odazovem Pozivu? - Nešto ću našvrljati. Ako bude dobro - dobro, ne bude li - opet dobro; reći ću: - Ja sam svoje izvršio; ubijte me, bolje ne mogu! - Pa što ako me ubiju! Kad si živ, nema smrti; kad dođe smrt, nema tebe. Puno su gore vječne muke. Kako god okrenem, dolazim na isto: pametnije mi je pisati nego se izložiti riziku Gnjeva.

MOJ ŽIVOT

Počinjem - od nečega moram početi - od izleta u Čakovec kojim sam se, izletom, častio povodom mog rođendana, koji, rođendan, pada - gle ironije - na dan uoči Valentinova. Sredina zime, a vrijeme (i više nego) proljetno: živa se popela na sedamnaest stupnjeva, dok je subjektivni osjećaj ima u meteorologiji ovakav termin - dvadeset. Frajeri su ekshibicionistički istrčali u majicama kratkih rukava, da bi već sutradan mačji mjesec pokazao vučju ćud: napadao je snijeg do koljena, kod kratkonogih cura i do *one* stvari. Tog trenutka nitko nije slutio vremenski prevrat. Lutao sam gradom nad koji je "Orao" zaštitnički raširio svoja krila, fotografirao reljef "Istjerivanje okupatora", poklonio se Starom gradu. Stoljećima se zrcalio u svom jezeru, sad se tužno "ogleda" u zelenom travnjaku. Trakošćan ima sreću da nije u Čakovcu - osušili bi ga i posijali travu. Bled i Bajkal isto su se izvukli. I Veneciju bi "travizirali"; nema toga što Međimurci ne mogu. Na kraju odem u robnu kuću na odjel papirne galanterije i knjiga provjeriti ima li koja jeftina a zanimljiva.

Tvrdo ukoričene luksuznice premazane svim duginim bojama pjevaju sirenski poj. Naslovi na rasprodaji, sniženi 90 posto, u kutu su. Nitko sirote godinama nije kupio i šanse da budu udomljeni nikakve su, te ih je bolje uvaliti budzašto nego da zauzimaju dragocjen prostor. Tu i tamo netko prebire ali ne uzima - jer da su imalo zanimljivi, naslovi, već bi otišli. Jednom bijahu lepršavi hit koji je uz pompu krenuo osvojiti svijet. Sljedeća postaja, posljednja!, jest reciklaža. *Sic transit gloria mundi*. Ako se na rasprodajnom pogrebu i omaknulo nešto vrijedno, na početku su probrali te ostade samo apsolutni demodé. Uzbudljivo je baš ovdje čeprkati: neizmjerne radosti posreći li se.

Upala si mi u oči knjigo neobična naslova: BAUBA, MITSKA VULVA. ["August Cesarec", Zagreb, prevela Radmila Zdjelar.] Oblio me hladan znoj. Za autora - *Georges Devereux* - nikad čuo! Vulva?! Baš prikladna veljačka tema! Prolistah (knjigu, ne vulvu!) - antropološka studija grčke mitologije neće privući širu publiku. Zato nije kupljena iako cijena bijaše pišljivih 12 (slovima: dvanaest) kuna. Još su dvije knjige bile u igri: jedna 14, druga "čak" 26 kuna.

[Nisam bio siguran kako se čita ime autora: Georges je Žorž, ali ovo drugo - Devere? Devero? Pogledat ću kod Srba, koji pišu onako kako se čita; makar pizde u posljednje vrijeme također pišu izvorno, pa se ne možeš na njih osloniti. Naknadno sam našao: pišu Devero. Međutim, problem! Ovo zadnje "eux" je međuglas kakva nema u hrvatskom. "(o)eu je glas između O i E: usne se zaokruže kao za O, a izgovori se E: œ."]

[Što točno znači "vulva"? Evo prilike onima koji ne znaju da donajaju! Klaić: "*lat.* otvor, ulaz; medicinski: vanjski dio ženskog spolnog sustava". Ako sam dobro shvatio: *vagina* ili *rodnica* je unutarnji dio, a *vulva* ili *stidnica* ono što se vidi izvana. U običnom govoru *vulva* i *vagina* su sinonimi. U hrvatskom je to jednostavnije riješeno: p...a je i ono izvana (stidnica), i unutrica (rodnica), i cijeli sustav; a i cijela žena, ha ha.]

Sisavci se, znamo teoriju evolucije, razviše iz vodozemaca: u dubinama ontogeneze izvor je ljudskog trčanja na sunce. Uz kapučino i pelinkovac ja, ljudski vodozemac, prelistavam akviziciju. Naručujem još jedan pelinkovac, pa još jedan kapučino i pelinkovac. Znam da žestica ne ide uz moj karakter, puno puta sam se opekao, pelinkovac mi je Ahilova peta, da se klasično izrazim, ali kad mi toliko godi! Neću miješati, pa valjda neće poći po zlu.

U petom razredu nastavnik iz povijesti dao mi je referat o grčkoj mitologiji. Kao posvećenu tajnu otkrivao sam "ministarstva" Olimpa - ispisao sam pedeset božanstva s njihovim resornim nadležnostima. Ponosno pogledavši po učionici objavio sam da Grci za sve imaju boš-

tvo! Zapamtio sam dvije upadice. Prva: da li je Apolon i bog rock-muzike? Petljao sam da u ono vrijeme nije bilo rocka. A danas? Danas nema Apolona - pomogao mi je nastavnik i nasmejao razred. Drugo je pitanje bilo varijacija na prvo: je li Dionis bog whiskeya ili za žestoka pića postoji posebni bog? Razredne nimfete divile su mi se kao intelektualnom Herkulesu. Devereuxova knjiga mi je prustovski oživjele male glavice prijatelja. Danas se ne mogu sjetiti ni kako se povjesnik zvao. Iz tih je vremena moja traumatiziranost grčkom mitologijom. Pročitavši u zanosu knjige o mitovima kojih sam se dočepao, otkrilo mi se da nema pedeset nego pedeset milijuna bogova i mitskih junaka. Nikad ja to neću naučiti! U strahu sam bježao od mitologije kao vrag od tamjana. Zbog toga me oblio znoj, ne zbog *baube* - koja je priča za sebe, ha, ha.

"Srž ove knjige čini analiza mita o Baubi (Jambi) koja je personifikacija ženskog spola upravo kao što je Falos personifikacija uda." - kaže autor u prvoj rečenici Predgovora. Na početku studije pak precizira svoju nakanu: *"Namjera mi je da simbolizam ženskih spolnih organa rasvijetlim dubinskom analizom personifikacije vulve u grčkom mitu o Baubi/Jambi. Nadam se da ću time, nazovimo to tako, 'rehabilitirati' vulvu i vaginu čiju je važnost za doživljavanje pojedinca, tako i kulture, sustavno potirala pažnja usmjerena uglavnom na muški organ."*

Razveselio sam se što ću otkvačenom knjigom kupljenoj za 12 (dvanaest) kuna obogatiti svoje poznavanje antike te se priključiti pothvatu "rehabilitacije vagine".

PRISLUŠKIVANJA

Za susjednim stolom brbljaju dvije *sloničice* (= ženturače koje misle da su još uvijek tinejdžerke). Ne bih ih primijetio niti bih čuo sasvim tihu glazbu koja je dopirala sa šanka da jedna od njih nije afektirala kako "ne podnosi Gaby", tražeći od konobara da promijeni postaju. Osjetio sam se pogođenim jer se s apostrofiranom pjevačicom "poznajem". Vidjevši na Zrinjevcu poznatu facu makinalno sam je pozdravio, na što Gaby odzdravi diskretnim smiješkom. Po prirodi posla komunicira s mnogim ljudima te je pomislila da sam tonski snimatelja s televizije ili organizator festivala ili sličan tip s kojim je surađivala, razgovarala, popila kavu. Ili se već naučila da je nepoznati

ljudi pozdravljaju pa svima pristojno uzvraća! Poslije toga sam je sreo još nekoliko puta; bit će da negdje u blizini stanuje ili ima prijateljicu. Nije isključeno da me prepoznaje, premda ne mogu sa sigurnošću tvrditi. Tračeve o "slavnima" principijelno ignoriram jer mi idu na živce; intervju s Novakovom pročitao sam i odgledao razgovor s njom na televiziji. Prema estradnim ficicama, koje nedostatak sluha kompenziraju vulgarno jeftinim seksipilom - preuskim suknjama i sisicama koje ispadaju, Gaby je toplim promuklim glasom, decentnošću i profinjenošću istinska dama. Rado odlušam njenu pjesmu, kad se već "poznamemo", mada moram naglasiti: nisam *šizika*! [Prije o Gaby nisam znao puno; znao sam da je žena Arsena Dedića. Njegovu *Djevojku iz moga kraja* tip za šankom šeretski je prepjevao u *Djevojka kraj mojih jaja*. Zašto pamtimo takve stvari, a druge važnije i pametnije ne pamtimo - tko će ga znati!]

Konobar u komičnom bordo sakou promijeni radijsku postaju. Nakon *Vina i gitara* prepoznajem *Osmijeh* Drage Mlinarca: *Ko sunce što sja kroz dan/ Ko mjesec žut što na nebu sja/ Tako mi draga znaj izgledaš ti/ Dok sa smiješkom promatraš svijet.* Ne, Mlinarca nisam nikad u životu sreo niti se s njim pozdravljam, niti je uz ovu pjesmu vezan moj sentimentalni događaj, djevojka s kojom sam je slušao ili nešto slično tome, takvih stvari nema kod mene, već je veza drugačije naravi. Pred koju godinu do mene su doprle riječi kako je *Osmijeh* skrivio bezbrojna razdjevičenja. Dostajalo je da mladić otpjevajući na ušnu školjku dragoj ovu pjesmicu pa da mu ona raznježeno pokloni jednokratni dragulj. *Samo ja na svom imam pet rečki zahvaljujući Osmijehu*, rekao je šaljivčina u traper košulji. Čuo sam pjesmicu tisuću puta a da mi na kraj pameti nije bilo na taj ju način sagledavati. Šteta da za to nisam znao kad mi je bilo potrebno. *Tko prvi njegova djevojka*, govore iskusni dečki. Taknuto - maknuto!

Nisam manijak koji prisluškuje, štoviše gade mi se ljudi koji se tako ponašaju, ali hoćeš-nećeš tude riječi uvuku ti se uho. Premda bi bilo zanimljivo, predaleko bi odvelo prepričavanje svega što sam čuo i protiv svoje volje zapamtio - uostalom Božji Glas mi je naložio opisati svoj život a ne što sam čuo sa susjednih stolova niti koji su evergrini svirali na radiju - zato ću ispričati još samo jedan biser, koji je donekle tematski vezan uz prvu priču: opet se radi o pjesmici i gubitku nevino-

sti. Za svaki slučaj ponavljam, da spriječim krivi dojam o meni, da ni jedno od toga dvoga nije moj interes, niti šlageri niti pitanje himena.

Ovaj put bijahu tri prijateljice koje su koketirale s mladim konobarom, koji im uzvraća dvosmislicom u granicama pristojnosti. Upada u oči da svaka ima drugu boju kose. Jedna je brineta, druga platinasta, treća plavuša. Nominalno: crven-bijeli-plavi, *to je barjak pravi*. Problem je u plavoj - koja je zapravo žuta!? Pitaju dečka što misli koja je od njih najljepša. Mudro prosudi: *Ja bih vas sve tri!* Da je Paris bio tako domišljat povijest bi krenula drugim putem; ne bi bilo Trojanskog rata! Cure ciknu. Traže da im na papirić napiše svoj mobitel. Naruče punč ili neko slično žensko piće od čega im se obrazi zarumene, a one se smijuckaju. Sad slijedi ono zbog čega sve ovo pričam.

Crvenokosa spominje popijevku Suzanne Vega *Tom's diner* za koju, pjesmu, prije toga nisam čuo; proučivši je, otkrio sam da se radi o genijalnoj stvari. To je poezija, a ne bulažnjenja koja nam prodaju po "antologijama"! Fascinantno kako je jednostavnim detaljima toliko puno izrečeno! Ženska ujutro sjedi u zdravljaku na uglu ulice, konobar joj je natočio samo pola kave i baš u trenutak kad mu htjedne prigovoriti dolazi djevojka, kaže konobaru *helou* i poljubi ga. Vani je kišilo, s njena zatvorena kišobrana je kapalo. Ne trebam prepričavati pjesmu koju su osim mene valjda svi drugi znali.

Spomenuta brineta povjerila je družicama delikatnu informaciju o svom prvom spolnom iskustvu. Iako su dugo prijateljice i znaju sve jedna o drugoj, ovo nisu još čule. Dečkić je nakon petljanja uspio namjestiti svoj *vijak* na početak njene netaknute *matice* i polako se probijao. Zapamtila je: *penetratio* je započela kod *I am listening to the bells of Cathedral*, a cijelog Ga je ugrao kod *I finish up my coffee/ It's time to catch the train*. Zahvaljujući ovome sačuvala je u sjećanju sudbonosni trenutak. Kasnije je štopericom mjerila koliko je trajalo. Ja sam pri provjeri naišao na problem da postoje dvije verzije pjesme, instrumentalna i *acapella*, kod kojih je vremenski razmak različit. Platinasta je prokomentirala da se ona ne sjeća ničega, kamo li takvih detalja; i ime i facu balavca s kojim je to prvi put napravila zaboravila je. Zakašljala se. Teatralno su je udarale po leđima da se smiri.

[Navečer istog dana na radiju emisija o Matošu. Spominju zadnji stih njegove posljednje pjesmice, napisane u bolničkoj postelji: *želje-*

znicu guta već daljina. Asociralo me odmah na *It's time to catch the train*. Ja sam čovjek bogatih asocijacija! I još ako se ima u vidu da sam trebao ići u školu za željezničara, ha ha. Jednom su kraj mene u povorci prolazili maturanti željezničarske škole pjevajući *"Duge su duge međimurske pruge"*. Imali su plave prometničke kape i zviždaljke u koje su puhali iz sve snage. Na mojoj maturalnoj povorci pjevali smo dječju pjesmicu: *Ču ču ču ču ču/ Juri, juri vlak/ preko brda, planina/ gdje je friški zrak/ što nas jako zanima/ Ču ču ču ču ču!"* Trebala bi tri Herakla da Augijeve staje mog velikog i malog mozga, primozga te leđne moždine očiste.]

MESAR → PEKAR/ pitanje metode

"Kategorično tvrdim da je više mojih partnerica imalo vrlo snažne orgazme čak i kad bi prestala svaka stimulacija, ikakav tjelesni dodir, ako je orgazam već bio počeo." (Bauba, str. 16.).

Nikad se ne bih usudio javno otkrivati svoje intimne trenutke. Čim se pojavi nedužna, ma sasvim bezazlena aluzija, ukočim se i blokiram. Neću da se o meni zna ni najmanji erotski podatak. Kako ću onda ispuniti traženje Božjeg Glasa, budući da u pisanju nema skrupula i mora se razgoliti sve, do najtajnijeg sloja, bio on kako mu drago delikatan? Rješenje: o sebi ću govoriti kroz izmišljenu osobu!!! Bog nije precizirao kako ću opisati svoj život, bitno da ga opišem, a metodu ostavlja meni.

Govoriti direktno puno je lakše: čovjek jednostavno niže što je zapamtio. Da nema srama kao jedinog ali kobnog problema bilo bi idealno. U drugom slučaju, kad se piše preko izmišljenih likova i izmišljene stvarnosti, velika je prednost da nitko ne zna da se radi o tebi pa je sloboda lupetati maksimalno otvoreno. Čovjek pod maskom radi stvari koje nikad ne bi radio bez maske, u anonimnom pismu izmijenjenim rukopisom ispiše optužbe koje ni u snu ne izriče pod svojim imenom. Međutim, prikrivanje je muljanje u koje je u krajnjoj liniji ugrađena laž, pa tu vrijedi aksiom da su u laži kratke noge. [Nadam se da sljedeća digresija neće previše opteretiti pričanje. Dakle, kao dječarca, išao sam u treći razred osnovne škole, pozvali me na eksperimentalno testiranje inteligencije. Sjećam se: imao sam kratke hlačice. Pitalo me koji je smisao izraza "u laži su kratke noge". To zna-

či, rekao sam im, da zbog kratkih nogu laž nije u stanju brzo trčati, pa je čovjeka koji laže lako uloviti da ne govori istinu. Svi su se nasmijali. Profesor me pohvalio da to ne znaju neki na trećoj godini fakulteta, a znam ja u trećem razredu osnovne.] Tko petlja, ma kako vješt, kad tad se spetlja. Zamislimo mesara koji, da prikrije svoj stvarni identitet, govori o sebi kao o pekaru. Prikladno zamišljeno - posao mesara i pekara je srodan, i jedan i drugi rade s hranom, majstori su koji obavljaju srodne radnje, režu, prenose, imaju pomagače i kooperante, radnju, mušterije, zdravstveno-higijensku kontrolu, porezne prijave, višak proizvoda, kvarenje robe, ženu i djecu itd. E, sad, mesar je kao mladi naučnik imao tragičnu nezgodu - prilikom sječenja rebaraca doletjela mu košćica u oko. Čitav mu se život okrenuo na glavu: nije mogao oženiti lijepu kovrčavu djevojku u koju se zagledao još dok je imao dva modra oka, a ostao je zaljubljen, i još zaljubljeniji, i kad je jedno izgubio i kovrčavica ga je ostavila, nego se morao zadovoljiti neuglednom siroticom. U svom pomaknutom svijetu mesar opisuje kako je on kao pekar mijesio kruh, pa mu je *oštar* komad mekog tijesta (ha ha) frčnuvši u zjenicu upropastio život. Jasno vam je u kakve se trice i kućine mesar zapetljao prerusavajući se u pekara!

Usput, netko će uočiti, a i meni je to naknadno palo na pamet, da osim velikih srodnosti između pekara i mesara postoji bitna razlika, dapače vrlo duboka suprotnost: mesar pripada stočarskoj, a pekar ratarskoj kulturi. Ovo se nekome čini apartnim antropološkim aspektom; ističem ga da istaknem dalekosežnost reperkusija, kakvih je milijun. Ja ću opisati osnovno, a ove i one reperkusije neka izvodi komu je drago.

[Izgleda jednostavno, nažalost nije. Koliko god pisao inkognito bojim se da neću, unatoč žestokom trudu, imati snage iznijeti na vidjelo puno od intimnih aspekata, ma koliko supstancijalni bili i za moj život, i za opći dojam zapisa Ništa ne znaš o čovjeku ako ne znaš o njegovoj erotskoj dimenziji; bez paprenih pasusa tekstovi koliko god krca-ti prekrasnim pridjevima kompletnog spektralnog niza boja blijedi su. Svjestan sam svog nedostatka, smatram ga fatalnim, ali iz svoje kože ne mogu. Nakon sofizma "Lažac" i pitanja "Da li je starija kokoš ili jaje?", ovo je meni u životu treći najteži problem! Vjerovali ili ne, iza moje slobodoumne vanjštine krije se skrupulozno introvertirana osoba.]

ZAGREB

Valja mi se odlučiti kako se moj lik zove, čime se bavi, gdje živi. Zagreb se nameće kao dobitna kombinacija: u mravinjaku faca svih fela lako je aranžirati zbivanja. Sve se kreće amo tamo, u plavim tramvajima gužva, crveni crni bijeli zeleni plavi žuti šareni auti natiskani po ulicama kao sardine u limenci, ljudi prodaju zjake po kafićima, bauljaju s posla i na posao, netko se smije, netko plače, svi hiperaktivni, iskompleksirani, buči, vri, ban Jelačić i kralj Tomislav na konju su, zgrade se prljavo-sivo-smeđe, Umjetnički paviljon je žut, Zrinjevac zelen - osjećamo da smo u srcu modernog histeričnog života. Grad je poput kapljice vode koju je Van Leeuwenhoek ugledao kroz mikroskop. Ljudi su mikroorganizmi koji jurcaju.

Gro hrvatskih književnika nagurao se u prijestolnicu, te fabulu smještavaju u grad u kome žive; bolje se provokativno odlučiti za manje potrošeno mjesto.

ČAKOVEC

Prvo mi je na pamet pao moj rodni grad. Otišao sam prije dvadeset godina i više me se nitko ne sjeća, eventualno kroz maglu. Dobro poznajem i zgrade i ljude, unatoč tome što su mnogi koje sam znao nestali a došli novi koje ne poznajem. Sam grad je čudesan - s jedinstvenom atmosferom, s ubavim korzom, s atraktivnim Starim gradom u središtu tako da ljudi kroz njega stalno prolaze premda se u njemu ne događa bogznašto (jedini je sadržaj muzej, a znamo kako su muzeji napućena mjesta, ha ha), s velikim i malim parkom. Eto mi prilike odužiti se svojoj mladosti. Idealan je da ga učinim mitskim simbolom. Obilje je zanimljivosti koje su same sobom poezija - i onaj *Orao*, spomenik Zrinskom, i marljivi ljudi koji govore melodioznom kajkavštinom, međimurske popijevke, uključujući *mamicu koja peče štrukle* i *ljubav koja se ne trži niti ne kupuje* i *nebo visoko* na kojem kad *vupreš oči zvezdice igraju i mlado srce kalaju*. Tko nije vidio zgradu stare knjižnice, sada Dom sindikata a nekadašnji kasino koji su čakovečki obrtnici izgradili u stilu mađarske secesije za svoje zabave, ne zna što je ljupkost u arhitekturi! Na prozoru sa stražnje strane godinama je razbijeno staklo - jesu li ga konačno zamijenili? Posebnu bih pozor-

nost posvetio spomeniku "Istjerivanje okupatora" Vjekoslava Rukljača na nekadašnjem Trgu oslobođenja, danas Trg Eugena Kvaternika; u vrijeme 2. svjetskog rata Trg Adolfa Hitlera, ha, ha. Tema spomenika je socrealistička, što upućuje na šabloniziranost i time na ideologijom ograničenu estetsku razinu, usprkos čemu držim da je reljef likovno intrigantan. Pozorno sam proučio sve figure i, mislim, došao do lucidnih otkrića. Ne umišljam da sam likovni znalac, daleko od toga. Zapravo, ne opterećujem se time. Promatram i razmišljam za sebe, ne za druge. Višekratno sam išao u Čakovec fotografirati "Istjerivanje". Što više razmišljam, što više gledam pojedine likove, to sam opčinjeniji. Preko puta nalazila se "kušaonica vina" *Kacun*; sjedio sam kao mladić, pio gemište i mislio kako sam Atlas koji drži svemir na svojim plećima. Kroz prozor je pucao pogled na toranj čakovečke crkve. Danas više *Kacuna* nema, *sit transit gloria mundi*, sad je tamo banka, i to germanska - baš prikladan kontrapunkt uz "Istjerivanje okupatora"! Kako je to vrijeme prošlo... Djevojke koje su mi zatrovale mladost sada su stare babe. Tko zna kako *ona* izgleda? Ne znam i ne zanima me!

TRIK

Ima li se smisla glupirati kako mi je Čakovec rodni grad kad će svatko imalo inteligentan prozreti prijevaru? Otkrit ću vam trik literarne opsjene: dovoljno je, kao slučajno, pobacati specifične detalje, pa ćeš podvaliti najvršnjem znalcu. Ideja mi je pala jednom prilikom kad sam večer proveo s dvojicom svojih znanaca Čakovčana - jedan se, zamislite, zove Ljudevit, drugi nije Petar. (Kasnije će se objasniti smisao ove rečenice.) Počelo je tako da je svatko platio rundu piva, a tri piva su solidna osnovica za kreativan razgovor. Nakon druge ture (šest piva, k tome još dva pelinkovca s kojima sam presjekao) više ih nisam mogao pratiti. Završilo je, naravno, sa *Da bi se zrušile te legradske gore*. Njih dvojica raspalili su o Čakovcu nekad. Ispred Starog grada bilo je jezero u kojem su bili veliki šarani. Nisam mogao vjerovati vlastitim očima - oni su se uistinu rasplakali nad time kako je staro jezero nestalo; ridali su neutješno, baš su ridali. U parku je višestoljetna akacija koja je još prije dvadesetak godina, kad su oni išli u školu, cvala; neka je budala ulila u drvo beton i iduće godine se počelo sušiti. Pa je

onda bila stara slastičarnica, u koju su sva djeca voljela ići, koju su srušili. Onda je bio slastičar iz jedne druge slastičarnice (baš slastičar, ne pekar niti mesar), koji je zamolio prijatelja ginekologa da ga povede sa sobom u vizite; ženska ga je prepoznala i vikala: *Ti nisi doktor, ti si slastičar!* Nije to urbana legenda nego najistinitiji događaj, gradska anegdota kakvu ni jedan drugi grad nema! Sigurno su rađeni zapisnici, što bi trebalo sačuvati kao povijesni dokument, jer to je istinska povijest a ne tko je bio gradonačelnik i gvardijan. Fenomenalan predložak za urnebesni film! U Starom gradu bio je disko, Klub mladih, koji je sad zatvoren, u kojem je bilo fantastično - bilo je pijanstva, ljubavi, tučnjave. A staro kupalište - koje je to bogatstvo bilo! Strmoglavljivali su se sa skakaonice, švercali se preko ograde, bježali od čuvara, radovali se životu, ludirali se, prskali, smijali se; nigdje toliko srebrenih kapi, nigdje - da parafraziraju stihove - toliko sunca kao na starom kupalištu. Nema riječi kojima se to može izraziti. Tu je ostala njihova duša. Na terasi Starog grada, ispod zvonika, održavale su se kazališne predstave i rock koncerti. Bajkovito! I tako cijelu večer. Ni jedno vino nije kao međimursko, *mesu z tiblice* francuska kuhinja nije dorasla; Medimurci *delaju od ve do ve*, piju *od ve do ve*, i kad ljube - ljube *od ve do ve!* Siroti Devereux, neka se sakrije. Kraju med Murom i Dravom na svijetu nema ravna. Dosta je dva puta se naroljati s dva Čakovčana, teško žabe natjerati u vodu, zapisati njihove brbljarije, pročeprkati po literaturi i zapisima, napraviti dva tri izleta, odabrati sočne pikanterije, sve nakititi - i gle iznenađenja! Autentični Čakovčani priznat će te za najvećeg domoroca, većeg od njih samih.

Prisjetimo se dva banalna primjera. Franz Kafka nikad nije bio u Americi, a dočarao ju je na način koji nitko neće nadmašiti! Drugi primjer još je luđi - Karl May opisao je Indijance savršeno a da nije prismrdio preriji. Likovi i ambijent kod njega življi su od ljudi koji žive oko nas i od stvarnosti u kojoj trenutno jesmo. U nižim razredima osnovne škole gutao sam romane Karla Maya. Mislio sam da su Karl May i Karl Marx ista osoba! Zar nisu?! - čudio se znanac kojem sam to ispričao.

SVETOGRĐE

Moji čakovečki prijatelji od početku su mi se učinili savršenima. Da me krivo ne shvatite, obični su to ljudi, daleko od ibermenša ili supermena, sa svim ljudskim manama, čak s više mana nego ljudi iz ostalih krajeva, ali iz njih je zračila čudesna dobrotu. Dječje iskreni, naivni u beskrajnoj privrženosti svom zavičaju koji im je i iznad nacija, pa i iznad Boga, što treba shvatiti *cum grano salis*, istodobno na poseban način mudri - nisam mogao vjerovati da takvi ljudi postoje. Jesu li oni od ovoga svijeta?! Što sam se više družio s njima, više sam im se divio. Upoznavši usput još neke Čakovčane, uočio sam da moji prijatelji nisu iznimka, nego da tamo jednostavno živi takva sorta, da ne velim pasmina ljudi.

Bogatstvo osjećaja koje bi ih preplavilo sjećanje na to njihovo jezero ili srušenu staru slastičarnicu nisam, prirodno, mogao podijeliti s njima jer tu zgradu nisam vidio, nisam u nju kao dijete išao na kolače ili kao srednjoškolac na kavu. Njenim rušenjem, ponavljali su ogorčenje, počinjen je zločin bez presedana. Zainteresirao sam se kako je ipak izgledalo to graditeljsko čudo, koje je prema njihovim riječima bilo veća umjetnost od Partenona i Taj Mahala skupa. Zgrada kao zgrada, rekoh kad su mi pokazali fotografiju. Ništa posebno; zgodna arhitektonska konfekcija takvih ima po našim gradićima koliko hoćeš. Sigurno je bila ruinirana, vlaga je prodrila u njene zidove, drvenarija je istrunula, prijetila je opasnost od urušavanja. Obnova bi bila veoma skupa a s malom koristi, pa je jedino pametno bilo srušiti i napraviti nešto moderno. U svim gradovima gradi se novo rušeći staro, to nije zločin nego zakon napretka, ma koliko bili nostalgичni. I to jezero - ako se pretvorilo u običnu blatnu vodu, što je napredovalo do baruštine iz koje su kreketale žabe i rojili se komarci a voda je smrdjela, onda je pametno rješenje pretvoriti ruglo u uređen travnjak. Čemu mistificirati, čemu buncati!

Kao da sam izrekao najveće svetogrđe, kao da sam fanatičnom bogomoljcu rekao da Djevica Marija nije mogla ostati djevica ako je rodila, ošinuli me inkvizitorskim pogledom od kojeg se ledi krv u žilama. Bez dvoumljenja bacili bi me na lomaču da kazne moje bogohuljenje - ne zbog ovog ili onog djevičanstva, *cum grano salis*, ali zbog jezera i stare slastičarnice svakako.

VARAŽDIN &

Razmišljao sam i o drugim gradovima. *Komm nach schöne Varaždin*, pjeva grofica Marica. Varaždinski barok bit će vrlo atraktivna vizura za priču o mojoj malenkosti. Kažu da je varaždinsko groblje po ljepoti treće na svijetu. Po istom obrascu kao o Čakovcu sakupio bih fore o gradu na Dravi s kojima bih i najpozornijeg *domovine sina* impresionirao. Svi bi se pitali nisam li ja zapravo profesor u arhivu glazbene škole, koja je dala bezbroj glazbenih velikana, koji redovito odlazi na yogu u cifrastu palaču Semarge. [Palaču je u 17 stoljeću sagradio barun Franjo Prašinski /Prassinzky/, vrhovni carinar /poreznik/ Hrvatske. Sredinom 18. stoljeća prešla je u vlasništvo obitelji Sermage. S ulične strane zgrada je predivno obnovljena, no s dvorišne na dva prozora razbijeno je staklo; je li popravljeno?]

KARLOVAC

Poticajno mi je razmišljati o sebi: u Koprivnici (u *Kralušu* pijem pivo, sa svojim Koprivničancima, i gledam na gradsku galeriju u čijem su fundusu dvije moje slike u maniri glasovite podravske naive.); Bjelovaru (kancelarija mi gleda na bivšu sinagogu, sada kazalište), Osijeku (soba mi je, kao rođenom Osječaninu, na prikladnom mjestu - u Tvrđi), Karlovcu, gradu 4 rijeka (na Mrežnici se Kupa Korana Dobra). Bio sam među statistima kad je u Karlovcu 1995. godine sniman spot za pjesmu "Earth Song" Michaela Jacksona, no od prizora gdje smo se mi morali pojavljivati odustalo se pa je propalo da me vide širom svijeta. Stanujem u istoj ulici u kojoj je rodna kuća operne prvakinje Ivanke Boljkovac, o kojoj i danas stare babe pričaju da je kao mala bila živo srebro ali je imala prekrasan glas. Išao sam u karlovačku gimnaziju koju je 1870. - 74. pohađao slavni Nikola Tesla, itd. U Karlovac stalno netko dolazi i prolazi, malo nas je kojima kuca pravo karlovačko srce - taj sam! [Imam dvije marke s Karlovcem.]

ŠIBENIK

Došavši do svog jedinog šibenika - htio sam skočiti iz sama sebe. Šibeniče, kućo stara! S groblja Svete Ane - tu su svi moji preci - puca pre-

divan pogled na Šibenski zaljev. Ako bismo se popeli na neki stup, pogled bi nam dopro do prekrasna otočića Prvića na kojemu su samo dva naselja: Prvić Luka i Šepurine. Na pola puta između njih nalaze se dva groblja - jedno za Prvićane, drugo za Šepurinjanke. Zažmirim - i ta dva groblja su mi pred očima. Ljetna vrućina, čempresi, makija, zrikavci zriču, stari zarasli grobovi, vječnost... [Imam, nažalost, samo jednu marku sa Šibenikom, no znam gdje ću još tri nabaviti, nadam se uskoro.]

DUBROVNIK:

Jedno je jedino mjesto na svijetu, u cijelom Svemiru ma kako god velik bio, gdje možeš kliknuti: rođen sam u Goadu! Pomislio sam da ću umrijeti - ovakvu radost ne usuđujem se zamišljati. Sveti Vlaho drži te u rukama, Dubrovniče! Bezbrojni su te opjevali, bezbrojni te obožavaju, hvalospjevno su te opisali talenti tisuću puta veći od mene - međutim, nitko te ne voli kao ja! U kafiću "Mala Dubrovčanka" moja je baza. Fatalni Lokrum je meni ono što je kršćanima Eden. "Kad prestanu lajati dubrovačka zvona, počinju lajati ljudski jezici". [Imam sedam! poštanskih maraka s Dubrovnikom.]

FILATELIST

U lijevoj ruci mi je pinceta s kojom držim marku s motivom Rijeke [toranj sa satom], a u desnoj povećalo. Mi Riječani imamo Korzo! Sjedim i promatram ljude. Ima vrlo lijepih Riječana, no u prosjeku smo dosta ružniji od ostalih. Nimalo se ne živcimo zbog toga - imamo svoj Korzo. Lako nas je izdaleka prepoznati: ma gdje bili - u New Yorku i Parizu ili u zadnjoj selendri na svijetu - hodamo kao da šćemo po svom Korzu. Nama je cijeli svijet Korzo. Pošalji nas rake-
tom na Mjesec ili na Mars - opet isto. I kad dođemo pred sv. Petra te nas neke pošalje lijevo, u Raj, a druge desno, u Pakao, i tuda paradiramo. Hvala ti Bože što sam Riječanin!

Odlažem te, Rijeko. Koju sljedeću da uzmem? Najpoznatije svjetske kolekcije sadrže milijune maraka i koštaju milijune funti sterlinga. Kvantitetu nadoknađujem kvalitetom: svaku sam svoju marku pogledao dva milijuna puta! Promatram u svojoj skromnoj zbirčici, sa srcem sakupljenoj, marke - svaka je remek djelo - s motivima hr-

vatskih gradovima: Umag, Novigrad/ Citanova, Split, Zadar, Gospić, Đakovo, Slavonski Brod, Pula, Obrovac, Ilok, čak i Krapina, Hrvatska Kostajnica, Vukovar, Makarska, Vinkovci, Crikva, Selce, Našice. Svaku noć, prije nego zaspim, maštam. Odabir mjesta nije nevažan: isto kao što u kazalištu isti glumci i isti tekst dobivaju u različitim scenografijama drugačije dimenzije. Uza svaki grad napisao sam nadahnuuto obražloženje zašto mislim da bi bio sjajno mjesto za moj život; zanima li koga, pokazat ću mu. Velik dio mog života ispunjavaju maštarije kako živim u ovom ili onom gradu.

PTUJ, MARIBOR, GRAZ

Pala mi na pamet ideja sve smjestiti u Ptuj ili Maribor. Nažalost, njihove marke nemam. Nabavit ću! Jeste li ikada bili u Ptuju? V Ptuju sam se rodil, v Maribor sam v školu hodil, ha ha. A Graz?; od ushita cijelu noć nisam zaspao vrteći u glavi film u kojem život ostvarujem u idealnom gradu Grazu. I njega ću nabaviti. Ne pretjerujem - Graz jest idealan grad! Putovao sam za vikend na lice mjesta. Most preko Mure fascinira! *Mura, Mura, globoka si voda ti, da ne miluješ človeka ftopiti.*

BEOGRAD

Beograde, Beograde, na ušću dveju reka podno Avale! U principu ista fora, drugo pakiranje, mada se bojim da bi otišlo u pravcu koji mi je odbojan. Da se razumijemo, protiv Srba nemam ništa. Ipak su nam po jeziku i po svemu bliski. Nisu svi zločinci, kao što naši nisu cvijeće. Već je dosta prošlo od tog nesretnog rata. Volio bih da bliskost jednom preraste u istinsko prijateljstvo. Neki znanci s provoda u Beogradu vratili se oduševljeni. Lijepo su primljeni, bez najmanje neugodnosti. Srbi koji dođu k nama doživljavaju primitivne ispade. Neću sad o tome da se njima lako miriti; nismo mi njih napadali ni ubijali, nego oni nas. O tome bi se moglo u nedogled. Ja sam za to da se stvari nikad ne zaborave, međutim treba normalizirati odnose jer nema smisla da zauvijek budemo zarobljenici tragične prošlosti. U tom smislu odlučno sam liberalan. U principu. Osobno pak nemam ni najmanju želju ići u srpski glavni grad. Ako netko iz Beograda dođe u Zagreb bit ću ljubazan s njim, gledat ću ga kao čovjeka a ne kao

nacionalnost; sakuplja li marke razgovarat ću s njim kao sa sakupljačem maraka a ne kao sa "četnikom". Bit će mi sigurno draži on nego najveći Hrvat koji filateliju drži glupošću. Čak mislim da bih se mogao iskreno sprijateljiti, a u slučaju zgodne žene ne isključujem emocionalnu vezu s njom; iritirao bi me izgovor, no ako bi mi po ljudskim osobinama odgovarala ne bih imao predrasuda. Svejedno, u Beograd nisam išao i ne ide mi se, mislim da za svog života neću nikada ići. Znam, rekoh, da su prijazni, da će me prije ovdje neka budala provocirati nego tamo, ali strah me. Kad sam jednom poslom trebao putovati tamo, dogovarala se prilično isplativa suradnja s firmom iz Voždovca koja je srodna našoj, imao sam noćne more. Razmišljao sam o otkazu. Spas je došao u posljednji čas kad se umjesto mene za službeni put pogurnuo ambiciozni kolega Jože - koji je ostvario milijunske financijske rezultate s kojima mi se svaki put hvali, govoreći da sam budala što se nisam trsio. Razmetao se otmjenim odijelima, zbilja elegantnima i kvalitetnima - hrvatska roba koja je tamo puno jeftinija.

IPAK ZAGREB / Preradovićeva, Gajeva

Vraćam se Zagrebe tebi, tebi na obale Save. Na kraju sam se odlučio za tebe, glavo hrvatska, pomalo snobovski za centar grada, gdje nikad nisam živio niti ću živjeti, ali bih volio. Konkretno, stanujem u Preradovićevoj ulici, a radim u Gajevoj. Ili obrnuto; vidjet ću.

LJUDEVIT I PETAR

Tisuću puta sam prošao gore dolje Gajevom. Sada prolazim njo-me na drugačiji način: ciljano je studiram. Mesar sam koji traži gdje će smjestiti svoju pekaru, da se tako izrazim. Kad sam stvarni ja stigao u Zagreb na studij, davno je tomu, na početku ulice tj. prema Glavnom kolodvoru odnosno Esplanadi stajale su prostitutke. Tu sam ih jedino imao priliku vidjeti i sve što sam znao o njima - ako odbacim ono što sam pročitao u romanima ili vidio na filmu - zapravo je ono što sam kriomice pogledavajući doznao u Gajevoj. Jedno je stvarni život, drugo knjige i filmovi! Svojom rugobom su odbijale, istodobno u zelembaća uzburkale misli. Lomio sam se kako im prići. Više ih ne viđam tamo - mogu ponoviti latinsku izreku *sic transit gloria mundi*. Moje

je obrazovanje površno, pa ono malo latinskih poslovice koje znam moram ponavljati, ha ha, *repetitio est pas mater studiorum*.

Posao u koji se projiciram mora odgovarati i mom stvarnom poslu i mom karakteru, a opet mora biti dovoljno različit da me uspješno prikrije, pa i da mi pruži slobodu sagledavanja samoga sebe na nov način. Kud će suza nego na oko! Iako sam prvo mislio da se projiciram u slastičara, drugi su elementi presudili. U Gajevoj ulici ima šest posmrtnih pripomoći. Izmišljam sedmu pod nazivom "Nihil nisi bene", skraćeno "Nihil". U Čakovcu, prisjetio sam se, prema mihovljanskom groblju postoji krčma, posljednja prije pruge, koju smo šaljivo zvali *Nedi dalje*.

Sljedećih dana idem Preradovićevom od kuće do kuće, tražeći najprikladniju za svoje mjesto stanovanja. Da se odlučim za onu u kojoj je u stvarnosti islandsko veleposlanstvo? Dobra fora, no mogao bih si na vrat natovariti diplomatske reperkusije, što nije potrebno ni meni ni Hrvatskoj - Islandani su nas prvi priznali! Najbolje da na mjestu do prodavaonice namještaja izmislim zgradu, e tu je moja rezidencija - u stan adaptiran podrumski prostor. Zidovi su učvršćeni, provedena zaštita od vlage, zamijenjena stolarija, obnovljen instalacije. Iz derutne rupe nastala je fina *gajba*.

POGREBNI DJELATNIK

Tko zna što bi bilo od mene da sam postao željezničar - da li bih postao sasvim drugi čovjek ili bi u osnovi ostalo isto, u skladu s izrekom o "drugom pakiranju". Stjecajem okolnosti krenulo je u drugom pravcu. Moj je posao u pogrebnom poduzeću banalan. Kao samac zadovoljan sam količinom novaca koji mi svaki mjesec daju, makar mi ga je "puno premalo". Važnija je činjenica da su primanja redovita, barem za sada. Prije sam više odlazio na teren, najviše na zagrebačka groblja i ona u okolici, vrlo često i u druge gradove - kad se samo sjetim gdje sve nisam išao! Tako sam upoznao domovinu. Znalo je biti naporno, no dobivale su se dnevnice koje su, ma koliko neprimjereno male, dobro došle. Posljednjih godina zakopalo me u kancelariju gdje mi je najveći dio poslova administrativnog karaktera - ugovori, uplate i isplate, izvještaji i obavijesti, dopisi i prijepisi, dokumentacija i slične gnjavaže. Budući da je smrt misterij, netko sa strane i nehotice pomišlja da je rad

u pogrebnom poduzeću uzvišeno tragičan. Ništa od toga. Čovjek pamti dva tri prva mrtvaca, poslije je sve rutina. Kao da prodaješ tekstil ili krumpir. [Krupiraaaaaa!] Radeći godinama, sposoban si žmireći pokopati ugovorenika, korisnika usluga. Dosadno da dosadnije ne može biti. Pretjerujem. Ponekad od zavrzlama puca glava. Moraš biti genijalan da sve raspetljaš. Stresnije nego na ratištu. Što je komplicirano u pokapanju, pitat će nevjerni Tome, mušterije se ne mogu žaliti?! Glavne uloge, pokojnici, po prirodi stvari ne prigovaraju, ali njihova rodbina ne radi drugo nego smišlja probleme. Među vodećima su u kreativnoj opakosti. Šalim se. Među uciviljenom svojtom ima divnih ljudi. Blizina smrti ljude čini darežljivima. Inače, posao kao posao - s razdobljima kasa i panike, kad se ubija od obaveza, i s razdobljima normalnog stanja.

BAUBA

Stalno sam imao na pameti pročitati intrigantnu knjigu o "mitskoj vulvi" koju sam, knjigu, kupio u Čakovcu, no uvijek se nešto spriječilo - ili sam trebao nekamo ići ili sam bio umoran. U subotu popodne konačno sam je uzeo u ruke.

Božica Demetra bijaše u žalosti zbog smrti svoje kćerke Perzefone. Odbijala je svako piće i jelo. Da bi je razveselila Bauba pred njom izvede ples pri kojem joj se haljetak odmaknuo i pokaže se njena *ribica*, što nasmije Demetru.

Cijela knjiga, kasnije sam shvatio, posvećena je zapravo toj jednoj jedinjoj zgodi koju Devereux ne shvaća kao nehотиčnu nezgodu nego kao svjesno *pokazivanje* ženstva s dubokom porukom! Evo kako tumači Devereux Demetrin smijeh: ona je neutješna zbog smrti svoje kćerke, ali kad joj Bauba pokaže mindu božica shvati da će rođenjem novog djeteta pobijediti smrt te ju tuga prođe! Glava tajanstvenog dječaka Jakha, koji se pojavljuje i ne pojavljuje, naznaka je novog poroda.

POKAZIVANJE: HERODOT &

Herodot, 2.60: "Kada su Egipćani, ploveći Nilom u čast Baubastisa, prilazili bi brodom svakom mjestu koje bi im se našlo na putu. Neke od hodočasnica pjevale bi i vrištale, druge bi ismijavale žene iz tog mjesta, a treće bi pak zadizale haljine i pokazivale svoja spolovila."

Diodor Sicilski, 1.85. "Kad bi sveti bik Egipćana, Apis, uginuo, narednih četrdeset dana novoga su Apisa smjele pohoditi samo žene. One bi pred njim zadizale haljine i pokazivale mu svoja spolovila."

Plutarh. "Spartanske izreke 4 (str. 241 B) Jedna Spartanaka, vidjevši nekolicinu Spartanaca kako bježe iz bitke, posprdno ih je upitala ne bi li željeli uteći tamo odakle su izašli, zasukala suknju i pokazala im svoju vulvu."

Plutarh. "O hrabrosti žena 5 (str. 246 A) Perzijanci, bježeći pred Medanima koje ih osoviše istim riječima i, poput one Spartanke, zadigoše svoje suknje pred njima. Postiđeni Perzijanci vrate se u borbu i potuku Medane. Poslije toga kad god bi perzijski kralj došao u taj grad, svaka bi žena od njega dobila zlatnu kovanicu." (Moja napomena: Siroti kralj, mora da je ubrzo bankrotirao.)"

Devereux. "Međutim, kad žena u šali svoju vulvu pokazuje drugoj ženi, ona joj time kazuje: I ja sam uškopljena isto kao i ti." (Moj komentar: Devereux agitira za rehabilitaciju vagine, a ovdje kontradiktorno pristaje uz Freudovo shvaćanje žene kao kastrirana muškarca.)

"Najzad, Ferenczy izvještava da je jedna majka redovno plašila svog sinčića zadižući suknju pred njim." (Ha, ha, što time želi dokazati?!)

Devereux podupire svoje tvrdnje primjerima iz najrazličitijih kultura, skače od od Egipta, Etruščana, preko Polinezije do Japana, indijanskog plemena Mohave i vijetnamskog plemena Sendang Moi kod kojih je živio, preko svoje kliničke prakse, vlastita iskustva i anegdota koje su mu ispričali prijatelji do primjera iz kulture i umjetnosti, od prapovijesti do moderniteta. Morao bi biti Einstein da sve to povežeš! Očekivao sam uvid u razloge pokazivanja vulve, a dobio zamršenu interpretaciju bizarnog detalja iz mitologije. Sve se buni u meni: ne pokazuju žene svoj intimni dragulj da bi rekle: - Evo, odatle može izaći novo dijete te ne treba biti tužan ako neko dijete umre. - Ja sam, kažem, zamišljao da je pokazivanje dio erotske igre, pa sam u tom pravcu očekivao tumačenja.

[Japan: "Boginja - Sunce Amaterasu, ljutita na svojeg brata Susanova, zatvorila se u nebesku spilju ostavljajući svijet u tami. Ostala božanstva okupiše se na vijećanje, /.../ Zatim je božanstvo Ame-no-

kojane recitalo norito pjesme, a boginja Ame-no-uzume podvrgnula je rukave, ukrasila kosu grančicama, ubrala rukovet lišća nebeskog bambusa i bacila na tlo ispred spilje kamo se povukla Amaterasu mješinu, popela se na nju i stala po njoj bubnjati topćući stopalima. Plešući tako, Ama-to-uzume padne u zanos, raskrije grudi i razveže vrpce na svojoj odjeći te joj se obnaži spol. I tada se zatrese nebeska ravnic a i osam stotina milijardi bogova prasne u grohotan smijeh."]

NOVA FACA

Josip K., predstavio sam joj se. Zapravo sam rođen kao Joseph, ali sam promijenio ime jer su me svi pitali je li mi Kafka otac. Aludirali su na ime glavnog lika u Kafkinu romanu "Proces" - *Znam tko je Kafka*, presiječe me. Dosjetka mi očito nije upalila. Kad sam joj naknadno priznao da se ne zovem ni Joseph ni Josip, a da mi prezime nije Kafka, pogledala me zabezeknuto, s pogledom koji je govorio "s kakvim to idiotom imam posla".

Pokazalo se da i u njenu imenu i prezimenu ima stvari za koje se može kvačiti. Jelena Zrinski, ha ha, u Gajevoju!? - To je kao da nekakva Jelena Gaj radi na Zrinjevcu! - Ni ova mi dosjetka nije baš upalila. - Dvapat sam ju morao pitati je li njeno prezime Zrinski ili Zrinjski. Zrinski. Provjerio sam u telefonskom imeniku - postoji i "Zrinski" i "Zrinjski". Malo sam istražio. U enciklopediji piše za Nikolu Šubića "Zrinski", a opera se zove "Zrinjski". Kaže se "Zrin", a stanovnici su "Zrinjani" - a ne "Zrinani"?! Neki, i to treba imati u vidu, kažu "Zrin", a neki "Zrinj". Ako je Zrin, onda je Zrinanin i Zrinski, a ako je Zrinj onda je Zrinjanin i Zrinjski. Vjerojatno je pravilnije Zrinski, a Zrinjski je iskrivljeno, moguće pod utjecajem imena parka "Zrinjevac". - Koliko Vi možete trkeljati! - prokomentirala je moj izlet u onomastiku. Držala se kao ofurena kokoš. - A Jelena dolazi od grč. Helena / Ἑλένη, Helénē. Pučka etimologija Jelenu povezuje s *jelom* (crnogorično drva o [Abies alba] iz porodice *jela* Abietaceae) i *jelenom* (šumska životinja, [Cervus elaphus], dvopapkar razgranatih rogova u mužjaka, "kralj šume"). - Bože, uzdahne, kolutajući očima.

Još jednom sam neuspješno pokušao uspostaviti komunikaciju s njom. Svojedobno sam proučavao povijest porodice Zrinski, još u

ono vrijeme kad sam mislio svoj životopis smjestiti u "grad Zrinskih" Čakovec. Ispričovijedao sam sve što sam zapamtio o njenoj imenjakinji.

Jelena Zrinski (mađ. *Zrínyi Ilona*) rođena je u Ozlju 1643. godine kao kći Petra Zrinskog, koji je pogubljen u Bečkom Novigradu, i Katarine Zrinski rođene Frankopan, naše prve spisateljice. Jelena bijaše na glasu kao ljepotica i vrlo obrazovana dama. Stric joj je bio Nikola Zrinski Čakovečki, hrvatski ban i prvi vođa urote protiv Habsburgovaca, koji je poginuo u lovu u Kuršancu. [Njemu je posvećen čuveni "Orao", glavni čakovečki spomenik.] Od početka su se javile sumnje da ga nije ubio vepara, nego je to bilo naručeno političko ubojstvo, premda čvrstih dokaza nema. Iako je Nikola Zrinski / mađ. *Zrínyi Miklós*/ pisao isključivo na mađarskom, na kojem jeziku je i njegovo glavno djelo *Adriai tengernek syrenaia* iz 1651. godine, a koje je na hrvatski preveo njegov brat, Jelenin otac, Petar Zrinski pod nazivom "Adrianskog mora sirena", znao je tko je! U pismu prijatelju zagrebačkom dožupanu Ivanu pl. Ručiću jasno da jasnije ne može napisao je: *Ego mihi conscius aliter sum, etenim non degenerem me Croatam et quidem Zrinium esse scio.* = lat. "Svjestan sam i neću zatajiti da sam Hrvat, i to baš Zrinski."

Kako su Zrinski Čakovec odabrali za svoje sjedište i u svoj grb stavili toranj čakovečke utvrde, možemo *cum grano salis* reći da je Jelena naša Čakovčanka, iako je u njemu vjerojatno malo bila i život ju je odnio na druge strane, u mađarski tabor. S 23 godine (1666.) udala u Ugarsku za erdeljskog kneza Franju I. Rákóczi (mađ. *I. Rákóczi Ferenc*). Pridružila se nezadovoljstvu ugarskog plemstva koje se suprotstavljalo Bečkom dvoru što je preraslo u rat za nezavisnost, koji je završio porazom pobunjenika. S Rákóczijem je Jelena imala troje djece, među kojima i Franju II. (*Ferenc II.*), kasnijeg erdeljskog kneza i vođu ustanika. Poslije Ferencove smrti 1676. (ima 33 godine) preudala se nakon 6 godina (1682, s 39 godina) za Mirka Thökölyja (mađ. Imre Thököly), također erdeljskog kneza. Proslavila ju je njena trogodišnja (1685-1688.) obrana utvrde Palanok u Mukačevu (*Munkács*), danas u Ukrajini. Na kraju se morala predati Austrijancima, koji su je zatočili 7 godina s dvoje djece u nekom samostanu. Njen muž Thököly i dalje se borio. Razmjenom zarobljenika Jelena je 1695. opet sa svojim mužem. Ima 52 godine. Nakon potpisivanja Karlovačkog mira bračni par

morao je emigrirati u Tursku. Tamo je živjela još kojih 8 godina, dok nije umrla 18. veljače 1703. u 70. godini u Nikodiji, današnji Izmit. Mađari Jelenu, hrvatsku groficu i mađarsku kneginju, slave kao nacionalnu junakinju. Njeni posmrtni ostaci 1906. prebačeni su u Košice (danas Slovačka) u katedralu Svete Elizabete, uz grob njena sina.

Gdje se gasite, procijedila je glupača prezrivo kroza zube kad sam joj ispričavao ovo o njenoj imenjakinji. [Pitala me zapravo: "Gdje imate gumb kojim vas mogu ugasiti?", na što sam joj odgovorio: "Stavite ruku u moj džep i napipajte gumb." - Ha, ha, šalim se, nisam joj to rekao.]

NOĆNA MORA

Tko ju je i zašto zaposlio - ne znam! Nisam lud buniti se kad bi mi se to moglo obiti o glavu. Neka rodbinska ili politička veza? Mito? Često spominjana metoda zapošljavanje žena, naime za seksualnu protuuslugu, u ovom slučaju ne izgleda uvjerljivo jer mala nije, blago rečeno, erotski poželjna. Procijedila je kroz usta svoje ime, a već sljedećeg trenutka je rekla da se nada kako ju neću gnjaviti. Loše je volje i ne voli razgovore, povjeravanja, naročito ne viceve. Bit će mi zahvalna ako ju što više pustim na miru.

Dvoje je staraca svratilo raspitati se za uvjete u članjena u posmrtnu pomoć; gombali smo se oko nekoliko sprovoda, jedna se udovica došla žaliti da joj je isplaćeno manje pomoći nego što je očekivala, bilo je nekoliko promjena i jedan raskid ugovora. Za jedno grobno mjesto nije bilo sređeno vlasništvo, a čovjek je umro; tu je bilo natezanja.

Zamolila me, neugodnim tonom, da ugasim radio. Pokušao sam s pitanjima gdje stanuje, odakle je, kakve je škole završila, kakvu glazbu voli, bavi li se sportom, ima li dečka i slično. Odgovarala bi kratko, ne krijući prezir na licu. Ako tebi nije do razgovora, rekoh u sebi, meni je još manje. Upitao sam se da li bih je htio opaliti - zaključio sam da ne bih, ni za živu glavu. Nije moj malac ratni zločinac! Još će se zakvačiti za mene, te ću imati parade. Ženske koje ti se prilijepe kao pijavice noćna su mi mora.

Tek za mjesec dana razmijenili smo malo više riječi. Napravio sam dvadesetak fotografija "Istjerivanja okupatora", s nizom odabra-

nih detalja. Pokazah joj, ni sam ne znam zbog čega. Fotografije su ispale dobro, oštro i plastično, što vele: življe nego sama stvarnost. Slušala me, ne previše zainteresirano ali je slušala, i pogledavala detalje na koje bih upozorio. Na kraju je rekla tek "Zanimljivo." Ne mogu reći da je bilo ičega u njenu glasu, niti ironije, niti sprdnje, čak niti dosade, ali niti oduševljenja. Vi *ste studirali povijest umjetnosti*, upita. Ne, nisam, nasmijem se, ja sam socijalni radnik. *Spomenici su vam opsesija*, dodatno upita. Skoro sam pao na guzicu od takve blagoglagoljivosti. Ne posebno, ovaj me jednostavno zainteresirao. A što ste Vi, mislim po struci, upitah je. *Studira*, odgovori. Što? Nije htjela odgovoriti. Rekla je "Nije važno!" i presjekla daljnji razgovor.

ISTJERIVANJE (1)

Na reljefu "Istjerivanje okupatora" točno je dvadeset likova, što je dovoljno velik broj da stvori živi dojam mase. Nema ničega drugoga osim ljudi: nema životinja, biljaka, drva. Svi su vojnici odnosno svi su u uniformama. Devetnaest je muškaraca, jedna je žena. Jedanaest je partizana, devet neprijateljskih vojnika. Partizani imaju partizanske kape, a okupatori svoje kape, s tim da ni jedan vojnik nema poznati njemački šljem.

Okupatore partizani tjeraju zdesna nalijevo. Osamnaest likova stoji, dvoje je palo dolje - jedan u lijevom dijelu reljefa, drugi u desnom. Vojnici imaju ukupno osam pušaka, jednu imaju neprijateljski vojnici, sedam naši partizani: 1. lik, gledano od lijeva, neprijateljski je oficir koji drži pušku za cijev, bez želje da je uporabi; 7. lik kundakom udara 4. vojnika u rebra, 8. ima pušku preko ramena, 10. je drži u ruci, spuštenu, vodoravno, 11. isto drži spuštenu ruku, puška je podignuta prema gore, 16. drži pušku isto kao i 10., dok 17. i 18. imaju podignute puške, ciljaju i pucaju iz njih.

Ukupno djeluje šest partizana - trojica s puškama (od toga dvojica pucaju), dvojica šakama, partizanka baca bombu. Spomenuli smo da 7. lik (partizan) kundakom udara 4-tu osobu, 9. lik šakom udara neprijatelja koji je na zemlji, na tlu, a 13. šakom udara 11-og koji glavu štiti rukama.

Dolje su dvije osobe. Ona u lijevom dijelu je sigurno neprijateljski vojnik - iako nema kapu sa sigurnošću zaključujemo po tome što ga tuče osoba koja ima partizansku kapu, a bilo bi nelogično da partizan tuče partizana. Ovaj desni na tlu leži nepokretan, najvjerojatnije mrtav. Pružao je otpor pa je ubijen u borbi. Ili su ga sustigli i ubili u osvetničkom gnjevu?

Promatranje reljefa utoliko je zanimljivo što svaki lik, kiparski gledano, sadrži intrigantne detalje, a zanimljiv je i fino osmišljeni ritam raznih elemenata. Pogotovo je interesantno proučavati face osoba, i s likovnog ali i s ljudskog aspekta. Figure imaju individualnost; opet, kao da su shematizirane. Naravno, što se više čovjek koncentrira u pojedinu facu ona mu postaje poznatija, osobnija, makar me stalno proganja porazan dojam da su face amblemi, bez osobne dramatičnosti.

Odvojio sam vrijeme za ženski lik. Iako se na potamnjoj bronci, sa zelenom patinom, ne može vidjeti boja kose, nekako se čini da se radi o plavuši. Ženska je zgodna, mlada, ozbiljna u licu; naziru se solidne i čvrste grudi koje je hrabro istaknula naprijed, ispod partizanske kape nagađam da joj je kosa kraća i valovita - kao da je netom izašla iz frizerskog salona. Nakon duljeg vremena čini mi se poznatom, ali ne mogu se odlučiti ni na koga konkretno. Prisjećam se cura koje sam poznavao.

ISTJERIVANJE OKUPATORA (2)

Estetska vrijednost skulpture je u kompoziciji, u dinamici i kvalitetnom oblikovanju likova te na koncu u ukupnoj uvjerljivosti priče. U tom pravcu sam usmjerio svoje proučavanje, pronicljivost i prosudbu; svoje osjećaje, doživljaj, misli i asocijacije. Već iz ovog nabranje da se naslutiti da sam uložio i puno vremena i puno intelektualne i emocionalne, ali i egzistencijalne energije. Kad razmišljam o svom trudu, o svojoj opčinjenosti i stalnom vraćanju spomeniku, moj sud ide od toga da je sve to bilo bez veze, glupo i uludo bačeno vrijeme, besmislen hir i šašavost, pa do toga da sam izvukao određene koristi, da sam došao do sjajnih rezultata, da je zapravo velika sreća što sam se više pukim slučajem i sretnim stjecajem okolnosti nego svjesnom namjerom upustio u bavljenje "Istjerivanjem okupatora".

Skromno mislim da moja zapažanja nisu tek prebrojavanje koliko ima prikazanih osoba, pa ni pedantan opis svakog od pojedinog vojnika, niti utvrđivanja dimenzija širine i visine spomenika u centimetrima, nego da dopiru do kvalitativno bitnih sfera. I nisam ostao samo u estetskom odnosu koji smatram supstancijalnim, nego sam dopustio da reljef postane dio moje osobe, mog postojanja. Priznajem da sam u zaključku, unatoč svemu, krajnje nesiguran: klatim se od ocjene da se radi tek o korektnom akademskom uratku do oduševljenja. Nalazim nedostatke i izvrsne detalje, često puta u istom aspektu.

Pretjerao si, prekinula me Jelena. Ispočetka joj je bilo zabavno moje bavljenje tim famoznim reljefom, ali sad sam zastranio. Prokletom brbljavošću u stanju sam sve uprskati.

Promatrao sam svaki lik posebno, izraz lica, ruke, odjeću, potom u međusobnoj povezanosti. Osobe su složene u skupine, koje su u suodnosu i ravnovjesju, iz čega izranja kiparska priča. Iz svakog apartnog promatranja reljef se objavljuje u novom značenju. Primjerice, ukoliko se usredotočimo samo na čizme vojnika - koja je tu maštovitost. Ili face, pogled, pa njihove ruke, odjeću, kape, ramena, noge, prije sam spomenuo puške. I što više čovjek gleda, sve više pronalazi i sve više je fasciniran. Ne radi se o dvadeset osoba, nego o njihovoj razigranoj polifoniji. Deset je likova u prvom planu, a deset u drugom i ovi drugi zapravo služe tome da upotpuni priču ovih deset u prvom redu. Uzeo sam koreks i na fotografiji izbijelio sve oko ovih deset junaka u prvom planu (pet okupatora i pet partizana) i oni su efektno iskočili u sugestivnoj živosti.

Pokažem Jeleni fotografiju. Bila je iznenađena. Pozorno je gledala složaj likova iz prvog plana. Ti si lud, rekla je. Besposlen pop i jariće krsti. Ili je rekla: "Što radi pas kad nema što raditi?" - ne sjećam se točno.

Imam još o reljefu, reknem nakon što se nagledala posloženosti figura iz prednjeg plana. O *ne, kao boga te molim nemoj više*, zavapi sklopivši ruke u molitvu. Šteta je da ne čuješ, kažem joj, jer je zbilja fantastično. *Ne, molim te, nemoj, ne mogu više*, cvilila je.

ELIZA

Uz pogrebnu svečanost ponekad se izvodi Beethovenova "Für Elise" koja pripada skupini ostvarenja ozbiljne glazbe - poput Mozartove "Male noćne muzike" ili "Turskog marša", Vivaldijevih "Četiri godišnja doba" i sl. - koje su postigle opću poznatost, takoreći popularnost šlagera.

Oko same kompozicije splele su se dvije nevjerojatne priče. Prva se tiče njena nastanka. Veliki glazbenik napisao ju je 1810. godine, no pronađena je - što malo tko zna - tek 1865. godine, dakle 55 godina nakon nastanka i 40 godina nakon autorove smrti 1827. godine. Pronalazač rukopisa Ludwig Nohl izgubio je original, prouzročivši dodatnu zavrzlamu. Sačuvane dvije skice, u kasnijem prijepisu, donekle se razlikuju od Nohlove verzije. Neki istraživači idu tako daleko da tvrde da navodni Beethovenov zapis nije ni postojao, nego ga je Nohl izmislio! Štoviše, da Beethoven tu skladbu u toj formi uopće nije napisao, nego da je ona kombinirana od nekoliko njegovih partitura!?!

Druga je peripetija pitanje tko je "Elise". Neki muzikolog tvrdi da se Nohl zabunio u prepisivanju te da se ne radi ni o kakvoj Elise nego je pravi naslov "Für Therese" zato što je slatka pjesmica posvećena Therese Malfatti von Rohrenbach zu Dezza, pijanistici i Beethovenovoj učenici koja je sjajno izvodila njegove kreacije i koju je Beethoven 1810. godine zaprosio. (Therese ga je odbila i udala se za državnog službenika i plemića Wilhelma von Droßdika.) Po drugoj verziji Beethoven je napisao skladbicu za glasovirnu vježbu trinaestogodišnjoj Juliane Katharine Elisabeth Barensfeld (de), koju su zvali "Elise". Bila je glazbeno čudo od djeteta, kćerka njegova prijatelja, a Beethoven joj je skladao dar u povodu njene seobe iz Beča u Bamberg.

Nije teško pogoditi - zašto bih inače sve to spominjao - da je i u mom životu postojala "Elise". Elizabeth, koju su svi zvali Liza, a kasnije Liz (engleski izgovor, kao kod Liz Taylor) upropastila mi je život.

DOSADAN

Rekla mi je, između stotinu drugih stvari, da sam užasno dosadan. Pri tom se se toliko smijala da nije izgledalo uvredljivo nego

kao zadirkivanje, ali je svejedno bilo jasno da me smatra dosadnim tipom. Ja prije o sebi nisam imao takvo mišljenje, zapravo nisam imao nikakvo mišljenje o tome jesam li ili nisam dosadan. Nakon što mi je toliko puta ponovila, i sam sam u to povjerovao. Urekla me! Sve je to imalo katastrofalne posljedice...

Grčevito sam provjeravao učinak svog govora i uopće svoje ličnosti na druge. Na svoje veliko razočaranje potvrđivao se Lizin sud - primjećivao sam izraz nezainteresiranosti na ljudima kojima bih govorio, jednako na mojim vršnjacima kao i na odraslima. Velik dio govora mladih ljudi sastoji se u dosjetkama, zavrtlavanjima i nadmudrivanjima. I ja sam poput drugih pravio kojekakve kerefeke, izvirtao tuđe riječi, tjerao šege, pokušavao biti duhovit. Na nečije riječi svi bi glasno prasnuli u smijeh i javili se sa svojim komentarima. Na moje fore uglavnom nitko nije reagirao; ostale bi visjeti u zraku. Da prevladaju nelagodu hitro bi prelazili na drugu temu.

Proučavao sam kada se smiju i kome. Generalno, dosjetkama privlačnih dečki cure su se od srca smijale. Neke štosove koje sam čuo u jednom društvu probao sam prodati u drugom. Rezultat je bio porazan. Premda sam oponašao i izgovor, a ne samo riječi, moje dosjetke nisu izazivale pozitivnu reakciju. Nije razlog u tome, razmišljao sam, da bi komentari zgodnih frajera bili sami po sebi dobri, nego društvo reagira zbog njihova izgleda. Međutim, primijetio sam nešto što je tome direktno protuslovilo: dosjetke nekih koji nisu bili naročito atraktivni, čak su izgledom bili gori od mene, također su izazivale žive reakcije. U tom slučaju razlog njihovih uspješnosti ne može biti u izgledu osoba koje su ih bacale, nego u samim dosjetkama. I njih bi kopirao - opet bez uspjeha. Sve je vodilo k tome da je problem u meni. Valjda sam ja jednostavno dosadna persona.

Mladost je doba kad se puno smije, s razlogom i bez razloga. Što god netko bubne, ma i najveću glupost ili notornu ispraznost, ostali veselo poprate, kao u nekoj opijenosti, pri čemu svaka nova upadica izazivlje novu razdraganost. Promatrao sam sebe i u takvim situacijama. U općoj veselosti izviknuo bih i ja svoj komentar. Moram priznati da se društvo smijalo, ali više po nekoj inerciji, za nijansu slabije - tako da se stekao dojam da bi raspoloženje, da ja za redom izrekнем više svojih "dosjetki", splasnulo. Nakon mene brzo bi se javi-

lo nekoliko njih i opet rasplamsalo atmosferu. Kao da su instinktivno željeli popraviti štetu koju sam ja nanio svojim netalentom za humor.

ZAVIRIVANJE

Živcira me tvoje prostačko zavirivanje pod suknju, viknula je Liz na mene. *Jadno je što to činiš. Ne želim s tobom imati posla*. Bio sam zatečen. Imala je kratku suknju i skladne nožice koje sam rado promatrao, ali mislim da se ne bi moglo reći da sam baš buljio u njih. Ili jesam? Vrag bi ga znao. Prirodno da sam htio pogledom dohvatiti što više. Bila je nehajna, tako da se suknja podigla ovamo ili onamo te bi se otkrila bedra, a i gaćice bi bljesnule. Nosila je svakakve - od običnih, bijelih, do nekih šarenih, s točkicama i cvjetićima, teksturama i slikama, u raznim bojama. Kasnije sam u životu u katalogima vidio žensko rublje fantastičnog kroja, i pamučne i čipkaste i lanene, sa zlatnim nitima i draguljima i elektronikom, u milijun verzija, prema čemu su Lizine skromna priča. Za mene su njene bile čudesno maštovite. Ni paška čipka [imam marku s motivom paške čipke] nije im ravna! Vrhunac je bio kad je u parku na klupi sjela tako da sam cijelo vrijeme zurio pod suknju. Trudio sam se biti diskretan, sto posto uvjeren da moje zavirivanje ne primjećuje. Njeno osorno izderavanje bilo mi je kao da je netko na mene izlio kabao hladne vode. Cijelu noć nisam spavao, smišljajući riječi isprike.

Sutradan se razgovarala kao da se ništa nije dogodilo. Našli smo se nakratko u predvečerje. Čekao sam priliku za ispriku, no nikako nije bilo zgodno. Kad je rekla da mora ići, prisilio sam se i počeo uz puno mucanja tumačiti da nisam ono namjerno napravio. Valjda sam bio jako smeten kad isprva nije mogla shvatiti o čemu govorim, a onda se od srca nasmijala. Nisam cijelu noć zaspao koliko me bilo sram, rekoh joj. *Ma nije to tako strašno*, bila je pomirljiva. *Ne osjeća se ugodno ako zna da joj zavirujem. To je ponižavajuće*. Bit će da sam bio veoma pokunjen kad je osjetila potrebu da me utješi. *Gleduckaj malo*, rekla mi je. Na kraju me šokirala. *Ima nove gaćice - hoću li ih vidjeti?* Hoću, brzo odgovorim. *Neću li doživjeti srčani udar?* Neću. *Dobro, na tvoju odgovornost*, zavitlava se sa mnom. I onda je zbilja podigla suknju i pokazala mi gaćice. Imale su šare koje nisam dobro zapamtio jer je

sve to napravila na brzinu. Šutio sam. *Jesi li dobro*, provocirala me. Jesam. *Hoćeš li sad moći spavati?* Neću. *To ti i treba. Upozorila sam te.* Otišla je smijući se. Ja sam, suprotno predviđanjima, te noći odmah zaspa. Čak nisam ništa sanjao.

I tako je počela njena igra. Svaki put kad smo se našli ona bi sjedala tako da su se vidjele njene butine, a u jednom trenutku bi izvela pokret kojim bi pokazala intimno rublje. Ponekad bi to napravila u društvu, pazeći ipak da drugi ne primijete i hineći da to nije napravila namjerno.

Vrhunac je bio kad sam joj rekao, ni sam ne znam odakle mi je došla inspiracija, da bi mi mogla pokazati i ono što se nalazi ispod gaćica. Zanimijela je. Uplašio sam se svoje drskosti. Odmaknula je gaćice, gledajući na stranu.

[U ontogenezi moje osobe ova je igrarija događaj kozmičke važnosti!]

*

Došao sam do zanimljiva iskustva. Koliko god čovjek u nešto bio siguran, kad to zapiše - počinje sumnjati je li baš tako bilo. Mislim da je sve fluidnije, uklopljeno u bujicu drugih zbivanja, isprepleteno s mnoštvom suprotnih stvari. Konkretno, mogu li biti siguran da se Liz zbilja namještala tako da ja zavirujem pod njenu suknju? Ili da je malo odmakla gaćice? Nisam li sve umislio? Čim više razmišljam, uviđam da je sasvim moguće da je mnogo toga, čak sve, plod moje mašte. Da budem najpošteniji, ima elemenata da je barem nešto od toga stvarno bilo, kao i elemenata da nije bilo ničega. Kasnije su došla moja psihologizirajuća nagađanja da ja i nisam zavirivao, nego me ona nesvjesno - ili svjesno? - navela da zavirujem. I tako dalje i tome slično.

JAMB/A

U subotu sam pročitavao Devereuxa. Mučim se. On sve iznosi kao logično povezane nizove, no toliko toga nabaci da nikako ne hvatam njegovu logiku. Navodi bezbroj mitskih zgoda, koje su s jedne strane sačuvane u fragmentima, s druge strane postoji hrpetina varijanti i podvarijanti, a s treće nejasna značenja mogu se prevesti i protumačiti na više načina, od kojih on iznalazi najmanje suvisle. Kad se sve to zbroji, nastaje papazjanija koja ide u nedogled. D. nešto tvrdi, pa onda nalazi verziju koja tumači drugačije, pa treću koja

govori stoto, pa je onda tu svaka stvar samo djelomice točna, s puno hipotetičnosti, pa onda izriče nešto što ni uz najveću koncentraciju ne mogu shvatiti. K tome dolaze detalji gdje mi se čini očiglednim da je D. jednostavno proizvoljan! Evo primjera.

Jedna od srodnica Baubi jest Jamba - po nekima ona je identična Baubi, dakle samo drugo ime za Baubu, po drugima to su dvije posebne božice, po trećima su nekad identične, a nekad različite; ludnica, velim vam! E, sad pogledajte Devereuxov "dokaz" da su Jambine /Baubine geste asocirale Demetru na seks:

"Jamba je žena koja je u Homerskoj himni Demetri oraspoložila Demetru smiješnom gestom. Njezino je ime srodno nazivu jedne stope u grčkoj metrici: jamb se sastoji od jednog kratkog sloga iza kojeg slijedi jedan dugi slog. Glagol *iambizein* odnosi se na praksu zadirkivanja nekog podrugljivim stihovima." Tu navodi mišljenje Wilamowitza o eleuzinskom kultu, pa još neke etimologije, pa Nilssona koji misli suprotno, pa Picarda, Guthriea, bla bla, koji misle drugačije. Odbacimo sve te se koncentrirajmo na jedan detalj tj. Devereuxovo povezivanje ime Jamba s metričkom stopom jamb, koja ga asocira - kratki slog, dugi slog - na šepanje, "na tijelo koje se diže i spušta poput plovka". Iz toga zaključuje da je posrijedi bio "satirički ples gotovo sigurno s koitalnim i karikaturalnim konotacijama, možda ples u transu prisutan gotovo u svim vremenima i gotovo u svim dijelovima svijeta." I njemu je ovo "dostatan dokaz dubokih veza između Jambe i Baube."

U pravu su oni koji će reći da sam dosadnjaković koji tupi o nevažnim sitnicama, ali pogledajmo Devereuxovu "logiku". On povezuje Jambu i jamb, a radi se samo o riječima koje slično zvuče. Drugo, da pjesnička stopa jamb podsjeća na šepanje jest nategnuto i proizvoljno, a proizvoljno je onda iz toga zaključivanje da se radi o satiričkom plesu s koitalnim konotacijama. Svaki pjesnički ritam izmjenjivanje je kratkih i dugih slogova, odnosno u hrvatskom jeziku naglašenih i nenaglašenih, pa bi onda sve podsjećalo na šepanje i seks.

Ako je Jamba plesala pred Demetrom u namjeri da ju oraspoloži, onda je morala izvoditi šaljive pokrete, to znači izvijanje tijela - a takvo izvijanje lako postaje skaredno i seksualno; skarednost i seksualnost najvažniji su izvor šaljivosti. Ako joj je pritom Jamba /Bauba pokazala spolovilo, zaključiti je da su pokreti koji su pripremali to po-

kazivanje bili skaredni. Sve je to uvelike hipotetično jer može se pretpostavljati suprotno: Jamba je plesala estetski ozbiljan ples kojim je htjela u Demetre pobuditi estetsku katarzu, a onda je spadanje haljetka sve pretvorilo u neozbiljnost, koja je nasmijala tugujuću Demetru. - Zbunjen sam da to Devereux ne vidi. O čemu se radi?! Bez obzira na sve, Devereuxovo povezivanje Jambe i jamba kao pjesničke stope koja asocira na šepanje i lascivni ples fora je sama za sebe. Ako bih danas imao referat o grčkoj mitologiji, svakako bih auditoriju ovo istaknuo.

ŽALOVANJE

Evo još jednog prijepora koji sam uočio taj dan. D. tvrdi da su osobe u stanju žalosti podložne erotskom uzbuđenju. Naravno da sam, s obzirom na svoju profesiju, trenutačno uočio ovaj aspekt. S velikim uzbuđenjem usredotočio sam se na to što će reći, a onda se razočarao. Tresla se brda, rodio se miš! Dokaze za svoju tvrdnju ne traži u istraživanju stvarnosti, nego najprije prepričava zgode - od indijanskog plemena Mohava do grčkog mita. "Primjerice, kad je Demetra lutala tražeći nestalu kćer, njezin muž Posejdon preobražen u ždrijepca uspio ju je zaskočiti premda je ona, 'ne bi li mu izmakla' uzela obličje kobile." Devereux raskrinkava Demetru - "Demetrina preoblika u kobilu bila je nešto upravo suprotno obrambenom manevru budući da je pastuh bio jedan od privilegiranih epifanija Posejdona." Demetra se tobože branila, no uistinu je žudjela za seksom jer se pretvorila u životinju koja Posejdonu itekako odgovara (šatrovački bi se reklo: koja je *jebizovna*!). Pretvaranjem u kobilu božica je potaknula Posejdona, koji i nije u taj trenutak bio voljan, da je zaskoči. Da se stvarno htjela obraniti, onda bi se pretvorila u nešto pohotniku odbojno - padaju mi na pamet kokoši, pauk, svraka.

U produžetku izbacuje bizarnu tezu: "Uostalom, mnoge lezbijke i pederasti znaju koliko su osobe u žalosti podložne zavodačenju. Jednoj mladoj ženi jedina se lezbijska avantura dogodila nakon raskida intenzivne ljubavne veze." Ovo ništa ne dokazuje! Moglo bi se reducirati ad absurdum na sljedeći način: "Jednoj mladoj ženi jedina lezbijska avantura dogodila se nakon što je popila malinovac." Dokazuje li to da malinovac izazivlje podložnost zavodačenju?! Zatim slijedi još ne-

suvisljiji argument: "Jednom inače normalnom muškarcu homoseksualac je, doduše bezuspješno, pristupio samo jedan put - kad je ovaj shrvan žalošću zbog nesretne ljubavi sjedio na klupi utonuo u žalosne misli." Svašta! Normalan muškarac odbio je homoseksualnu ponudu - i to je dokaz da je podložan zavodaču?!

"Spolna pristupačnost ratnih udovica, čak po primitku sudbinskog telegrama, često je neopravdano izazivala zgražanje okoline, dok bi bilo bolje da se to odobravalo (*moje podcrtavanje*). Naime, naviranje životnih snaga u ozračju smrti nije ništa drugo do pokušaj, često uspješan, da se skрати jalova žalost te da se fluidni predmetni libido preusmjeri van, umjesto da mu se dopusti da prijeđe u narcistički libido što se u žalosti nerijetko događa." - Razgovarao sam s mnogim udovicama o detaljima pokopa njihovih muževa; neke od njih su bile mlade i vrlo senzualne. Nisam imao osjećaj da su, shrvane bolom, baš bile spolno zainteresirane. Dapače! Toga ima u operetama kao što je "Vesela udovica", toga ima u muškim prostačkim vicevima, ali u stvarnom životu nesretnice imaju drugih briga. Ja mislim da su to Devereuxove proizvoljnosti; a možda, tko zna, čovjek ima dublje iskustvo. Bilo bi dobro potražiti ozbiljnu literaturu - znanje o tom pitanju svakako bi dobro došlo jednom djelatniku u pogrebnom poduzeću, ha ha.

DEMETRA - OŽALOŠĆENA MAJKA ILI LJUBAVNICA

U pravu su oni koji će zavikati da pretjerujem s prepričavanjem Devereuxa. Pa nije mi Božji Glas naložio iznositi komične detalje u "Baubi, mitkoj vulvi", ma koliko ova knjiga bila štosna, nego govoriti o svom životu! Međutim, dopustite mi prokomentirati još samo sljedeće.

D. misli da je neobično da Demetra kao besmrtna boginja oplakuje smrt svog djeteta. Upozorava na intrigantne aspekte. Djeca boginja sa smrtnim ljubavnicima smrtna su, dok su djeca bogova sa smrtnim ženama besmrtna. Tetida je svjesna smrtnosti svog sina Ahileja, kojega je imala sa mirmidonskim kraljem Pelejom. Smrtno stradava Enej, sin Afrodite i princa Anhiza. Nasuprot tome, boginje često podaruju besmrtnost nekim od svojih ljubavnika - npr. besmrtnima po-

staju Titon, Ein ljubavnik; Endimion, Selenin ljubavnik; Triptolem, Demetrin ljubavnik. A Zeusova djeca sa smrtnim ženama postaju bogovi ili u najmanju ruku polubogovi: Heraklo, Helena, Kastor, Poluks, posebno Dioniz.

Sljedeće: boginje baš i ne plaču za svojim umrlim sinovima, pa je Demetrina majčinska ljubav iznimka. I uopće, boginje prema svojoj djeci ne gaje emocije. Hera nije nimalo voljela Hefesta, a Tifon je za nju jedino sredstvo utjehe. "S druge strane, pripomenimo da bi se preobrazba vrhovnog boga koji se ponaša poput ljudoždera (Uran, Kron) u nježnog oca bla bla bla.

FAKAT

Nakon što sam cijelo subotnje popodne proučavao Devereuxa, predvečer sam izašao u šetnju gradom. U Tkalči sam ušao u kafić *Fakat* kojemu je vlasnik otkvačeni tip kojeg poznajem. Atmosfera je simpatična, pa rado navratim. Čekalo me iznenađenje - tu sa svojim društvom bijaše kolegica Jelena Zrinski. Pokušah odglumiti da je nisam vidio i odmagliti, no ona mi mahne. Bila je između dva visoka tipa. Neka popijem nešto za njen rođendan. Proguram se do nje, stisnem joj ruku i čestitarski poljubim. Nemam ništa za poklon, ispričavam se prislonivši usne na njen obraz. Bit će prilike, odgovori. U njenu glasu osjetih distancu.

Kosu je razbarušila; majica joj tanka i pripijena, dojke štrče; suknja *do baube*. Sve je ponuđeno - dovoljno je zavući ruku pod haljinu. Mene ovakav droljasti *look* odbija. S jedne strane gadi mi se, s druge mi je nje žao. Bilo mi je neugodno. S pivom sam stao sa strane, do neke druge mlade djevojke, uređene u istom stilu. - *Znači to ste vi!* - rekne mi - *drago mi je da sam Vas konačno srela. Uopće niste tako ružni i dosadnjikavi kao što Pilka priča.* - Pilka? - *Tako mi zovemo vašu kolegicu Jelenu Zrinski, objasni mi. Pilka je ženski pilko - znate što je pilko?* - Znam, brzo odgovorih. Dolazi od latinskog "vespillo" = grobar za ubogare, koje su u srednjem vijeku pokapali noću. U zagrebačkom kajkavskom govoru jednostavno grobar. - *Jelena je u pravu. Vi sve morate tumačiti.* - A onda ona nastavi baš na način koji meni zamjera o tome da je nadimak za "moju kolegicu Jelenu" (tu je sintagmu bezbroj

puta uporabila) igra riječi, jer Pilka aludira na žensku osobu koja puno pije. Pogledasmo u njenu pravcu, a ona je ispijala koktel. Kraj nje su bile tri ispijene čaše koje je konobar u taj trenutak odnosio. Nije se udostojala pogledati prema nama. Privila se uz jednog od mladića. - A kako se vi zovete, upitam svoju novu znanicu. - *Zovem se Slavica. Pregrist ću vam jaja ako mi velite "Slavica pimpekova glavica". Toliko mi taj štos ide na živca.* - Zagledam se u nju. *Zašto ju tako gledam,* upita me. Jaja su mi osobno vrlo važna, takoreći jedini imetak, i napraviti ću sve da ih sačuvam, odgovorim ozbiljnim glasom. Slavica prasne u raskalašeni smijeh. Nikako se nije mogla zaustaviti. Njeno glasanje privuče pažnju. Što li sam joj ipak rekao da se tako smije? Jedan stariji dečko kojemu sam se svojedobno, još u srednjoj školi, požalio da sam ukleto neduhovit, objasnio mi je da ništa nije lakše nego nasmijati žene. Kakav humor, kakva duhovitost! Spomeni im samo nešto oko muškog spolnog organa."

Ne pripadam ja u to društvo. Popit ću pivo i otići. U taj trenutak dođe gazda. Čelav je *kao od majke rođen.* (Moja dosjetka.) Shvativši da mlada dama slavi rođendan, počasti sve rundom. - Djede, i ti si tu? - dobaci mi naklono, te nazdravi. - *Vi pišete?* - obrati mi se Slavica. Nešto malo, odgovorim neodređeno. Nisam htio o tome. *Jesam li nešto objavio?* Objavljujem pod pseudonimom. *Kojim? Baš bi voljela pročitati.* Bit pseudonima je u tome da se ne zna o kome se radi. Neka samo čita sve po redu i možda će me prepoznati. *U pravu je vaša kolegica Jelena kad kaže da volite filozofirati,* kaže uvrijeđeno.

Mislio sam da će me pustiti na miru. Nije. Malo se durila, pa nastavila brbljati. Naginje se nehajno, nesvjesna da mom pogledu otvara pogled na obje dojke. Uzalud znam da je to jeftin trik - koliko god se trudim kontrolirati, oči mi same pobjegnu. Neugodno mi je što ne znam kako bih se držao.

Jesam li bio kod liječnika zbog glasova koje čujem? Zbog kojih glasova? Glazba je bila bučna i nisam bio siguran što je izgovorila. Pa Božji Glas koji mi se obratio da pišem, objasni mi! Šutio sam. Nema smisla ući u diskusiju s njom. Međutim, ona neumorno nastavlja svoje. *Morao bih se svakako savjetovati s liječnikom. Ili sa svećenikom, s kakvim karizmatikom. Ima među njima vrlo pametnih ljudi, bez predrasuda, stručnih za oba područja: za psihijatriju i za vjerske prijepore. Ona je vrlo religiozna*

i apsolutno vjeruje u Boga, ali nije vjerojatno da se danas Bog tako direktno obraća ljudima. Opet, nije nemoguće. Ako zbilja nikoga nije bilo u blizini, ako sam ja bio u normalnom stanju i ako je glas bio dovoljno razgovijetan - onda ništa nije isključeno. E, da, rekoh ne znajući što joj odgovoriti.

Nešto bi mi povjerila obećam li da neću reći svojoj kolegici Jeleni. Koliko god puta sam je potajice pogledao, ni jednom nisam zabilježio da nas primjećuje. Primakne se i ponovno zatraži da obećam da neću reći "svojoj kolegici Jeleni" ono što će mi otkriti. Da iskreno velim, nije me zanimalo. Obećah više linijom manjeg otpora. Prošli vikend išle su u Čakovec pogledati spomenik "Istjerivanje okupatora". Posljednje riječi rekla je tišim povjerljivim glasom a glazba je bila glasna, pa sam morao zatražiti da mi ponovi.

Stajao sam zatečen dok mi je ova tumačila kako je prvo pomislila "kakav glup spomenik". Brojile su figure - zbilja ih ima točno dvadeset. Zapamtila je - devet neprijateljskih vojnika, a jedanaest partizana. Od toga jedna ženska. I njoj se čini poznatom, samo ne zna od kuda. Onda joj je Pilka pokazivala kako su figure osmišljeno složene u tri skupine, lijevu, srednju (gdje su dvije podskupine) i desnu, te da postoje figure u prvom i drugom planu. Sad se i ona slaže da reljef ima dublji smisao.

Vruće joj je, požali se. Hoću li je ispratiti na svjež zrak. Slijedilo je iznenađenje kakvo ni u snu ne bih mogao zamisliti. Imam li sto kuna, upita odmah što izađosmo i sklonismo se u mrak. Na nebu su igrale zvijezdice.

JEZERO

Bile smo u robnoj kući, na odjelu papirnice i knjižare - ali rekli su da više nemaju knjige na totalnoj rasprodaji. Prošli tjedan odvezli su ih na reciklažu. Razočarane, otišle smo do Starog grada, gdje nam je prišao starčić si-jedih brkova. You are the first time in Čakovec, pitao nas je. Da, prvi put, odgovorile smo mu na hrvatskom. Još nedavno je tu bilo jezero, kad je on išao u srednju školu. Gdje, pitala je Jelena. Tu, pokaže rukom. - Ne možete zamisliti koja je to ljepota bila, promuca tronutim glasom. Tu su kao klinци pecali ribe, visjeli po cijele dane, a zimi su se klizali po ledu. Koliko put su dobili batine jer su propali u vodu. Nekoliko je porodica stanovala i u općinskim stanovima u dvorcu - koje je to bilo bajkovito djetinjstvo! Mi smo "djeca Starog grada". Raštrkali smo se po

svim kontinentima. - Smanjena su komunalna sredstva za održavanje jezera, jer uvijek je bila neka kriza, i voda se pretvorila u žabokrečinu. Kratkovidni birokratski pametnjakovići dosjetili su se: isušili su teren i uredili travnjak - lijep, uredan, kratkopodšišan. Budale kratkopodšišane! Stari grad ostao je nakon toliko stoljeća bez vode. Zrinski se okreće u grobu. - Svaku noć sanja da se voda vratila, kuka starčić. Što je stariji, sve ga više tišti. Kad se probudi, teško mu je pri duši. O, kad bi još jednom vidio jezero svoje mladosti...

Možda se i vrati, pokušale smo ga utješiti. Ma da, reagira skeptično, tu i tamo se priča o tome, samo malo je nade. Tom glupošću Stari grad osuđen je na smrt. Naime, dvorac počiva na drvenim pilonima koji će se osušiti i na kraju će se zidine urušiti. Golim okom se vidi kako se zidovi naginju. Naši stari ostavili su nam dragocjeno graditeljsko blago, prekrasan dvorac kakvog nitko na svijetu nema, jedino mu je Dubrovnik ravan, a mi ne znamo to sačuvati. (Pitale smo ga da li doista misli da je čakovečki dvorac vrijedan poput Dubrovnika, a vredniji od Trakošćana, varaždinskog Starog grada, Karlovca, utvrde u Slavonskom Brodu? ili Ptuja, da austrijske ili francuske dvorce ne spominjemo? Ne budite tako uskogrudne, posramio nas je, nisu dvorci konji na trkama pa da se može reći: ovaj je prvi, ovaj drugi, treći.)

Za revival jezera potrebna su velika sredstva; to je kompliciran zahvat ako se želi dobro napraviti. Nije dosta organizirati radnu akciju i produbiti grabu, pa onda iskopati kanale i dovesti vodu, iako bi se, vjeruje, našlo puno dobrovoljaca. Potrebna je drenaža, kojekakve regulacije, ekološke studije, valja riješiti problem čistoće vode, komarce, šaš, žabe. Svaka uložena kuna bi se isplatila! Zaposlit će se naši građevinari, cijeli grad dobit će na izgledu, turisti će dolazili da vide kako se predivan Stari grad ogleda u zlatno-plavozelenoj vodi, svi bismo bili plemenitiji. Jezero će nam dati optimizam, volju, životnu snagu - ono će ljude i grad izvući iz letargije. Europa za ovakve projekte daje bespovratna sredstva, samo treba volje i pameti, a to je žalosno - volje i pameti nema! Svi misle samo na svoju korist, kako bi se ugorali se u fotelje da što više prigrabe. Vlast je po prirodi stvari imbecilna - pamet im je sužena na četverogodišnji mandat, a za viziju nikoga nije briga.

Dok je govorio o projektu obnove jezera i ukupnom uređenja Starog grada oči su mu caklile. Pričao nam je pola sata, ali je izrekao stvari za deset sati. Bio je simpatičan i komičan; moram priznati da smo svašta doznale. Zahvalile smo mu na lijepim tumačenjima, a on se ispričao ako je bio dosadan. Jelena ga je na kraju, kao usput, upitala poznaje li Vas. Nakon dosta objašnjavanja i opisa kako izgledate, ustvrdio je da Vas ne poznaje.

[Koja budala, pomislio sam posramljeno. "Jezero će nam dati optimizam, volju, životnu snagu - ono će ljude i grad izvući iz letargije." Kao čarobnim štapićem svi će zahvaljujući jezeru preko noći postati pametni, lijepi, kreativni, plemeniti, poduzetni. Tako bulazniti mogu samo totalni idioti!]

DVJESTO KUNA

Glazba je bila glasna, gosti su galamili, stalno je netko dolazio i odlazio. Vikala mi je u uho, koje me počelo boljeti. Pokušavao sam je prekinuti, ali ona je baš zapela ispričati o izletu u Čakovec. Onog starkerlu pitale su gdje mogu potpisati peticiju. Kakvu peticiju, pitam je začuđeno. *Pa hvalili ste se Jeleni da ste Vi pokrenuli potpisivanje za povratak jezera.* Pravio sam se da zbog buke ništa ne čujem.

Mislio sam da me Slavice te večeri ne može ničim više iznenaditi, no uspjela me više od toga - šokirati! *Vruće joj je*, rekla je. *Hoću li je ispratiti na svjež zrak. Imam li sto kuna?* Vani je Tkalčičeva ulica osvijetljena, tek je prema Fratarskoj ulici nešto mračnije. *Želim li da me zadovolji rukom*, pitala je kao da pita nešto najobičnije. U redu, rekoh. Pokazalo se imam samo dvije novčanice od dvjesto kuna; uzela je jednu. Je li mislila da joj nudim dvjesto kuna ili da će mi kasnije vratiti sto kuna - nisam se time tog trenutka opterećivao. Svojom ručicom učini što je obećala. [Znam, morao bih opisati kako je to učinila, kako je otkopčala moj rasporedak i izvadila stvar, kako je razmjestila prstiće i kakvi su joj bili pokreti, kako je mališa bio prvo uplašen potom go-ropadan; morao bih precizirati kakvo je bilo njeno disanje, je li me pogledala u oči i kakav je njen pogled bio, kakav miris kose; morao bih opisati svoje držanje, misli i dojmove, kako sam se osjećao u onaj delikatni tren, kakav mi je bio puls, kakav tlak, sistolički i dijastolički? Koje su zvijezde bile na nebu i gdje je bio mjesec? Je li netko naišao ili

nas vidio? Puno oko toga ima, kad se bolje pogleda, valjalo bi dočarati i radnje i atmosferu. Sve je to previše intimno, a ja nisam D. koji ima hrabrosti svoje intimne trenutke učiniti javnim.]

PROPUŠTENE PRILIKE

U subota sam otišao u Kazalište X. "Ibsen na gradele". Nekad sam tu gledao neke od najboljih predstava koje sam ikad u životu vidio. Posljednje tri su bile katastrofa. Ne mogu se pomiriti, pa iznova idem gledati, očekujući dobru predstavu "kao nekad". U dubini duše pribojavam se novog promašaja. Rezultat je gori od najgorih očekivanja. Šteta izgubljena vremena. Drkanje na suho. Ova kuća, nekoć kulna, nepovratno tone u besmisao.

U nedjelju spavao do devet, pa skočio do Britanca. Prije nekoliko godina tip je prodavao fotografije Čakovca iz nedavne povijesti na kojima su zabilježene zgrade i prizori kojih više nema - bila je tu stara slastičarnica i bivši Generalturist, Dom JNA, sve srušeno, onda zgrada preko puta crkve, pa voda u jezeru, pa mimohod i niz fotografija posljednje Titove štafete, motocross na brdu u Mihovljanu, Uska ulica. Dvadesetak fotografija najmanje, crno bijele doduše, ali oštre. Ako se ne varam, na dvije-tri fotografije bilo je otvaranje spomenika "Istjerivanje okupatora". Što će mi, odmahnuo sam rukom. Činilo mi se preskupo. Danas se hoću požderati zbog toga. Nekoliko mjeseci poslije drugi tip prodavao je dva albuma maraka s temom francuske umjetnosti (impresionisti, Cezanne, van Gogh i slično). Opet sam oklijevao i opet godinama žalim. Svaki kolekcionar ima takve prilike - ako ih ne zgrabi, ode baba s kolačima. Danas su na ponudi bile bezzvezne tričarije.

BEOGRAD II

Javio mi se Jože da dolazi za vikend i da bi se htio sa mnom podružiti. Izmislio sam obaveze zbog kojih bismo sastanak morali odložiti za neki od njegovih sljedećih dolazaka, no bio je toliko uporan da sam morao pristati. Požalio sam što sam mu se povjerio da tražim grad za potrebe opisa mog života. Kao da sam si stavio stjenicu za vrat. Neumorno me uvjerava da bih se morao odlučiti baš za Beograd.

- Dosta je udaljen i različit te kao takav savršeno prikladan za mimikrije tvoje osobe. - deset puta mi je ponovio. Ja mu uzalud navodim protuargument da o Beogradu znam vrlo malo i da sam u njemu bio samo dva puta, i to u ranoj mladosti i samo na proputovanju. To nije problem, klikće razdragano; mogu ga riješiti na isti način kao u slučaju Čakovca: razgovorom s nekim tko poznaje grad, a on mi se stavlja na raspolaganje; zatim, proučit ću zapise, novinske članke, u kojima je bezbroj sočnih detalja, pogledati fotografije, filmske materijale i televizijske emisije itd. - Nije nikakav problem da barem nekoliko puta i osobno dođeš na lice mjesta, pa i na nekoliko dana, pa da obiđeš Skadarliju, Kalemegdan, Atelje 212 i sve ostale glasovite lokacije. Možeš prespavati kod mene, a ja ti stojim, ponavljam, na raspolaganju kao vodič!

- Postoji vrlo važan aspekt za odabir Beograda. - govori zavjerenički. - Tiče se međunarodne recepcije tvojih zapisa. Ukoliko računaš na nju, moraš se prilagoditi određenim očekivanjima. Čim se u svijetu spomene Hrvatska, svi odmah pomisle na rat i hrvatsko-srpsko pitanje. Bunili se mi najvećom žestinom protiv ovakve redukcije, uzalud nam. Slično kao kad netko spomene Bejrut - nužno očekujemo temu ratnog sukoba u tom gradu. Pametnjakovića koji piše o cvijeću, oblacima, o ljubavi i takvim općim temama istog trena ćemo odbaciti jer toga i sami imamo na bacanje. Hrvatski pisac koji ne spominje Srbe, bilo to nama drago ili ne, jednostavno je nezanimljiv. Beogradom bih efektno riješio ovaj problem. Povezano s tim, od suvremenog pisanja očekuje se što veća neobičnost, a ovom dosjetkom ostvario bi zavidnu bizarnost, glede čega u svijetu vlada nezapamćena konkurencija te samo najluckastiji uspijevaju.

Morao sam se nasmijati. Ja nemam namjeru opis svog života objaviti, pogotovo ne s ambicijom da to postane međunarodni literarni hit - mada ima nešto od toga. Pokušat ću objasniti, nije komplicirano. Božji Glas mi je rekao da opišem svoj život, ali mi nije rekao da to moram tiskati! Poštujući onoga tko mi je dao nalog, ja ću opisati svoj život savjesno, u skladu s najvišim literarnim standardima, kao da to može postati u internacionalnim razmjerima uspješno štivo, a stvarno objavljivanje - na hrvatskom, kasnije u prijevodu na svjetske jezike - izvan je dosega moje obaveze.

Koliko sam ozbiljno razmišljao o beogradskoj varijanti vidi se po tome da sam se spremio na put u Beograd na dva dana, preko vikenda. Kupio sam karte za vlak. I tu dolaze problemi koje sam natuknuo. Obuzeo me strah koji je postajao tim veći što sam ga jače potiskivao. Točnije, više fobija nego strah! Mislim fobija u smislu klaustrofobije ili straha od mačaka ili letenja avionom i slično. Sama riječ "fobija" dvosmislena je. Ona znači psihičko stanje paničnog straha kao npr. u riječi klaustrofobija; ali fobija znači i "mržnja" - npr. u riječi ksenofobija - mržnja prema strancima, suprotno "ksenofilija"; *srbofobija* bi prema tome bila u jednom značenju strah od Srba, a u drugom mržnja prema Srbima. Kod mene se radi o onom prvom.

U psihologiji fobija, da još malo razjasnim stvar, nije običan strah niti je svaki zazor fobija, nego je fobija stanovita posebna psihotična panika, iracionalna, bolna. Mogu to pokazati na primjeru straha od letenja, koji je također moja fobija. Dizanje avionom u visine s kojih čovjek može pasti i poginuti u svakoga barem malo izaziva strah. Većina ljudi stisne zube i prevlada bojazan. No, kod onih koji pate od aviofobije uzalud stiskanje zuba. Što se više prisiljavaju sjesti u avion, to i njihova odbojnost više raste. Oni su spremni napraviti samoubojstvo prije nego što će sjesti u avion gdje mogu poginuti. Ili čovjek koji se boji zatvorenog prostora - zamislite da ga stave u jamu i pokriju betonskom pločom: on će poludjeti!

Eto, u takvoj sam se situaciji našao. Navodio sam sebi sve moguće racionalne razloge: neće mi nitko ništa učiniti, nemaju baš nikakav razlog da mi išta učine, šutjet ću kao riba i nitko neće znati da sam Hrvat, mnogi su išli i ništa im se nije dogodilo - uzalud. Znojio sam se, gubio zrak, uhvatio me *panic attack*. Odogodio sam put za sljedeći vikend, ali je bilo još gore. Treći vikend sam se prisilio i sjeo sam na vlak. U Vinkovcima sam izašao i vratio se natrag. Trčao sam do ogleдалa strahujući da sam posijedio od muke.

Kažem vam, kao da nesretnika koji pati od teške psihotične klaustrofobije bace u grobnicu i preko stave tešku nadgrobnu ploču.

NAUŠNICE

Vrijeme je podivljalo. Temperaturne razlike su zastrašujuće. U ovakvoj situaciji povećava se broj umrlih, što je za našu firmu dobro! Za firmul; za djelatnike nema neposredne koristi jer nismo plaćeni po učinku. Korist je indirektna: dobro poslovanje znači da nam neće ukinuti radno mjesto. Određena neposredna šteta jest povećan opseg posla. Nemaš vremena, kako se kaže, ni na wc otići. U takvoj situaciji Jelena i ja nemamo puno prilike za razgovor. Svejedno su se dogodile značajne stvari.

Mora mi dati nešto od Slavice. Poslala mi je još prije nekoliko dana, ali mi je zaboravila predati. Što je to, pitam otvarajući list papira. Prevela ti je *Pasendera*. Zašto?! Pa rekla sam ti, otrese se. Rekao si joj da si preveo pjesmu pomoću rječnika, da znaš otprilike o čemu govori ali da do kraja ne razumiješ smisao. Onda ti je ona, koja dobro zna engleski, obećala pomoći. - Nisam se toga sjećao. Gledao sam u papir. I'm Passenger / Ja sam Putnik. S lijeve strane engleski original, s desne strane prijevod. Uredan ženski rukopis. Morat ću potražiti onu knjigu o grafologiji da vidim što njen rukopis otkriva o Slavici.

Od onog događaja nisam je vidio. Točnije, ugledao sam je zakratko u Frankopanskoj - okrenula je glavu praveći se da me ne vidi. Zato me začudilo njeno javljanje. U mislima se vraćam svakom detalju doživljaja. Koprkam se u nagađanjima - je li bila pijana ili je *flicka* ili se radi o majstorskoj zafrkanciji, glupiranju, hiru kojeg se srami? Što bilo da bilo, sve više razmišljam o njoj. Stoput bila drolja, čovjek se protiv osjećaja ne može boriti. Kako su mi misli na nju postajale sve intenzivnije, a nikako da ju sretnem, odlučio sam je potražiti. Bez uspjeha. Ignoriranje u Frankopanskoj veoma me pogodilo. Vrebao sam priliku da joj nekako otvoreno dam do znanja da sam zainteresiran za nju. Tome moram dodati vrlo živ san u kojem smo se ona i ja trljali, posve goli. Da smo cura i dečko, rekla mi je, ne bi morao davati sto kuna već bi sve dobio badava. Bila je sočna, topla i podatna. Kad mi je Jelena dala list s prijevodom srce mi je burno kucalo. Naravno, glumio sam ravnodušnost, trudeći se da ništa ne primijeti.

Zaboravio si mi dati rođendanski poklon, izreče neočekivano. Nisam, iznenadim je. Kako nisi?! - Čekala je, upitno me gledajući.

- Poklon je neobičan. Nadam se da je neće razljutiti. Zašto bi je razljutilo? Valjda nije nešto prosto?

Ne, nije prosto, ali ima jedna fora. Kakva fora? Sve u svoje vrijeme, zavitlavam je. Neka mi obeća da mi poklon neće baciti u glavu. Zašto bi mi bacila, ako nije ništa prosto? Samo neka obeća. Kad to učini, predam joj kutijicu, koju nestrpljivo otvori. Ugledavši zlatne naušnice, pogleda me zatečeno. Nije uspjela sakriti tronutost. Zbog čega sam joj poklonio tako skup poklon?

Reći ću joj, samo neka ima na umu svoje obećanje. Kakvo obećanje, upita zaboravivši da je pred samo nekoliko trenutaka dala obećanje. Brzo zaboravlja svoja obećanja. Neka se prestanem glupirati i neka joj konačno velim u čemu je štos. Ove sam naušnice, rekoh, dobio od zlatara kojem sam pomagao kod sahrane njegove žene. Rekao mi je da ih dam dragoj djevojci. - Tu smo se malo nadmudrivali. Ona je odmah skočila da ona nije moja draga, a ja sam rekao da jest, kakva takva, u osnovi draga osoba. Ali ja njoj nisam niti drag niti dragi. Trpi me kao kolegu na poslu. Ne može primiti ove naušnice na poklon jer što će joj reći dečko ako to dozna. Nemam novaca za drugi poklon; nije kulturno poklon odbiti. Neka naušnice uzme, a onda ih stavi na dno kakve ladice i nikad ih ne mora nositi. Osim toga nema rupicu na ušima. Neka dođe do mene i ja ću joj probušiti rupicu. Odjuri, bijesna kao ris.

Ispala je dobra fora. Zbog svojih kompleksa iz mladosti neizmjereno sam sretan kad izvalim nešto uspelo. Krenem prema "Finti", gdje sam gledajući kroz velika stakla na Svačićev trg proveo dobru polovicu svog života. Tamo srećem znanca koji me žica da mu platim piće. Častit ću ga u čast svoje fore.

FRANJO

Franjo bijaše gdje sam predviđao. Jedino što nisam predvidio da on mene želi počastiti. Godinu-dvije mladi od mene također je samac i visi u gradu. Apsolvent je na arhitekturi s hrpom ispita još s prve godine. Radi na određeno vrijeme po uredima i tako se provlači kroza život. Kad nema posla žica prijatelje, kad kapne dobar poslić vraća.

Upoznao sam ga, kao većinu svojih znanaca, na sprovodu. Pomogao sam mu, odnosno njegovoj obitelji, oko otpremanje na

vječna počivališta njegova neoženjena ujaka. Na karminama su me posjeli do Franje. Pričao je kako se uje sjeća od najmanjih nogu, iz različitih situacija, i baš mu je neobično kako ga sada najednom nema. Pamtim da je vino na karminama bilo je izvrsno. Istrčao mi je s pričicom da ima grafičku mapu koju bi volio tiskati. Premda je malo neobično, da li bi pogrebno poduzeće moglo biti sponzor? Mi sigurno dobro stojimo; ljudi umiru i posla uvijek ima. - Bio je uvjeren u ozbiljnost svog prijedloga. Ne znam, odmah se ogradih, znam da sponzoriramo sportske klubove. Ja nisam u strukturama koje o tome odlučuju. Našalio se na svoj račun: bilo bi marketinški fenomenalno da mu nakladnik grafičke mape bude pogrebno poduzeće!

Kad smo se sljedeći put, nakon kojih tjedan dana, sreli u gradu, pozvao me na piće i opet se dotaknuo mogućeg sponzorstva. Od onda se redovito vraća na ovu temu, koja je bila uvod u tone naših razgovora o svemu i svačemu. Ispričao sam mu anegdotu kako mi se obratio Božji Glas da opišem svoj život, na što se od srca smijao. U kasnijim susretima svašta mi je spočitavao - da sam narcisoidan, da sam blasfemičan, da sam zločinac. Smiješak na njegovu licu sve većoj verbalnoj oštirini njegovih optužbi davao je drugačiji smisao. Optužio me da sam "konkurencija Međugorju".

ELISE

Na svim se tim sprovodima hoćeš-nećeš upitaš ima li ičega iza ovog stvarnog svijeta. Oko tog se pitanja čovječanstvo prepiralo, o tome se razmišljalo i razmišljat će se, oko toga se ratovalo. Ja se nemam volje s time zamarati. Ukratko: alergičan sam na svaku metafiziku, koincidencije, horoskope, providnosti, transcendencije, telepatije, magije, meditacije i karizme. Prozaičan sam, zdravorazumski tip. Utoliko me više zbulio poziv koji bi pripadao upravo u kategoriju okultne providnosti. Kad je mobitel zacvrkutao, Liz je bila zadnja osoba na koju bih pomislio. Da stvar bude čudnija, na sprovodu prošli tjedan spuštanje tijela umirovljene profesorice glazbe u krematorijsku peć pratila je tiha svirka Beethovenova hita "Für Elise". Moram priznati da me koincidencija zatekla, mada nisam promijenio svoj apsolutno protumetafizički svjetonazor.

Cijeli dan se morala smijati kad je čula od prijateljice kako fotografiram reljef *Istjerivanje okupatora*. Još se njime bavim?! Da stvar bude gora, njena nećakinja dobila je za domaću zadaću referat o spomeniku. Pretenciozna nastavnica dala je svakom učeniku obraditi jedan spomenik, a njenoj je nećakinja upravo taj dopao. U osnovnoj školi! Ne zna odakle početi. Plaće kao kišna godina. Koga god pita, nitko joj ne zna pomoći. Nigdje o njemu ništa ne piše. Onda se sjetila mene. Imala je sreću da me lako pronašla. Doznala je da radim u pogrebnom poduzeću, tu se opet nasmijala, pa je zvala u neku firmu nasumce, gdje su joj rekli da znaju za mene i da radim u "Nihil nisi". Ljubazna gospođica dala joj je moj mobitel. Mogli bismo se naći uživo. Sljedeći ponedjeljak planira doći u Zagreb i baš bi se razveselila da me vidi. I ja sam cvrkutao da mi je drago što ju čujem. Prihvatilo sam ponudu da se nademo. Kad bude sigurna da dolazi neka mi se javi.

Jelena me informirala da je zvala stanovita gospođa Elizabeth, koja se predstavila kao moja prijateljica. Nada se da nije pogriješila što joj je dala broj mog mobitela. (Nije ni mogla pogriješiti jer je dala službeni broj koji se davao svakome tko bi zatražio.)

Je li to ona Liz o kojoj sam pričao, upitala me Jelena zaboravivši se; znatiželja nije istaknuta crta njena karaktera. Da, ona je. Jesam li siguran? Siguran sam, zvala je i mene. I što hoće? Prepričam joj razgovor. Dobro, ipak joj nije jasno, što hoće? Kratko izložim svoju *ad hoc* analizu. Padaju mi na pamet četiri razloga. Možda zbilja hoće da joj za nećakinju napišem referat o "Istjerivanju okupatora" - to je prilično glupo, ali u životu su gluposti česta opcija. Zatim je moguće da me se slučajno sjetila ili me zbilja netko vidio pa joj je pričao o meni; hoće me opet vidjeti, tek tako, bez posebnih razloga. Treće, želi me vidjeti zbog nekog velikog i važnog razloga - shvatila je da je cijelo vrijeme ludo zaljubljena u mene, da sam jedinstvena prilika i da joj nema života bez mene. Dugo se opirala, borila, lomila u sebi, da bi na kraju popustila i odlučila poslati sve kvragu pa doći kleknuti pred mene. Znala je da ću sve okrenuti na sprdnju, naruga mi se Jelena. Nije to sprdnja, samo nabrajam mogućnosti. A četvrto, podsjeti me. Da se radi o nečemu što ne slutimo, da npr. želi prodati ili kupiti grobno mjesto, ili da joj budem veza kod nekoga čiju uslugu želi a ja

ga poznajem itd. Kad velimo da se radi o nečemu što ni najmanje ne slutimo, onda su svakakva iznenađenja moguća.

Sutradan sam izvijestio Jelenu da mi se navečer Liz opet javila. Morala je u Zagreb, već se pripremila da mi potvrdi sastanak, a onda je nešto iskrsnulo i dolazak je odgođen.

Baš lijepo, dobaci Jelena s očitom namjerom da izbjegne daljnji razgovor. Ušutim, praveći se uvrijeđenim njenom nezainteresiranošću. Da popravi dojam upita hoću li ići. Ne znam, odgovorim i zašutim. Do podne je bilo dosta posla i nismo više razgovarali. Točno u podne opet zazvoni mobilitel. Liz javlja da u subotu ima neki dogovor, koji će brzo obaviti, a onda bi ostala do nedjelju ujutro. Može li me pozvati u subotu da prošetamo. Ima li kakva dobra kazališna predstava? Jesam li gledao "Ibsena na gradele"? Jesam. Šteta, htjela bi je pogledati, a ne može od mene tražiti da je dva puta gledam. Nema veze, predstava je zanimljiva, rado ću je još jednom pogledati. Dogovoreno onda, rekla je Elizabeth. - Jelena izjavi da će u subotu navečer biti u Faktu. Kao slučajno neka nakon kazališta dovedem svoju tajanstvenu *femme fatale* Liz da je ona vidi. Baš je zanima.

Koji si ti plejboj, na kraju prijede u ironiju, ženske izmišljaju reperate za svoje nećakinje samo da bi došle do tebe. Takav uspjeh nema niti Bond. James Bond!

ČEKANJE

Nije mi bilo dosta što sam o Lizi pretresao s Jelenom, već sam htio i s Franjom proanalizirati. Da nije naletio, otišao bih gdje mišlim da će doći ona dva Čakovčanina, Dražen i Ljudevit. Oni znaju izreći hrpu gluposti, ali i vrlo pronicljiva zapažanja. Rekao sam već da imam dosta znanaca s kojima razgovaram o svačemu. Zašto to činim, preciznije: zašto bih o Lizi sa svim tim tipovima razglabao?! Jedan je razlog da više ljudi više zna, kroz opažanja drugih stvorit ću potpuniju vlastitu sliku koja mi je potrebna želim li opisati svoj život. Znam da će samo najnaivniji povjerovati u ovo objašnjenje. Pravi je uzrok u mojoj prokletoj brbljavosti, koja je jednostavno jača od mene. Koliko sam samo puta odlučio svoje osobne stvari zadržati za sebe. Uzalud!

Najavivši mu da imam zgodnu temu, Franjo zakoluta očima. O ne, neću valjda opet o Devereuxu! Ne, neću. Onda ću o ženskoj koja mi je za sto kuna prodrmala mališu. Ne, o tome sam prošli put. Onda ću o dva groblja na Prviću, jedno za Prvićane, drugo za Šepurinjane. Ili o životu u Zadru, Delnicama, Belom Manastiru? Nije. O novim markama Novigrada Istarskog, Krapine i Pušće Bistre? Ne. Nije valjda tvoja cimerica Jelena došla u mini suknji na posao i stavila nogu preko noge, a zaboravila je navući gaćice? Nije. O ho ho, veselim će glasom, tvoji su u upravi odlučili sponzorirati moju knjigu. Ne, nisu još. Uvijek kad bi pogađao o čemu ću pričati spomenuo bi i to svoje sponzorstvo. Morao sam mu obećati da će mu, ako jednom kojim slučajem postanem direktor ili vlasnik, pogrebno poduzeće izdašno financirati njegovo grafičko remek djelo. Opet mi se javio Božji Glas i pohvalio me za ono što sam ispisao? Ne, nije, rekoh Frenkiju. Pa što onda, tobože se čudio.

Moje pričanje bilo je tečno jer sam ponavljao ono što sam već s Jelenom uvježbao. Iznenadila me identična reakcija. "Koji si ti plejboj!" - prokomentirao je. Nije rekao "frajer" ili nešto slično, nego baš "plejboj"! Valjda je ova fraza visjela u zraku, pa su eto dvije različite osobe upobile istu riječ. To kao da nije bilo dosta, nego je Franjo predložio da dovedem Liz u "Fintu" na kavu. On bi se pravio da me ne poznaje i samo bi diskretno promotrio moju *femme fatale*. Ponavljam, netko lakovjeran u tome bi vidio stanovit znak, no ja pripisujem da su ovakve stvari na neki način u zraku pa je izriču različite osobe koje se međusobno ne znaju. Kad bi i moji Čakovčani i ostali izrekli isti komentar, ni to me ne bi pokolebalo.

DRAŽENOV ROĐENDAN

Javili su mi se moji čakovečki prijatelji, prvo Dražen. Nismo se dugo vidjeli pa me zove "isprati grlo". Ne mogu u subotu, opravdah se, jer mi dolazi prijateljica. Ohoho, gle ti plejboja, s vidnom simpatijom prokomentira Dražen. Slobodno neka dođem s njom, bit će pristojni i kulturni. Neka ljepotica vidi kakve prijatelje imam - porast će mi ugled u njenim očima. Nije sigurno da će doći, a ako dođe ne znam kako će se stvari razvijati, pa ne mogu ništa obećati. Za nekoliko sati

javi mi se i Ljudevit. Donio mi je stare razglednice Čakovca. Ima za mene iznenađenje od kojega ću pasti na guzicu. Doslovce! Hoćemo li se naći u subotu. Dražen ima feštu, a dugo se nismo našli. Ponovim mu priču o prijateljici koja mi dolazi u posjetu. Njegove su reakcije bile identične Draženovim. Znam gdje ih mogu sresti. Ako baš želim, možemo se nakratko pojaviti poslije deset u Faktu, tek da vide sretnicu. Bit će pristojni.

A onda se javila Liz da neće doći u subotu. A tako se veselila! Sljedeći ćemo se tjedan naći naći makar padale sjekire. Nemajući pametnijeg rješenja javim se Draženu da ipak dolazim. Pripremio sam mu zgodan rođendanski poklon. S njim me između ostaloga zbližilo što skuplja poštanske marke. Izvana gledajući, nikad nikome ne bi palo na pamet da netko poput Dražena krije u sebi istančanu crtu filatelista. Posebno se posvetio temi umjetničkog akta. Kad sam mu ja pokazao svoj neambiciozni albumčić, odmah su mu u oči pale četiri marke s tim motivom. Dvije su jugoslavenske (Sava Šimunović i Nikola Martinoski) a dvije rumunjske (Nicolae Tonitza i Gh. Tattarescu.) Od njih sam jedino čuo za Savu Šumanovića, kojega su onako glupo i zločinački ubili ustaše. Imam anegdotu vezanu uz njega. Neki mi je tip za visoku no meni pristupačnu cijenu nudio ulje na platnu za koje je tvrdio da je Šumanovićev rad. Odmah sam prepoznao curu - ista je i na marki. Valjda mu je bila stalni model, možda ljubavnica. Tip je tvrdio da mu je sliku dala teta koja je osobno poznavala slikara. Nisam ništa kupio. Kasnije su mi rekli da je tip akademski slikar kojega je alkohol uništio. Slika koju mi je nudio falsifikat je, mislio sam. Čovjek je ubrzo umro, a meni je žao što sliku nisam kupio; bit će da je doista Šumanovićev original, a ako i nije - bila je iznimno kvalitetna.

Četiri vrlo lijepa akta čine cjelinu nad kojom razmišljam. Svaka je slika specifična, a opet sve su marke dubokom istinom ljepote ženskog tijela povezane. Sate i sate sam proveo proučavajući ih povećalom, tako da su mi se likovi golih ljepotica usjekli duboko u dušu. Dražen mi je priznao ljepotu ovih maraka, ali se nije usudio zamoliti me da mu ih dan nakon što sam mu povjerio koliko im se divim. Odlučio sam ga razveseliti. Marke ću kvalitetno fotografirati, pa ću proučavati fotokopije, a poklanjanjem neću izdati svoje ljepotice, nego ću im dati još višu vrijednost jer ću ih pokloniti dragom pri-

jatelju. S tim da će mi Dražen povremeno na nekoliko dana davati svoje marke, pa ih ja mogu detaljno proučavati u originalu. Kao što sam predviđao, Dražen je bio tronut. Najprije je odbio primiti marke jer da su one od prevelike važnosti za mene. U njegovoj vrijednoj zbirci, uvjeravam ga, još će više zasjati. Ne zna kako da mi zahvali, promuca. Odmah naruči litru i vodu. Kad je konobar rekao da je vino međimursko, negdje iz Štrigove, naruči još jednu litru. Konobar nije znao reći točno od kojeg je vinogradara, te je pozvao šefa. Ni on nije znao ime, ali pogledat će u registrator. Jutros je sređivao papire i zna gdje je račun. Vratio se za nekoliko minuta s dostavnicom u kojoj je navedeno odakle je vino, ime vlasnika i lokalitet vinograda. Čuo sam za to prezime, no nisam ga zapamtio. Ova dvojica su razgovarala tko bi to mogao biti, ne mogavši se složiti.

Što ima novoga kod Devereuxa, bocne me Ljudevit. Njih dvojica prasnu u iskren smijeh. Blagonakloni su prema meni. Šale se na moj račun da ću ih sa svojim prepričavanjem "Baube" ubiti. Objasnio sam im da želim čuti njihove komentare i tako si pomoći u svom razumijevanju. Pristojno me slušaju te iznose svoje opaske. Na kraju me zamole da prijedemo na drugu temu jer više ne mogu izdržati.

Izenadih ih da ovaj put nećemo o Devereuxu. Imamo drugu temu. O Jeleni, izleti Ljudevitu. Primijetih kako ga Dražen trkne ispod stola. Ne, nešto čudnije. Što bi to moglo biti?! Ona tajanstvena ljepotica koja mi mora doći u posjetu? Tko je ona i zašto nije došla?

Pričao sam im svojedobno o Liz. Kad sam im rekao da me nazvala, ostali su zabezeknuti. Iz čista mira, upitaše. Što hoće?? Ne znam. Htio bih čuti njihovu analizu. Što da učinim? - Koji si ti plejboj, dobaci Ljudevit. Žalio si se da ti je život dosadan. To ti je namjestio Božji Glas da bi imao o čemu pisati. - Dražen naruči da nešto pojedemo. I još jednu litru i vodu. Nisam ni primijetio kako su prve dvije otišle.

Kasnije bismo mogli do tvog Fakta, zafrkava se Dražen. Možda se nađe koja mala i za mene. Godila bi mi nježna ženska ručica. Smijasma se radosno. U ovakvim trenucima osjećam se lijepo. Tuga i osamljenost koje me izjedaju iznutra kao da su nestale. Nisu. Sutra će se vratiti.

Sad Dražen vadi iznenađenje za mene. Ima seriju fotografija otvorenja spomenika "Istjerivanje okupatora" i fotokopiju novin-

skog članka iz tog vremena. Vidi se mnoštvo okupljenih ljudi kojima neki političar drži govor. Fotografija je nijema, no sigurno je morao spomenuti naše hrabre narode i narodnosti koji su pod Titovim vodstvom izvojevali slobodu. Tipične fraze za ono vrijeme, a opet - iz fotografija izbija sjeta prošlih vremena. Spomenik je postavljen 1951. godine. Klinci u izviđačkim uniformama i pionirskim kapama sada su starkelje, ako su uopće živi.

Znam da je njegov rođendan, rekoh Draženu, ali za ovo moram i ja naručiti rundu. Cijeli tjedan sam čekao da ti ovo dam, povjerio mi se. Kad sam im ispričao kako sam svojedobno radio referat o tom reljefu, a da me Liz treba da pomognem njenoj nećakinji napisati njen referat, dvojica mojih čakovečkih prijatelja zinuli su. Ako nema metafizike, kako im stalno tvrdim, odakle sve to?!

Koliko god sam prosvjedovao, odlučili su da finalno piće popijemo u Faktu. Vi idite, ja ne idem. Hajde, hajde, ako Jelena bude tamo diskretno ćemo provjeriti ima li čiste gaćice, mahnuti joj i doviknuti "Bok, ljepotice!", a onda pristojno otići. Skoro bi tako. Skoro! Doviknuo sam Jeleni "Bok", popili smo piće ("Djede, kako si? - pitao me gazda.) i krenuli doma. Slavica me plaho gledala, bojeći se prići. Dražen se obratio Jeleninu društvu da popiju njemu za rođendan. Dečki su odmah naručili piva, a cure su se nećkale oko votke s džusom; ja sam presjekao malim pelinkovcem. Rekoh, skoro se sve odigralo prema planu, krenusmo doma, kad me prenerazi lik za koji mi se učini da ga poznajem.

FÜR ELISE

Njemačka grupa Accept napravila je *haevy metal* obradu Bethovenove pjesmice; od prvih taktova prepoznao sam stvar. U jednom od svojih druženja s Dadom, gazdom Fakta, pričao sam mu storiju o svojoj prijateljici. Nije isključeno da je Dado meni iz štosu stavio švapske metalce; uostalom, pričao mi je da negdje ima njihovu snimku. Sada dobroćudni debeljko, ćelav kao od majke rođen (moja dosjetka), u mladosti je imao dugu kosu i nosio kožne jakne. Druga je mogućnost da je Jelena - i njoj sam ispričao o Acceptima - nabavila snimku i zamolila konobara da ju pusti kad ja dođem. Najvjerojatnije

nije bilo nikakve "Für Elise", već se meni pričinilo. Kao što mi se pričinio Lizin lik. Prošla je ženska koja joj - kasnije sam zaključio - nimalo nije sličila. U onih nekoliko trenutaka spopali su me glupi strahovi što će mi reći kad me vidi u nepriličnu stanju.

Moram se vratiti osnovnom cilju mojih zapisa - opisivanju svog života. Dragi Bog (da se i njemu vratim, jer od njegova Glasa sve je počelo!) trebao je šest dana za stvaranje svijeta. Ni ja ne mogu u jednom trenutku sebe opisati, već malo po malo, korak po korak, što direktno, što indirektno; što svjesno, što nesvjesno; što namjerno, što nenamjerno, što i protiv svoje namjere. Nekoliko puta sam iskreno napisao kako sam popio ovu ili onu količinu pića (i ovdje opisujem jednu takvu situaciju) - netko će pomisliti da sam pijanac i da je moj život određen alkoholom. Mislim da smijem ustvrditi da to nije istina. Dobro, apsolutni apstinent nisam, daleko od toga. Da puno ne filozofiram, mislim da s tipovima koji apsolutno izbjegavaju išta popiti nešto nije u redu. U tom smislu sa mnom je u redu. Mnogo puta piće me prevarilo, bauljao sam, radio gluposti, brbljao. Kao samac upućen sam na druženja u krčmama i kafićima, čemu po prirodi stvari pripada konzumacija alkohola, pa i opijanje. No, kad se realno sagleda, sve je to uglavnom u granicama. Prije svega, ne napijem se svaki put onako do kraja. Moj je organizam osjetljiv na alkohol - popijem li previše slabo mi je nekoliko dana. Da se napijem nekoliko dana za redom ne dolazi u obzir. Svako zlo za neko dobro! Osjetljivost organizma vjerojatno me spasila od alkoholizma, onog u pravom smislu riječi. Poznajem neke koji su krenuli tim putem. Da li bih i ja postao alkoholičar teško mi je reći. U svoju antialkoholičarsku obranu smijem navesti da zna proći dosta vremena da se ne opijem, da kroz tjedan vrlo malo pijem, a nisu rijetki niti vikendi kad popijem samo pivo ili dva.

Optimist veli da je boca do pola puna; pesimist napola prazna. Optimist će reći da nisam alkoholičar kojemu je alkohol popio mozak i uništio cijeli život. Kritičan će čistunac zamjerati da previše pijem i da mi opijenost postaje navada, potreba, čak ovisnost. Analiziram svoju ličnost, bez brige budite, i ne bih htio da pomislite da sam naivčina. Psihoanalitičari kažu da u alkoholu popušta tiranija super-ega koja nas kinji cijeli život. Ova mi se misao sviđa. Ja nemam nikoga drugoga osim samoga sebe i svog ispraznog postojanja; u opijanju se otvaraju

neki mali prostori slobode. Lijepo mi je pričati, tu i tamo bude neka avanturica. Pesimist bi rekao "Jadno!", optimist "Bolje i to nego ništa."

Ne vjerujem da sam dao posebno pametno tumačenje mog odnosa prema pijenju. Nanizao sam banalnosti. Može li biti ikakve koristi za čovječanstvo to da nisam postao alkoholičar jer mi organizam ne dopušta da stalno pijem? Ako baš hoću ironizirati, ustvrdit ću da - kad bi svi ljudi bili poput mene, kad bi u sve bio ugrađen taj zaštitni mehanizam - ne bi bilo alkoholičara na svijetu! (Imam još taj problem s pelinkovcem, no i to ću riješiti.)

Ovako je otprilike tekao moj razgovor s Jelenom kad mi je spomenula kako sam u subotu feštao. Moj prijatelj bio je simpatičan i pristojan, ali vidjelo se po njemu da smo dosta popili. I po meni se to isto vidjelo. *I više nego vidjelo*, rekla je bockavo. Bio sam mrk, cijelo vrijeme šutio da se ne vidi moje stanje. Netko tko me ne poznaje ne bi ništa primijetio, ali njoj je bilo nevjerojatno da ja mogu toliko šutjeti. - *I zbilja si mislio da se pojavila tvoja Liz?! Problijedio si i zurio u žensku koja je prolazila. Sirota je požurila, uplašivši se tvog pogleda. Bilo je smiješno kako si išao ču ču ču ču - što ti to znači?*

[*Stalno ponavljaš da ti pjesme nisu važne*, usput je spomenula, *ali morao si vidjeti svoje lice kad su zasvirali Accepti. Šizika par excellence!* - Nabijem te ja u šiziku par excellence! - odbrusim joj. Smiješak joj se zaledio na licu. Nije očekivala ovakvu grubu vulgarnost od mene. Pokupila se uvrijeđeno.]

GRDNJA 1 (Franjo)

Kao po nekom dogovoru svi su me stali grditi. Počeo je Franjo nakon što sam mu prepričao svoja aktualna čitanja Devereuxa. Što mi ovaj uopće treba?! Toliko je istinski vrijednih stvari na svijetu na koje vrijedi usmjeriti svoju pažnju. Bolje da se primim nekog velikog pisca, a ne da intelektualno onaniram (više onaniram nego intelektualno) nad Devereuxovim smušenim konacima. Bolje brusiti mudrost na važnim temama ljudskog postojanja nego drkuckati. Kao da kroza sprdnju sa svime liječim komplekse, nesvjestan da se sve više zapetljavam. *Ars longa, vita brevis!* Ne smijemo svoje vrijeme razbacivati na efemerije.

Nisam mu popustio. Boce iza šanka svjetlucale su. Apsolutno se slažem s tvrdnjom da je umjetnost velika, život prekratak. Zar ne zavređuje pothvat "rehabilitacija vagine" da o njemu razmislimo, dapače da stalno razmišljamo?

To je pubertetski pogled na svijet; njima se sve vrti oko ženske stvari. Ne zanima tebe nikakva ontologija, nego se (samo)zadovoljavaš s tricama kako su Egipćanke pokazivale vulvu novom biku. Ratnicima koji su u strahu pobjegli iz bitke ženska je pokazala mindu, oni su se posramili i hrabro izvojevali pobjedu - i to je dostojno ozbiljnog razmišljanja? Njegove su vagine papirnate; pitanje je da li je tvoj G.D. uopće primirio vulvi/ vulvu, osim u knjigama. Da krave nose gaće ni ti ni Devereux ne biste vidjeli vulvu, ha ha.

GRDNJA 2 (Jelena)

Nervozno me napala Jelena. Sve je moja izmišljotina! Da se mlađa cura dekadentno-sofisticirano upušta u igru pokazivanja gaćica te na kraju gaćice odmakne - to je moja literarna konstrukcija, ili direktno: prljava muška fantazija. Neku njenu usputnu opasku ili bezazlenu šalu pretvorio sam u žensku fatalnu opakost koja mi je uništila život. Ja sam sada opčinjen zavirivanjem pod žensku suknju i ništa me drugo ne zanima neću li ugledati žensku Stvar - svašta! - Nije istina, odvratim joj. Simplificira! Kvrugu i pokazivanje gaćica; dopuštam da je puno toga proizvod moje mašte. Naravno da Liz nije bila suptilna erotska igranica, no s druge strane u žena - ma kako mlade i priproste bile - krije se erotska igranica. Ako je u njoj čučao ekshibicionizam, što nije ništa ekskluzivno, ženskom rodu je po prirodi stvari ugrađen ekshibicionizam, simbolički i prikriiven no supstancijalan, dakle, on se očitovao u nespretnim, blagim i nesvjesnim oblicima, koji su sa svoje strane sadržavali spontanu, iskonsku sofisticiranost. - Bože, koliko ti trkeljaš! - Ne moraš mi se obraćati s "Bože"! - (Nije shvatila dosjetku, ali nisam se htio spustiti na razinu da ju objašnjavam. Često puta ima poštapalicu "Bože", pa ću dosjetku ponoviti dok ju ne shvati, a onda ju mogu, dosjetku, u nedogled efektno eksploatirati.) - Liz je za mene doista fatalna. Pokazivanje gaćica je zaoralo moju psihu, što ne bih podcjenjivao, no sekundarno je. Daleko su kobnije bile druge

dvije stvari. Prva je njena optužba da sam neduhovit, što me totalno iskompleksiralo, mučilo do krajnjih granica, zabilo u zemlju. - To sam već stoput čula; preskoči! - Drugi šok za mene je bio kad me ostavila. To me za dugo vremena, možda zauvijek, uništilo. - Izmišljaš! Svi ljudi imaju nesretno iskustvo u mladosti, svi smo prošli bolne procese koji su nas tragično pogodili, bacili u očaj i ostavili duboke rane. Na kraju smo preboljeli i vratili se životu. - Mene je bacilo u tako takav bezdan, u takvu razdiruću tugu, u takav temeljit poraz da se to ne može izreći. Vrijeme liječi rane, sve je to u redu, i mene je prošlo, više se zapravo ne sjećam svojih stanja. Jedno vrijeme bilo je toliko neizmjereno teško da sam odlazio na osamljena mjesta i na glas plakao. Ne znam zašto, kod mene je to bilo neizdrživo i patološko.

Dan prije pratio sam je doma kraj spomenika "Istjerivanje okupatora". Naivan, zanesen, pun sebe, pričao sam joj koliko ima likova, kakva je kompozicija, tumačio priču. Imao sam književnih ambicija, pa sam najavljiavao estetsku kozeriju o spomeniku. Opisat ću nju kako mi kod spomenika pokazuje gaćice. Htio sam je impresionirati, poput pauna koji širi svoje šareno perje. Bio sam budala kojoj ništa nije bilo jasno. Sa strane reljefa zagrebao sam slovo K "njoj u čast". (Po samom reljefu nisam napravio ni najmanju ogrebotinu - takav barbarin nisam bio.) Ova prva crtica u slovu K je položaj mog spolovila kad nje nema, a ova druga, uzdignuta, crtica Njegov je položaj kad ugledam njene gaćice. Cerila se veselo, a ja sam bio u sedmom nebu. Na rastanku sam je primio za ruku. Još i sada, nakon toliko godina, osjećam nježnu hladnoću. Kao da sam kroz njenu ručicu dohvatio beskrajn svemir. Kad naknadno razmišljam, vidio sam nelagodu u njenim očima. Hoće li mi dati poljubac za laku noć, skupio sam hrabrost upitati. To je bio potez koji sam danima razrađivao. Brzo me poljubila i požurila. Ispratio sam je pogledom - imala je ljetnu suknjicu i putene nožice. Sutradan je nije bilo, a prekosutra sam je sreo s drugim dečkom - ljubili su se. Meni se svijet srušio. Dirljivo, s ironijom prokomentira Jelena, morao sam se roditi u vrijeme romantizma, u vrijeme patnji mladog Werthera. - Ja ti baš ne vjerujem, nasmije mi se u brk. I od onda ti proučavaš "Istjerivanje okupatora", ha ha?

Nisam proučavao do prije nekoliko mjeseci. Onda mi je Glas rekao da opišem svoj život... - Ne, nemoj o Glasu! - ... i slijedom toga

sjetio sam se reljefa. A onda se, protivno svim zakonima logike, iznenada javila Elizabeth s objašnjenjem da njenoj nećakinji treba referat.

Iskreno govoreći, gledajući me u oči govori mi Jelena, mislim da si ti izmislio da ti se Liz javila. Izmislio si i nju. - Neka argumentira svoju tvrdnju, smireno odgovorim. Volim neobične teze. Uživam u njima. Što luckastije i istodobno što vještije potkrijepljene - to sam radosniji.

- Čuo sam jasno njen glas na mobitelu. To nisam mogao izmisliti. - Ti si poznat po tome da čuješ glasove, ha ha. - Dobro, ali i ti si je čula na telefon. - To si inscenirao. - Zašto bih to učinio?! Kad se sastanem s Liz, naći ću izliku da ju pokažem njoj, Jeleni, pa će onda reći izmišljam li ili ne izmišljam. - Najradije bih se rasplakala nada tobom. Tebi treba pomoć. - izustila je tužno. - Jesi li ti normalna? - zaprepastio sam se.

NJEN SKRIVENI MOTIV

Problem nije u meni, nego u tebi, kažem Jeleni. Zašto u njoj, plane, ta ona ne izmišlja, nego ja, ona samo komentira?! Ponavljam joj naglašavajući svaku riječ: koji je skriveni motiv da ona želi da sam ja sve izmislio? *Kakav vražji skriveni motiv*, ljuti se. Ljutnjom potvrđuješ da imaš takav motiv. Izgubivši kontrolu nad sobom više da nisam normalan.

Govorim joj s naglašenom mirnoćom. Prvo, u laži su kratke noge - kako bih sve to uspijevao inscenirati a da ne budem odmah raskrinkan? Drugo, ne treba spekulirati - sve se da provjeriti. Elizabethinim dolaskom praktično će se pokazati jesam li je ili nisam izmislio. Onda će se vidjeti sva nebuloza njenih optužbi.

Situacija mi se jednostavno čini neuvjerljivom i sve upućuje da si iz zabave ili neke druge potrebe sve izfabulirao, pomirljivo doda. Ako nisi, u redu, pogriješila sam.

Ne radi se o običnoj pogrešci. Očito ona ima svoje skrivene razloge. *Baš bih voljela znati kakav*, vrati joj se svadljivost.

Jedino objašnjenje, bez obzira je li toga svjesna ili nije, jest da je zainteresirana za mene.

Koja si ti budala!

Pokušaj racionalnim objašnjenjem pobiti moju tvrdnju.
Nisi ni najmanje privlačan! Ni svjesno ni nesvjesno! Dečko, u kojeg sam zaljubljena i koji je zaljubljen u mene, moj je odabir.
Nikad ne reci nikad! Dode li ti milo, nemoj se ustručavati.
Koji si ti idiot! Ako ta tvoja Elizabeth doista postoji, apsolutno je u pravu da si dosadan i glup.

DRAŽEN

S Draženom sam se družio uvijek u paru s Ljudevitom, no našli bismo se i sami, tako da sam ga istrenirao kao sugovornika. Strpljivo je podnosio sve moje besjede. Sad je i on postao generalno prijekoran.

Ako je Jelena u ičemu u pravu, u pravu je što se tiče Liz. I njemu se čini, sve više, da sam je izmislio. Što mi to treba?! Sreo se prošli tjedan sa svojim bratićem, koji živi u Čakovcu, na Jugu. - Kao policijski inspektor sve živo poznaje. Čakovec je mali grad. Zamolio sam ga da provjeri tu tvoju. Ima petnaestak ženski koje zovu Elizabeth, Liz, Lizika ili slično. Jednu zovu Liža. (Sve su žene Liže, dodah, na što se Dražen nije nasmijao.) Pričice kako te uništila, kako si zbog nje iskompleksiran i nesiguran - mislim da sve to fabuliraš. Ne sjećaš se ni kako izgleda ni kakvo joj je prezime, a navodno je odredila sav tvoj život? Ni jedna ne odgovara tvom opisu, ponavljam. Jedino objašnjenje jest da ne postoji! - Doznat ću njeno prezime, pa ćeš ga proslijediti bratiću, umirujem prijatelja.

Ovo mi je fina prilika obračunati se s prtljagom prošlosti, protuslovim Draženu. Ma koliko je sve to bilo davno, Elizabeth je prisutna u meni u punoj snazi, čak intenzivnije nego onda - jer se u međuvremenu razmahalo i potpuno me otrovalo. Slažem se s njegovim prijedlogom, fantastičan je. Svaka informacija koju njegov bratić pribavi, gdje je bila, što je radila, kakva je sada, fotografije, dokumente, sve, zlata mi vrijedi. - Moj je bratić na magisteriju na policijskoj akademiji s temom prikupljanje i sređivanje podataka za osobnu kartoteku građana. znanost. Ako treba, u medicinskom centra snimit će njen karton, a iz ginekološke ordinacije ultrazvuk i rendgensku snimku u koloru; imat ćeš njenu poreznu karticu i detaljan ispis kad i gdje je i s kim je bila. CIA i FBI su dječji vrtić prema njemu. On je entuzijast, on

je fanatik. Ali, ako je Elizabeth žena iz tvoje mašte... - Kakva žena iz mašte, o čemu pričaš?! Ona je stvarna da stvarnija ne može biti, uvjeravam ga. Upoznat ću je s tobom, potajice ćeš je snimiti, pa poslati fotografiju bratiću. - Da, to bi pomoglo. Bilo bi dobro uzeti njenu vlas ili žvakaću, radi DNK, zanese se Dražen zaboravivši na svoju sumnju.

Informacijom o novoj situaciji koja se razvila sa Slavicom nano-vo sam rasplamsao njegovu srdžbu. Prepričao sam mu detalje o rukobludu i osjećaje koji su kod mene buknuili. Je li to ja glumatam, povisio je glas. Ne, ne, mucao sam. Jednostavno me udarilo jače od groma. Život je nepredvidljiv. Eksploziralo je do ludila. Doslovce, svaki djelić mog tijela i mojih misli obuzela je Slavica. To je nešto čarobno, uragansko, svemirsko.

Pa dobro, čudi se Dražen, ako se ne zavitlavaš sa mnom, čemu igriarije s Jelenom Zrinski i s Elizabeth, ako ti je Slavica sve?!

Ni sam ne znam, pokunjeno priznajem.

Nakon što mi je Dražen nekoliko puta ponovio da nisam normalan, upitao me što uopće znam o Slavici i jesam li joj rekao za svoje osjećaje. Lovim priliku da ju sretnem, ništa drugo ne mislim nego na to kako bih je negdje zaskočio. O njoj ne znam mnogo, znam vrlo malo, zapravo ništa. Ne znam koga pitati, gdje uopće nešto o njoj doznati. Nemam ni telefonski broj ni adresu. Da li bi mi njegov bratić pomogao, upitam plaho. Dražen bijesno odgovori da se boji da će misliti da ga navlačim za nos. Govorio sam o tvojoj fatalnoj obuzetosti s Elizabeth, on se trudi i briljantno skuplja materijal, a sad ću mu reći da sve to baci u vodu?? - Šutio sam. Dražen je u pravu. Njegov bi me bratić s pravom raspalio bocom po glavi. Moj je prijatelj dugo šutio. Onda povikne: - Kvrugu! Upoznat ću ga s tobom i sam mu objasniti. On je dobručina, vidjet ćeš, malo će gundati, a onda će pristati. Upozoravam te - što taj može popiti!

Na kraju me Dražen iznenadio humorom. Njegov bratić ima mladu ženu, drugu po redu. Unatoč najsuvremenijoj metodici praćenja, kartonima i rendgenima, ne sluti da se njegova ljupka supruga povremeno zabavi sa strane, ha ha. (Kasnije je priznao da to nije istina, nego da je ovakav stil izmišljanja kupio od mene.)

NIETZSCHE

Dražen i svi ostali likovi u mom pričanju stvarne su osobe koje sam zamaskirao da nemam neugodnosti ukoliko netko tko ih pozna je, nikad se ne zna, pročita moje zapise. S tih razloga ne opisujem fizički izgled svojih likova, a ako i dam koji šturi podatak ispreturam ga po principu, da se ne ponavljam, mesar/pekar. Ovaj put ću napraviti iznimku. Kod Dražena upada u oči sličnost s facom njemačkog filozofa Nietzschea: brkovi, gusta kosa mu je zalizana u zrak, rođan iz razlica. Imam marku s Nietzscheom u profilu. Dobro, sličnost nije tolika da bi ga na osnovi ovoga netko prepoznao.

Ono nekoliko puta što sam bio nasamo s Draženom, bez Ljudevita, doznao sam stvari koje ni njegov najbolji prijatelj ne zna. Tiče se Draženove žene. Utoliko me više iznenadila zluрадost prema bratiću zbog toga što mu se supruga zabavlja "sa strane". Spetljavši se s nekim mladićem, odlučila je muža napustiti. Ovaj je poludio. Na kraju mu se vratila, oprostio joj je, s tim da ga to duboko muči. Pod utjecajem pića sve mi je ispričao i na kraju jадno plakao. Potresno je kad odrastao muškarac plače. Neka se bori, bodrio sam ga, mora naći unutrašnju snagu. Od tog događaja Dražen mi je privržen. To što se ljuti na mene nije zbog mržnje, nego zbog njegove naklonosti. U moju situaciju projicira svoju, koja je u osnovi drugačija. Inače, s njegovom ženom dogodio se divni prevrat. U u njoj se prelomilo i iskreno se pokajala. Advocatus Diaboli bi zlobno prišapnuo: "Do prve prilike."

LJUDEVIT

Htio sam čuti i Ljudevitovo mišljenje. Kao naručeno, sreo sam ga na Jelačiću. Svratili smo do Cvjetnog. Ispričao sam mu za Slavicu. Ni on mi nije vjerovao, nego je uza smijeh ponavljao da sam sve izmislio. Kako mi se samo da izmišljati takve stvari?!

Od svih mojih znanaca Ljudevit je najsređeniji. Fizički je snažan, baš naočit. Ima duboko crne oči i plavu gustu kovrčavu kosu. On bi mogao uživati trošeći lijepe žene, što ne čini. Svojoj ženi je vjeran i ona njemu. Jedno drugo obožava na jedan prirodan način, bez afektiranja i bolesnih kompleksa. Rijetko se nađe ovako sretan spoj. Budući da je sretan i sređen, takvi su mu i stavovi. Nema u njega nezadovolj-

stva, zavisti, zlobe, nepovjerenja u druge ljude. - Ako je tako, onda je to to, rekao je odmah prostodušno. Ako sam doista toliko zaljubljen u Slavicu, a moja zaljubljenost sigurno ima čvrstu osnovicu jer osjećaji se ne javljaju iz čista mira, onda nemam što razmišljati. Ona je žena mog života, nema se što tu oklijevati.

Pokušavam ga zbuniti. Što s Liz, koja mi se javila i kroz susret s kojom bih mogao razriješiti traume svog života. Ma kakva Liz, vinkne Ljudevit. To su sablasti tvog mozga s kojima sam sebe besmisleno mučiš. Ona da te učinila nesigurnim, zbog nje si iskompleksiran da nisi duhovit čovjek?! Ti si, rekao mi je Ljudevit, najštosniji čovjek kojega sam ikad sreo. Pošalji je kvragu. Ne živi se u prošlosti, nego u sadašnjosti. Vрати joj milo za drago. A i ta tvoja Jelena - i to baci preko palube. Nije joj zlatna pa da ti toliko maše njome pred nosom, a da ti ništa ne da. [Sve su zlatne, ni jedna nije zlatna!] Kloni se takvih. Mala Slavica, zapamti što ti velim, tvoja je dobitna kombinacija. Starinski bi se reklo - slušaj srce! A i *mališu!*

A što ako mi strast najednom, kao što je došla, iščezne? Neće, ponovi svoju teoriju. Strast se nikad ne pojavljuje bez dubokih razloga. Nije ljubav čaša vode da se prolije i u zemlju ode! Ima puno primjera da nakon silovitog privlačenja strast nestane, ne odustajem. Pa što onda, nonšalantno odgovori Ljudevit. Ako se to dogodi, a ja osjećam da neće, onda ćeš o tome razmišljati. Što će biti kad će biti i ako će biti - to su bedastoće s kojima se ne treba zamarati. Još me jedna stvar muči, mijenjam temu. Kao što je mene zadovoljila rukom, tako je učinila sa stotinama drugih; kako ću se osjećati prolazeći gradom a svi će me ispod oka posprdno gledati i namigivati jedan drugom, to je ona koja ga zna stresti? Što je tebi, na isti način odbija i ovo kao problem. Čime se ti ne zamaraš! Pa što ako je učinila ne stotinama nego tisućama to isto?! Je li joj ruka otpala? Što su druge učinile, tisućama širile noge, milijunima pušile i davale guzu, pa nikome ništa. Što se koga tiče?! Što je bilo prije tebe i što će biti poslije tebe - to te nije briga.

Što bi ti učinio, pitam ga, da doznaš da je tvoja voljena žena dečkima navlačila kitu? Nije se dao izbaciti ni ovime iz takta. Što bi bilo kad bi bilo -ne zanima ga. Ako bi doznao, onda bi i razmišljao o tome, a sada ga ni najmanje ne zanima. - Kao da je to neki zločin. Nikoga nije ubila. - A što bi, ne dam se, da tvoja kćerka tako čini? - Pa dobro,

konačno je malo popustio, ne bi mi bilo drago, ali ovog trenutka ga i za to zaboli! Kad budem morao o tome razmišljati, ponavlja, onda ću time razbijati glavu, a sada o takvim stvarima - neka shvatim već jednom - ne pridaje nikakvu važnost. - Ovo je meni vrlo važno i ja mu zahvaljujem na njegovom stavu. No, samo još jedno pitanje. Što bi učinio da zna da cura, koju njegov sin želi uzeti, to čini drugim dečkima. Da li bi utjecao na sina da ostavi curu? - Opet ti isto, što bi bilo kad bi bilo.

SLAVICA

Na Slavičinu prijevodu, koji mi je poslala preko Jelene, bijaše ispisan broj mobitela s napomenom "ako mi budu trebale dodatne informacije". Slabo prikrivena ponuda da ju nazovem. Zvao sam tri puta za redom u razmaku od sat vremena. Javila se tek navečer.

Dogovorili smo sastanak. Ona je htjela da se nađemo za vikend, a ja sam inzistirao da se nađemo odmah ispod sata na Jelačiću. Zašto baš ispod sata, bunila se. Treba to shvatiti s malo humora, a humora nikad dosta. Kada? Najviše ljudi je oko sedam, pa se nađimo u to doba, da me što više ljudi vidi. I na to je pristala, premda mislim da nije shvatila moju dosjetku. Bila je zbunjena i hladna.

Hoćemo li prošetati Tkalčom, negdje popiti kapučino? Ne želi u Tkalču. Predložim "Uricu" u Vlačkoj, uredan i tih kafić. Ni to joj nije po volji. Na kraju se odlučismo za Gradsku kavanu. Kud će suza nego na oko. Tamo je ni manje ni više bio Ljudevit. Na odlasku se došao pozdraviti, uz naklon, upitavši smije li nas počastiti pićem. Bit će mi drago od ovako ugledna gospodina, rekoh mu. Zahvali se, nakloni i pozdravi s "bilježim se". Mislim da je na Slavicu ostavio ugodan dojam. Meni je bilo važno da me Ljudevit vidio sa Slavicom odnosno da je vidio Slavicu, jer me znaju zezati da izmišljam svoje komade.

Razgovor je zapinjao. Prešla je na stvar. Htjela me već prije pozvati, samo nije znala kako doći do mene. Vrlo joj je neugodno. Želi mi objasniti i ispričati se. Ne razumijem, zašto ispričati?! Zbog svog ružnog ispada, doda tiho. Sram ju je svog ponašanja, doda još tiše i ušuti, gutajući valjuške. Oko joj zasuzi. - Ja nisam tako doživio! Bila je to šala! - Slavica ne izdrži, prekri oči rukama i brizne u plač.

Ne zna što joj je bilo. Nikad to prije nije učinila. Činilo joj se kao dobar štos da nabavi novce da počasti društvo. Ne zna kakvi su to porivi bili u njoj, kakvi kompleksi. Danima ne spava. Srami se i boji se. - Na moj upitni pogled brzo objasni. - Bojim se da ćete svima ispričati. Što Vi mislite o meni i što će svi misliti... Osjeća se prljavo i jadno. (Zatražio sam od nje da mi govori "Ti", na što je teško pristala. S vremena na vrijeme omaknulo bi joj se "Vi".)

Ne treba se ni najmanje opterećivati s onim što se dogodilo. Nije to bio nikakav zločin, nikoga nije ubila, nije krala ni učinila krivično djelo. Ja sam sve doživio kao mladalačku zafrkanciju, drsku i neobičnu. Naravno da sam bio zatečen, pa i šokiran. Zbog dva tri piva koja sam tada bio sam u maloj euforiji, te me njen čin u tom trenutku nije previše zabrinuo, nego tek kasnije kad sam razmišljao o tome. Slažem se da nešto takvo po malograđanskom shvaćanju čestitosti mladoj djevojci ne priliči, no meni se učinio kao fenomenalna fora, nestašluk, efektno duhovita igrarija, ako se smijem pošaliti čak kao umjetnički performans. Ne sjećam se baš svega dobro, brzo se odigralo, ja sam bio ushićen, bila je noć, ali bilo mi je simpatično, čak sam bio zadivljen. Ne želim zlorabiti to što se dogodilo, što je učinila nešto zbog čega se naknadno kaje. Jedino neka mi vjeruje da je u mojim očima draga osoba.

Opet u njenim očima suze. Jedva je promucala "Hvala.". Gledala je kroz mali prozor na ulicu. Mene nije htjela pogledati u oči. Zato sam ja imao priliku dobro je promotriti. Nježnija je nego što sam je zapamtio, krhka i nesigurna - i puno ljepša. Grčevito sam promatrao i sama sebe. Što osjećam? Tog trenutka prema Slavici nisam osjećao ništa. Hoće li moja strast nestati jednako iznenada i proizvoljno kao što se pojavila?

Popila je kapučino. Hoće li još nešto? Ne, hvala, ide. Ne može. Sad sam ja na redu reći neke stvari. Koje, pogleda me velikim očima.

Često sam pomislio na nju. Gledao sam gdje bih je sreo, ali je nigdje nije bilo. Dadu u Faktu sam zadužio da mi javi pojavi li se. Nije je bilo. Sram me ići u Fakat, potvrdi. Ima osjećaj da svi znaju što je učinila. Gledaju je podrugljivo ispod oka. Ma nitko ništa ne zna, djevojčice, nasmijah joj se. - Nisam je sreo nigdje u gradu, nastavim, koliko god sam gledao na sve strane i krstario ulicama amo-tamo. - Ne vjerujem ti. Jelena mi je pričala da očekuješ sastanak s Liz, fatalnom ljubavi iz

mladosti. Rekla mi je da se i njoj uporno nabacuješ. Što ću ti još ja? - Zar Jelena nema pametnijeg posla nego pričati gluposti o meni? - Ti bi se iznenadio koliko ona priča o tebi. Znam sve u najsitnije detalje - i o "Istjerivanju okupatora", i o Glasu, i o zavirivanju, i o tome da si iskompleksiran zbog neduhovitosti, i tome kako si došao do stana, i o tome da ćeš sponzorirati likovnu mapu svog prijatelja Frenkija ako jednom postaneš većinski vlasnik *Nihila*. Jelena misli da ti sve izmišljaš i prikazuje te kao čudaka kojemu se ne može dovoljno načuditi.

- Što misliš, je li Jelena zaljubljena u mene? - *Ti joj služiš samo za sprdnju.* - Ja mislim suprotno! - *Ha, ha, razgali se Slavica. I to je Jelena ispričala, da si beskrajno umišljen.* - Zašto bi toliko pričala o meni ako nije zaljubljena?! - *Budi realan. Ti si za nju luda osoba sa čijim bizarnostima uveseljava društvo. Svoje fore toliko forsiraš da na kraju uprskáš stvar; mislim da joj zapravo ideš na živce. Žali se da si naporan preko svih granica. S druge strane, što ti je i sama rekla, ima dragog koji je zbilja izniman dečko.* - A osjećaš li ti naklonost prema meni? - *Iskreno: ne. Unatoč svemu, zapravo te uopće ne poznajem. Osim toga...* - Osim toga?

SLAVIČINA TAJNA

... - *osim toga, ne mogu se zaljubiti.* Kako to misli, upitam je. Jednostavno. Najviše što je osjećala prema dečkima s kojima je bila, a i sada je s jednim, blaga je simpatija, eventualno tjelesnu žudnju. Pravu zaljubljenost nikad nije osjetila. Nije time opterećena, makar se jedno vrijeme brinula i na sve načine trudila zaljubiti se. Uvjeravala se da je zaljubljena u ovog ili onog dečka, a u sebi je znala da nije. Možda je duboko u podsvijesti zbog toga nesretna, možda je onda u Faktu baš to izbilo na površinu, i u jadu je učinila ono što je učinila. - Super, uskliknem. To je velik izazov. Ako bi se zaljubila u mene, to bi za mene bio pravi uspjeh. - Prigovorila mi je da ja sve svodim na zafrkanciju, a kod nje je to stvarnost.

Htio bih je upoznati. Htio bih se s njom puno razgovarati. Meni je u životu silno potreban razgovor. - Čemu, protuslovi mi. Ta imaš puno osoba s kojima razgovaraš - i s Jelenom, koja mi je ispričala za Franju, Ljudevita, Dražena; sad ti dolazi i Liz, a sigurno imaš još najmanje desetak u pričuvu. - Trebaš mi ti, ponovim joj. Molim te, baš te molim, da mi pokloniš svoje vrijeme.

Nisam izdržao nego sam joj priznao koliko sam opčinjen njome. *Znam*, rekne mi mirno nakon bujice mojih riječi, *sve mi je ispričala Jelena. Mogla bih spavati s tobom nekoliko puta i tako provjeriti jesi li za mene. Sve ostalo je naklapanje.*

Bio sam zatečen direktnošću njena diskursa. Kao da sklapa posao. Isprobaj me nekoliko puta, pa me kupi ili ne. Poput haljine u butik. Kao muškarac morao bih odmah zgrabiti priliku. - *Što ako ti još više budeš opsjednut mnome, a meni bude dosta i odem? Optuživat ćeš me da sam ti uništila život, kao što optužuješ sirotu Liz.* To je rizik na koji pristajem, odmah joj odlučno odgovaram. Nema smisla razmišljati - što će biti ako će biti i kad će biti. Kad to dođe, ako dođe, onda ću se time baviti. U sebi sam se smijao kako ponavljam Ljudevitove riječi. Morat ću mu zahvaliti. A *što ako se, nastavlja Slavica, nekim čudom ja za tebe zainteresiram, a ti se nakon nekog vremena ohladiš? Kao što je tvoja pomama bezrazložno došla, tako će iščeznuti.* Neće, opet u pomoć zovem Ljudevitove riječi, strast uvijek ima duboke uzroke, pa ne nestaje samo tako. Kad budem Ljudevitu pričao kako sam koristio njegovu mudrost, on će se, vidim ga živo pred očima, zadovoljno smijati.

Zašto si me tražio prijevod "Pasangera", promijeni temu razgovora.

PRERADOVIĆ vs. IGGY POP

Uspoređujem dvije pjesme istog naslova: "Passenger-a" Iggyja Popa i "Putnika" Petra Preradovića. Slavica nije mogla prikriti nedoumicu. *Zbog čega to radim - pišem li esej koji kanim negdje objaviti?* Ne, to radim samo za sebe. *Kakve veze one imaju?!* Jedna je rock pjesmica koja govori o nomadskom duhu punk izopćenika, s aluzijama na pušenje trave, a druga je stopešest godina stara rodoljubna tužaljka. "Passengera" se ne uči u školi, a "Putnika" mladež ne spominje izvan škole.

Kao da nehotice, prigovorih Slavici, omalovažava Preradovića. Htjela je protusloviti, no znakom ruke je zaustavim. Neka mi dopusti objasniti. Pjesmica Iggyja Popa snažno mi se usjekla u dušu. Njen ritam fascinira, podvlači se pod kožu, i koliko god put je čujem uvijek me svega prožme. Kad su je puštali u disko-klubu, nekad davno u mladosti kad sam zalazio u disko, uvijek bih glasno, s drugima, pjevao. *Passenger* je dio mene, vrlo duboki dio mene. - *Ta je pjesma i dio mene,*

potvrdi Slavica. Vidiš da imamo nešto zajedničko, brzo dobacim. *Da, da*, ironizira. *Još joj nije jasno, kakve to veze ima s Preradovićem? Osim istog naslova, sve ostalo ne može biti suprotnije.* Čak mi u lice baci jednu domišljatu usporedbu: *razlika između ovih dviju pjesmica je nepremostiva kao razlika između nje i mene.* Što, odmah se snađem, ti sebe smatraš Preradovićem, a mene Iggy Popom? Mahne rukom. Naravno da je mislila obrnuto.

Što zna o Preradoviću, pitam je. *Ništa, što bi znala; ono malo što se sjeća iz škole. Sjeća se pjesmice "Ljudsko srce nikad zadovoljno nije."* Zna da je bio austrougarski general. Zaboravio je hrvatski, pa ga je ponovno naučio. *Profesorica iz hrvatskog ih je gnjavila s Hrvatskim preporodom, ali danas te stvari nikoga ne mogu privlačiti. Da nije njegov spomenik na Cvjetnom trgu i da nema Preradovićeve ulice vjerojatno bi mu i ime zaboravila, nasmije se.* Sad se sjetila kako počinje Putnik: *"Bože mili, kud sam zašto! Ne znam puta, ne znam staze..." - dalje ne znam. Na naturalnoj večeri dečki su recitirali parodiju, aludirajući na maturu koja nas je očekivala.*

PUTNIK

Petar se Preradović rodio u Grabrovnici kraj Pitomače 19. ožujka 1818. godine u pravoslavnoj obitelji. Otac mu je bio krajiški podoficir Ivan Preradović, a majka Pelagija rođ. Ivčić. Otac umire kad je Petru bilo samo 10 godina. Majka ga nakon dvije godine daje u vojnu školu, čime mu osigurava budućnost. Ima sreće pa je primljen u vojnu akademiju u Wiener-Neustad-u (Bečkom Novigradu), gdje su prije stoljeće i pol (točnije 30. travnja 1671.) pogubljeni Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan odsijecanjem glave i desne ruke. [*Bila sam s razredom na izletu u Bečkom Novigradu, pohvali se Slavica.*]

Nakon dvije godine na akademiji mali Petar prelazi na katoličanstvo. Radilo se o formalnosti, sve su rutinski upisivali kao katolike, a mali vjerojatno tome nije davao važnost.

Svoju majku nije vidao. Susrevši se nakon puno godina sreo s njom i rođacima, jedva se sporazumijevao. Svoj je jezik zaboravio. Kao vojnik službuje u Milanu, gdje se upoznaje s Ivanom Kukuljevićem Sakcinskim, koji će u njemu pobuditi interes za hrvatski jezik i kulturu. Piše pjesme na njemačkom, a onda na hrvatskom. Njegovu pukov-

niju sele u Zadar, pa u Zagreb, pa u Italiju, pa natrag u Zagreb. Jedno je vrijeme tajnik banu Jelačiću. Pošto je njegov vojni odsjek ukinut službuje u različitim mjestima: Veroni, Beču, Erdelju, Glini, Temišvaru.

Od milja su ga zvali "Prerad", prema prezimenu. Nadimak dobro pogađa njegov život: iz pravoslavnog dječaka "prerađen" je u katolika; prerađen je u njemački jezik, potom je sam sebe opet jezično preradio. Odlučno se smatrao hrvatskim pjesnikom i Hrvatom, što su mu sa srpske strane zamjerali. On sam volio je i srpski rod; bila su to druga vremena. Koliko god ga uvrštavali u "Velike Srbe", jasno je svima da je on hrvatski pjesnik. Preradovićev slučaj pogodan je za različita tumačenja: za Hrvate je primjer normalna čovjeka koji je živeti u Hrvatskoj jednostavno bio Hrvat, dok je za srpsku stranu jedan od slučajeva kako Hrvati pokatoličenjem asimiliraju Srbe. Ovakve su teme živo blato, koje je tragična suvremena povijest nerazmrsivo zaplela.

[Zgodno je to, samo, nemoj se ljutiti, takve stvari mene ne zanimaju, prekorila me Slavica. Pretpostavljam da će je zainteresirati koliko puta se ženio. Nisam se prevario; oči su joj zasvijetlile.]

Preradović se prvi put ženio 1948. godine, s trideset godina. Žena mu umire nakon 7 godina, ubrzo i sin i kćerkica. Slomljen, odaje se spiritizmu (sic!) jer jedino na taj način može održati vezu s ljubljenom suprugom i djecom. *[Spiritizmu?! Jesi li siguran, čudi se Slavica.]* Nakon godinu dana ipak se oporavlja, zaljubljuje i s 38 drugi put ženi. *[Hm, dugo je tugovao, kratko prokomentira.]* Drugi brak traje 9 godina. Treći put se ženi sa 47 godina. U brakovima je imao ukupno sedmero djece. *[Tri žene, sedmero djece - nije loš rezultat! Je li imao ljubavnice? Nisam joj mogao odgovoriti jer taj podatak nisam nigdje pronašao. Morao bih malo istražiti. Možda negdje ima nešto o tome zapisano.]* Vojna mu je karijera sjajna - sa 48 godina general. Ugled mu je veoma velik. Godine 1871. (53 su mu godine) predložen je za - hrvatskog bana, ali zbog bolesti odbija ponuđenu čast. Umire iduće godine sa samo 54. Sahranjen je u Beču, ali je ubrzo pokrenuta inicijativa koja je završila preseljenjem posmrtnih ostataka na Mirogoj. Govor je održao gradski službenik August Šenoa, koji je napisao i nadahnutu pjesmu, koju pak je uglazbio Ivan pl. Zajc. *[Eto, malo je falilo da postane ban!]*

Puno je putovao, imao dosta troškova i dugova, čemu je nastojao doskočiti - između ostalog - lutrijom i kockanjem!? *[Dobro de, još*

kako tako pjesnik, ali da je general pribavljao dodatne prihode kockanjem?!] Kad nabrajamo zanimljivosti, recimo da je Preradovićeva unuka austrijska književnica Paula von Preradović autorica teksta austrijske državne himne. [Imam austrijsku marku s njenim likom. Njeno prezime piše Preradović, sa č! Njezin sin, Preradovićev praukunuk, bio je urednik poznatih austrijskih novina te utemeljitelj nakladničke kuće "Styiria", koja je kupila naš "Večernjak".

PRERADOVIĆ 2

I zanimljivo i dosadno, rekla je Slavica. Motrila je kroz prozor na Trg bana Jelačića. Padala je nježna kiša. Trg je izgledao svečano. Ne zna, govori Slavica, zašto sam joj sve to ispričao!? Zašto se uopće bavim Preradovićem!? - Stanujem u ulici Petra Preradovića, pa sam se slijedom toga zainteresirao za njega. Onda sam se podsjetio pjesmice "Putnik" i paralele s "Passengerom". [*Ti zbilja imaš puno vremena u životu kad se baviš takvim stvarima*, narugala mi se.]

Kad se pogleda Preradovićeva pjesma u sklopu njegova životopisa, onda je to zapravo vrlo tužna priča. Uvriježilo se tumačiti je kao nacionalnu pjesmu, gdje je majka domovina kojoj se sinak vraća. No, to je zapravo osobna priča. Malog su Petra kao desetogodišnjeg dječaka odvojili i od majke i od jezika, on se borio u vojnoj školi i bio najbolji (valjda da bude dostojan svog oca, dočasnika, koji mu je sigurno i imponirao i odgajao ga u duhu divljenja vojničkom pozivu), no negdje u duši mu je tinjala tuga za izgubljenom majčinskom nježnošću. Preradović je bio karijerni, paradni austrougarski vojnik. Krleža - koji je i sam bio vojni kadet - ismijavao ga je, ali osjećamo u Preradovićevu životu istinsku tragičnost, pa čak modernističku zanimljivost. Mali siromašni dječak došao je do najviše časti, u srcu nosi tugu zbog izgubljena zavičaja, odaje se spiritizmu, zanosio se narodnim jedinstvom, kocka. Pjesma "Putnik" jest stihoklepačka, jadni nastavnici dodatno su je obesmislili, ali kad se razgrnu naslage i naplavine ostaje tuga koja nas unatoč svemu duboko dira. [*Joj kako je tužno, rasplakat ću se*, ironizira moje djevojče.]

U "Passangeru", koliko god različit bio, također se osjećaju usamljenost i tuga. I ja kad pogledam samog sebe osjećam se Putnikom.

Nisu me malog otrgli od majke i poslali u internat, nisam postao general, nisu me predložili za bana, nisu mi žene i djeca umirali, nisam spiritist ni kockar, niti se ludo napušen vozim u autu kroz predgrađa, a opet sam Putnik, sjetan i tužan. I kad bi ti, obraćam se Slavici direktno, bila moja suputnica, barem u pričanju, bilo bi mi lakše.

Konačno se nasmije. Neka zamislim da kojim slučajem ona i ja budemo na pustom otoku i da mora stalno slušati ovakve moje priče - poludjela bi.

Dobro, drugi put neću ni zucnuti o Preradoviću! Hoćemo li se sutra naći?

Mora razmisliti. Smije se.

Rekao sam Slavici da ću joj javiti, kad sredim dojmove je li moja strast ostala intenzivna ili je nestala. Zaboravio sam na to. Poslala mi je poruku sutradan popodne s pitanjem: *Kako strast?* Poludjet ću ako je uskoro ne vidim, odgovorio sam. Možemo li se naći? *Gdje?* - stiže njen odgovor, na koji brzo odgovaram: - U 7 ispod sata, a onda u Gradskoj kavani.

JELENA

Najavio se gazda da će doći s poslovnim parterima. Ništa posebno, samo će projuriti, ali toliko da znamo. Neka barem jedno od nas bude u uredu. Došli su odmah ujutro, već u pola devet, i doista su projurili. Uspješni poslovni ljudi, uglašeni, mlađi, u odijelima i kravatama. Ponosan sam što znam izraz *yuppie* /čit: japi/. S njima je bila vitka žena, *japica*, nešto mlađa od njih, sigurna i u svoju poslovnu i u vizualnu uspješnost. Decentan kostim, kraća suknja, perfektan izgled. Nisam, naravno, izdržao i pogledao sam joj figuru, posebno šiknuvši nožice. [Sviđa mi se riječ "nožice", knjiški izraz za škare; ženske nožice i jesu škare, prerežu te dok veliš keks.] Mislim da je i ona mene snimila, premda nije baš pala na guzicu od oduševljenja. Smješkali smo se i kimali glavom. Žurili su na još nekoliko mjesta, potom na poslovni ručak. (Kad sam pričao Draženu o tome spomenuo sam da je cura sigurno pomislila, vidio sam u njenim očima, kako bi bilo dobro potrošiti me. *Dobro da to nije realizirala*, prokomentira Dražen, *morao bi mi nositi naranče u bolnicu.*)

Nije to najveći šok tog dana, rekoš tajanstveno. *Čemu se smijuc-kam tako zadovoljno*, pitala me Jelena. Valjda ne misli da ja mislim da je odjenula takvu minicu zbog gostiju. Oni su prošli ne pogledavši je. Glavna meta sam ja. *Ha, ha, ho, ho*, ironično se nasmijala, *tko je ono rekao da ti nemaš dara za humor? Zavrijedio si biti počasnim članom Hrvatskog društva humorista!*

Neću biti napasan, obećavam joj. Tu i tamo mi mora dopustiti da ju malo škicnem. - *Kao i onu koja je došla sa šefom? Oči su ti ispale. Da si se samo vidio - sav si kompletno ukočio.* - Hajde, hajde, ne mora biti ljubomorna. Zbog njenih nožica sam se još više sav ukočio, baš kao što ona veli: kompletno. - *Vulgaran si*, prigovori mi, pocrvenjevši. - Ušutio sam na trenutak. - Što se mene tiče, nije loše, zadirkivao sam je. *Ne moram se truditi; i bez mene je to znala.*

Nisam više komentirao njenu kratku suknju. A da su joj noge skladne, dragi Dražene, jesu! Oči ti lete prema njima, i ruke bi. *Sve je to u redu*, mrko me gleda, *samo mi nije jasno što hoćeš od nje?! Što bi ti rekla Slavica da dozna?? Tko želi sjediti na dvije stolice, padne na pod. U vlastitu stolicu.* [Ovo bih mogao patentirati kao aforizam: Tko želi sjediti na dvije stolice, padne na pod u vlastitu stolicu!] Ljudevit je bio puno tolerantniji. *Što će biti kad će biti ako će biti - o tome ne treba razbijati glavu. O tome ćeš razmišljati kad do toga dođe, ako dođe. Sad radi što sad misliš; ako misliš da imaš snage za tri komada - u čemu je problem?!* Dražen ga je prijekorno pogledao. Misli da nije u redu da me podržava u mojoj neozbiljnosti. Jedino je sigurno da ću svojim švrljanjem sve na kraju upropastiti. *Slaže se*, rekao je Ljudevit, *ali kad nema ljepše stvari nego što su djevojačke nožice. Čovjek mora biti peder da se tome odupre, a mi nismo pederi, metnem li vam ga u riticu!* - nasmije se Ljudevit i pozove još jednu rundu.

Dragi prijatelji, draga moja hrvatska braćo, kad krene - onda krene! Izlazeći s Jelenom s posla, netko me zovne. Istog sam trenutka prepoznao glas. Elizabeth! Kao da je u Preradovićevu sišlo Kožarićevo Sunce! Stare zgrade prekrivene crnim smogom zasjale su kao pozlaćene. Predstavila se Jeleni: - *Ja sam Josephova prijateljica iz mladih dana. Vi ste sigurno Jelena? Čule smo se onom prilikom kad ste mi dali telefonski broj.* - Zanimjemio sam. Liz izgleda fantastično. Sunce neka se sakrije pred njom. Nastavlja veselo: - *Govori da ste čarobni. U pravu je! Iako*

sam žensko, moram priznati da ne bih mogla odvojiti pogleda od Vas. Baš mi je drago zbog njega. Pričao mi je da mu život tmuran, a da ste mu Vi svojom ljupkošću jedina radost. - Jelena je zbunjena. Liz se ispričava da je u vremenskom je škripcu. Pozvala bi nas na kavu, no vlak joj polazi za pola sata. Bit će prilike, nada se. Ako idemo prema kolodvoru, možemo je otpratiti barem malo. Jelena promuća da mora u suprotnom pravu, a ja se Elizabethi ponudim da ću s njom do vlaka. - Ne brinite, obrati se Jeleni prisno, ja sam mu stara prijateljica. - U redu je, promrmlja Jelena, i ja sam mu samo prijateljica. Bilo joj je drago što su se srele, govori Liz pružajući Jeleni ruku. Idući put moraju se bolje upoznati. Na rastanku se prisno poljube u obraz. Otpratio sam Liz do vlaka, koji je brzo stigao. Ni sam ne znam kako sam se kretao, što sam govorio, što je ona govorila.

ELIZABETH

Popela se na prvu stubu vlaka. Ja nisam ništa govorio. Kao da se sve nekome drugome događa. Ima autobus u 19.15, do tada može nekoliko sati provesti sa mnom. Da ne bismo morali trčati u posljednji čas na autobus, otišli smo prvo do autobusnog kolodvora, gdje je kupila kartu, pa se odšetali do kafića.

Zakasnim li na autobus, pošali se, mogu prespavati kod tete, sestrične, najbolje prijateljice s faksa i na još deset mjesta. Bude li svugdje zaključano, možeš na silu prespavati i kod mene. Mogu, na silu, nasmije se iskoristivši moju pogrešku što sam umjesto "za silu" rekao "na silu". Vratimo se do Esplanade i uzmimo tamo sobu. Zašto, upita. Razgovarat ćemo cijelu noć kako nam je nekad lijepo bilo. O tome kako smo u staru slastičarnicu išli na sladoled, šetali kraj jezera, ljeti plivali na starom kupalištu. - Uozbilji se. Da, zbilja nam je lijepo bilo. Po licu joj se vidi da su joj misli odlutale u stara vremena mladosti. A onda se nasmije. - Ostao si lud kao što si bio! Uvijek ti je zafkancija bila na pameti. Nikad se kasnije u životu nisam smijala kao kad sam s tobom bila. - Naravno da me šokirala! Ona koja mi je uništila život optužbom da sam dosadnjaković bez imalo smisla za humor sada priča kako sam ja bio štosan čovjek!? Pogledam je pažljivo ispod oka. Iz njena držanja i iz načina na koji je to izgovorila vidi se da se ne šali, nego da je stvarno u to uvjerena. Da iskreno velim, ne mogu shvatiti o čemu se

radi. U svom sjećanju ljudi drastično mijenjaju pogled na činjenice, crno postaje bijelo, crveno žuto ili zeleno i obrnuto. Lizina promjena je ipak prevelika. - *Znaš, nedostaju mi tvoje šale, tvoje iskričave dosjetke, tvoje glupiranje. Kad sam bila s tobom mislila sam da će život biti uvijek vedra pošalica, da će vječno trajati, a eto - prošlo je. Baš mi je drago da si ostao isti. Ni fizički se nisi promijenio.*

Ako me nevjerojatnom pohvalom moje duhovitost šokirala, izgledom me šokirala deset puta više. Bila je to ona ista Elizabeth koju sam upamtio. Možda za zericu ozbiljnija, uređenija, elegantna, no nje-no lice, figura, govor, mimika i geste bili su posve isti: lepršavi, šarmanтни, fatalni. Ako je prije bila ljepuškasta djevojčica, sad je preda mnom stajala ljepotica *par excellence*. Nisam mogao odvojiti oči od nje.

Pitao sam se je li ona doista, objektivno, vrhunska žena ili je to moj subjektivni osjećaj. Naravno, subjektivno-objektivno je vječita aporija, da ne velim metafizika, u krajnjoj liniji nerazrješiva. Pokušavam nemoguće - izaći izvan sebe i nepristranim očima promotriti je. Tražim joj mane - u glasu, na licu, u njenu govoru, grimasama. Ne uspijevam naći ni najmanju ružnu stvar, u svemu vidim žensko bogatstvo. Čak i ono što govori je savršeno. Naravno, ne govori velike mudrosti, ta razmjenjujemo obične riječi, ali toliko je privlačna da sam opijen. Linija njena profila je divna i profinjena.

Te si mi iste riječi, od slova do slova, i onda govorio. Lud si sto posto. - Tebi je to smiješno, a ja sam očajan, zavapim joj. Tako mi je blizu, a tako daleko. - Uozbilji se, pa sasvim tiho rekne da mi je bliže nego što mislim. Nisam razumio što mi hoće reći.

Ugodan diskretan kafić, blizu Strojarske, nedavno je renoviran u duhovitoj kombinaciji rustikalnog i modernističkog stila. Cijeli taj dio predviđen je za rušenje. Napraviti će novi stambeno-poslovni centar. Sve u zraku visi u znaku očekivanja kraja. Zašto se gazda odlučio na ulaganje - ostaje tajna. Valjda mu ptičica šapnula da zbog financijskih problema investitora do gradnje neće doći sljedećih deset godina, za koje vrijeme će se njegova investicija isplatiti. Ili računa da će za obnovljeni restoran dobiti veću odštetu? Sjećam se stare uzrečice da ni jedan krčmar nije propao; neće ni ovaj. Doduše, u kakvim čudnim vremenima živimo pokazuje činjenica da danas i krčmari propadaju.

Liz se smijala mojim meditacijama o krčmarima. Vrlo mlada konobarica donijela nam je crveno vino. I ova mlada ljepotica sigurno ima nekog svog Josepha koji vene za njom. Liza nije ništa rekla na moju dosjetku. Pogledao sam na sat - još je dva sata do odlaska autobusa. Auto joj je na popravku, pa sada, eto ovisi o javnom prijevozu. Godinama se nije vozila autobusom, rekla je sjetno.

Na puteljak koji je vodio do restorana stalno su dolijetali vrapci koji su se, vrapci kao vrapci, žustro prepirali. Tako ja zamišljam raj, rekao sam, pijem crveno vino, u društvu sam s tobom, a vrapčići cvrkuću. Vidiš li ono dvoje sa strane - ono smo ti i ja. - Opet sam zanesen, kao nekad. U dubini duše znam da mi je to glupo jer Liz će otići i tko zna hoću li je više ikad vidjeti. Crveno vino čini svoje i ne mogu se svladati.

Već sam na poslu ogladnio. I Liz je gladna. Imamo samo sendviče, veli nam dobroćudna konobarica. Pecivo je svježije, dovezli su ga prije dvadesetak minuta. Glad je najbolji kuhar. Sendviči su fantastično okusni; ni hrana iz Tiffanyja ne bi bolje legla. Naručili smo još dva. Nadopunio bih sliku svog raja, govorim gledajući djevojčicu u oči i uživajući u njenu liku, uz tebe, crveno vino i vrapčiće u raju moraju biti i ovakvi sendviči. Kakav je to sendvič, pitam konobaricu. Medimurski, objasni, meso *z tiblice*, a salata je matovilac s bučinim uljem.

Na puteljak su sletjela tri zaigrana vrapčića i veselo su otimala jedan drugom nešto iz usta - ili su se to uz veseli cvrkut, okupani suncem, ljubili? Nisam se se opterećivao kakva je to metafizika, slučajnost nije mogla biti, jer kao da su izvodili predstavu za nas, baš kao tri ptičice u prpošnoj pjesmici "Three Little Birds" Boba Marley-a. Kad svijet jednom krene putem čuda, sve je moguće. Kao vrhunac doletio je - *štiglec*, ptičica koja me razgalila ljupkošću. [Češljugar (*Carduelis carduelis*) malena je cifrasta vrapčarka iz porodice zeba, popularna po lijepom pjevu. U Dalmaciji ga zovu "g/a/rdelin" (od talijanskog *cardellino*), a u Medimurju "štiglec" (od njemačkog *Stieglitz*)]. Posegnuo sam za mobitelom da snimim ptičice, ali bio se ispraznio. Najradije bih ga bacio u zid.

Samo jednom se živi. Pristala je na moje pipkanje kao na nešto najnormalnije. U grudima mi je kucalo kao da imam dva srca. Nisam ponovio pogrešku iz mladosti. Bila je prekrasna. Daj mi da ga samo malo stavim, samo malo, šapnem joj na uho. Sjećat ću se tog trenutka

cijeli život. *Ne možemo ovdje*, ukori me. Gdje onda? *Dont' worry*, svjesno ili nesvjesno ponovi refren iz pjesmice B. Marleya, *smislit ćemo nešto*.

CARPE DIEM

U situacijama koje me zbune potražim nekog da kroz razgovor s njim postavim stvari na svoje mjesto. Ovo je toliko začudno da nemam volju ni s kim razgovarati, što mi se nikad do sada nije dogodilo.

Da se smirim, da nekako dođem k sebi, uzimam Devereuxa. Prije će deva kroz ušicu igle nego se ja koncentrirati. Pročitam do pola rečenice, a onda mi misli odlutaju do Elizabeth. A i D. me ljuti. Ne shvaćam kako može tvrditi stvari kakve tvrdi. Raspravlja o etimologiji riječi "Bauba", koja po njemu dolazi od "bau", što je onomatopeja lajanja (bau bau = vau vau). Zgodno: vulva kao psić koji ide vau vau. Meni je pala na pamet laička asocijacija (stručno se to zove "pučka etimologija"; npr. kad u Dalmaciji za guštera "daždvenjak" - što dolazi od riječi "dažd" /kiša/ - vele "duždvenjak", jer im je riječ "dužd" poznata a "dažd" nepoznata, a gušter je šareni, baš kao što je i odjeća dužda bila cifrasta). Ima li riječ "bauba", mitska vulva, veze sa našom riječi "baba"? Odustajem od svojih nagađanja i vraćam se Devereuxu.)

Riječ "bauba" izvodi iz riječi "baubon" - što je naziv za umjetno muško udo. Meni se to čini jednom od Devereuxovih besmislica. Nema ni najmanje logike izvoditi "baubu" iz "baubona" jer je očigledno da očiglednije ne može biti da je osnovica bauba, a da je baubon izvedenica. To bi bilo kao da riječ "hlače" izvodimo iz "hlačnjaka" (horentregera, kako mi Zagrepčani lijepo kažemo). Ako je bauba = p...a, onda baubon možemo prevesti kao "pičnjak". Ne možemo reći da p...a dolazi od *pičnjaka*, kad je očito da je p...a osnovni pojam, a pičnjak izvedenica. Ili da *kur* dolazi od *nakurnjaka*!

FOTOGRAFIJA

- Nije ti pametno noću putovati. Prespavaj kod mene. - *Odavde nam je bliže do mene*. - Nisam shvaćao. Poslušno sam je slijedio. Na stolu su ostale tri čaše vina - pola moje i dvije koje Elizabeth nije popila. Da ne propadnu ispio sam ih ja! Nije bilo toga puno, no dovoljno da se osjećam izvrsno. Došli smo do jedne od više sličnih zgrada - nisam

se snalazio gdje smo, taj dio grada baš ne poznajem, a i nisam pratio kamo idemo, znam samo da nismo puno hodali. Zgrada je imala lift. Nisam zabilježio na koji smo kat išli. Stan u koji smo ušli bio je dosta velik i uredno namješten. Umrijet ću, šapnem joj. - *Nije ti dobro?! -* upita me uplašeno. - Od sreće! - dodam šeretski. *Zbilja si me uplašio*, rekla je dirnuta i poljubila me vlažnim usnama.

Nisam lagao. Gledajući je savršeno lijepu i nestvarnu, bilo bi mi najbolje da u tom posebnom trenutku umrem. Točnije, da obavimo ljubavni čin pa da onda oboje umremo. Moje misli o romantičnoj smrti prekinuo je banalni razlog: mjehur. Bilo je sto litara u meni; pražnjenje se odvuklo u nedogled.

Kad sam se vratio, Liz se tuširala. Dvoumio sam da li da joj se pridružim ili da pričekam da ona dovrši i da onda uđem. Moje oklijevanje prekinulo je otvaranje vrata. Pojavila se gola - stala je pred mene i isporučila svoj lik mom prodorom pogledu. Naravno da sam zinuo od divljenja, gutajući je očima. Ne znam što bi me moglo prisiliti da pogled usmjerim na nešto drugo. A ipak se to dogodilo! Jedan motiv, koji sam dohvatio krajičkom oka, prisilio me da mu se posvetim. Što bi ipak moglo biti veće čudo od prekrasne Elizabethine nagosti?! Na zidu je visjela velika izdužena crno-bijela fotografija, koja je zauzimala pola zida: "Istjerivanje okupatora". S desne strane, ispred reljefa, vitak mladić. Ja. U istom trenutku motrio sam Liz i fotografiju, začuđen i jednim i drugim.

CRTANJE

Kaže njemačka poslovice da ne treba *den Teufel an die Wand malen*. Više sam puta ponovio da sam "skoro umro od sreće", hoteći metaforički izraziti intenzitet svog stanja. U jednom trenutku skoro sam doslovno, a ne metaforički, otišao na put s kojega se ne vraća.

Iskušavali smo, u ljubavnom zanosu, različite položaje. Netko će reći da se u krajnjoj crti sve svodi na isto tj. na uguravanje muškog spolovila u ženski otvor, što u osnovi jest istina, ali u jednom dubljem smislu - nije! Svaki položaj svijet je za sebe, u svakom se ljubav pokazuje u novoj dimenziji. Namještao sam Elizabeth, i ona se namještala i mene namještala, na sve načine, želeći u svakom uživati kao da nam

je posljednje u životu. [Ona je bila divokoza, ja satir iliti *divji čovik*; toliko najviše mogu otkriti kao skromna i sramežljiva osoba.]

Došavši do figure popularno zvane "psič" srce mi je zaigralo kao nikada! Prežvakava se do bljutavosti da je ovo "omiljena poza". Rijetki kritički glasovi upozoravaju da *dogistajl* ima mračnu psihološku stranu. Kao što i samo ime kaže ("coitus more ferrarum" = obljuba na životinjski način), neki tvrde da je ovakav snošaj životinjski te da u njemu muškarac ženu ponižava i oduzima ju ljudskost. Duboko sam protivan ovakvim sumnjičenjima, barem u mom slučaju. Tvrdim suprotno: ovaj je položaj božanski i božanstven! Elizabeth mi se objavila, u ovoj pozi, u uzvišenom poetičnom svjetlu. Kao što bi rekli veliki pisci - njeno tijelo, ostajući maksimalno puteno, istodobno je postalo posve duhovno, dok je duh, ostajući duhovan, postao puten. To su ti trenuci kad se dosiže vječnost! Moja je razdraganost rasla, uzbuđenje se povećavalo i ja sam se punim plućima prepustao eksploziji duhovne i tjelesne radosti. U predjelu srca presjekla me snažna, podmukla bol. Ništa se nije dogodilo. Kasnije sam razmišljao da stvar nije bila bezazlena. Mogao sam umrijeti od sreće u doslovnom smislu, ne metaforički.

[Netko će ironično primijetiti da sam dvoličan - stalno kukam kako sam ekstremno sramežljiv, a sad se najednom takoreći hvalim uzimanjem *more ferrarum*. Ironija je nepravедna prema meni, kojemu je veoma teško. Crven sam u licu od neugode, tlak mi je skočio na dvjesto. Nisam imao kuda - kako objasniti da sam skoro umro, a ne otkriti, barem šturo, okolnosti.]

PUBIS

Ponekad nam glavom prođe misao koja traje sekundu-dvije, za čije nam tumačenje zbog njena bogatstva treba puno više vremena. Moram iznijeti jednu takvu situaciju kad mi je - kad se Liz naga preda mnom pojavila poput Dijane (ne znam zašto mi je ova božica prva pala na pamet, valjda postoji neki razlog) - pogled poletio u njeno krilo, gdje ugledah ljubak, pažljivo uređen intimni čuperak.

Oblijećući oko vulve kao teme, Devereux je prirodno morao posvetiti pozornost ženskim maljama, koje bitno pripadaju fenomenologiji vulve. Naravno, i intimnim dlakama prilazi na svoj specifičan način.

"Godine 1976. listajući *Playboy* kod brijača ugledao sam fotografiju prekrasne nage Crkinje koja je, sva izvijena i trbuha isturenog naprijed, isticala svoj pubis depiliranjem sveden na neku vrstu vertikalne "falosne" kreste. Nešto kasnije opet sam naišao na fotografiju takvog "falosnog" pubisa. Kolega kod kojega sam se raspitivao o toj neobičnoj "distribuciji" pubisnih malja (u obliku kreste a ne trokuta) odgovorio mi je, smijući se, da zbog jako izrezanih bikinija djevojke moraju depilirati rubove trokuta kako se malje ne bi vidjele izvan ruba bikinija. Priznajem da sam se u tom trenutku zastidio svoje navivnosti jer, još desetak godina ranije, jedan anglosaksonski kolega mi je pričao kako u njegovoj zemlji policija patrolira plažama pazeći da pubisne malje kupačica ne izviruju iz bikinija i čak plijeni fotografije kupačica ako se na njima vidi i jedna dlaka. Kako god bilo, taj kolega nije precizirao da li su djevojke počele brižati rubove svojih pubisa upravo zbog tog policijskog nadzora."

Mislim da se svatko mora slatko nasmijati Devereuxu. Veliki stručnjak za pokazivanje vulve, a znanje crpi iz informacija prijatelja kod brice!? A to da su policajci patrolirali plažama i provjeravali kod cura vire li im dlake iz kupaćeg kostima - sjajno! Dalo bi se oko toga tjerati šegu. Najbolje zanimanje na svijetu: policajac na specijalnom zadatku na plaži. Posebna tema je znanstveni aspekt. Iako je očigledno da su cure brižale malje upravo iz tih razloga, Devereux tendenciozno traži drugi skriveni motiv, naime: žene su brižući svoj trokut u izduženu falusnu krijestu željele stvoriti dojam da imaju penis!? Zašto to D. radi??

ISTJERIVANJE

Zašto me potražila, upitao sam Elizabeth. *Pa rekla sam ti, zbog re-ferata o Istjerivanju okupatora. Htjela mi je ispričati što je sve otkrila. - Akademski kipar Vjekoslav Rukljač rodio se 9. ožujka 1916. u Poznanovcu u Hrvatskom zagorju, započela je.*

[Jedva sam se suzdržao da ne planem. Ma kakvu važnost ima je li se rodio u Poznanovcu, Doznanovcu ili Neznanovcu? Mnogi smatraju da su nešto važno rekli o umjetničkom djelu ako preživavaju detalje iz autorova života! Legije su ispraznih štrebera na tome doktorirale, stekle status dubokoumnih poznavatelja umjetnosti, a

zapravo su mljeli puke fakte. Dobro što su mljeli, ali na taj način su priječili put do stvarnog razumijevanja. Zbog toga prema biografskim elementima gajim najdublju averziju. Opet, čovjeka prirodno zanima i stvarna osoba autora. Koliko god je važno jedino djelo, a biografske su anegdote principijelno irelevantne, ponekad u njima nalazimo naputak za razumijevanje same umjetnine. Toliko puta sam promatrao "Istjerivanje okupatora" a da sam bio lijen doznati išta o kiparu Vjekoslavu Rukljaču koji ga je stvorio. Zato sam sa zanimanjem slušao Elizabeth koja će moj propust ispraviti. I još je jedna stvar važna u tome, možda najvažnija: njen glas, toliko ugodan da bih s uživanjem slušao da mi čita i telefonski imenik!]

- Čuvenu zagrebačku Obrtnu školu, smjer kiparstvo, upisuje 1928. godine u 13-oj godini života! Primili su ga tako mladog jer je bio izrazito talentiran. Maturira sa 16 godina, nakon čega nastavlja dvogodišnju specijalku kod Ivanovića i Hotke pri Obrtnoj školi. Na Akademiju likovnih umjetnosti u Zagrebu, odjel kiparstva, upisuje se 1937. godine u klasi Frana Kršinića, Roberta Frangeša-Mihanovića i Ive Kerdića, što su sve hrvatski kiparski velikani. Od 1941. do 1944. godine polaznik je kiparske specijalke prof. Kršinića.

[Što sam rekao - banalnosti! Klišej da umjetnici od malih nogu talentom zadivljuju okolinu.] Godine 1944. odlazi u partizane. [Dobro, to je donekle koristan podatak s obzirom da je radio partizanske spomenike.] Od 1. rujna 1945. do 1948. profesor je na II. industrijskoj školi u Zagrebu, nekadašnjoj Obrtnoj školi i budućoj Školi primijenjene umjetnosti, a 1948. postaje asistent na Akademiji likovne umjetnosti u Zagrebu. [Bio je talentiran i imao je formalno obrazovanje /akademiju, polazio je specijalke/, no sigurno mu je boravak u partizanima pomogao u karijeri.] Od 1950. je docent, a od 1956. izvanredni i redoviti profesor na ALU punih 30 godina - do umirovljenja 1986. U tom periodu dva puta je biran za dekana. Kroz četiri desetljeća profesorskog rada sudjelovao je u obrazovanju bezbrojnih hrvatskih kipara. Imao je samo 3 samostalne izložbe, a kroz sve te silne godine sudjelovao je na tridesetak skupnih izložbi, što je relativno malo.

[Kad bolje pogledam, prilično monoton životopis. Školovao se, malo bio u partizanima, a onda miran rad u obrazovanju i u ateljeu. Svakih deset-petnaest godina samostalna izložba, svake godine poslao po jednu skulpturu na neku izložbu. Bez ambicije da ide u Ameriku,

da pokori svijet. - *Nemoj biti nepravedan, ukori me Slavica. Uzbudljivost njegova života nije u vanjskim elementima, u avanturama u Amazoniji ili u putu u svemir; uzbudljivost njegova života bila je unutarnja, u njegovoj duši i u stvaralaštvu. Moj život, pokop do pokopa, nije ništa dosadniji. A ovo sa mnom - zar ti nije uzbudljivo?* To je avantura nad avanturama! To je put u svemir! *Eto, možda je i on imao svoja putovanja u svemir!*]

- *Njegov kiparski interes nije širok. Primarni umjetnički motiv mu je žensko tijelo - ciklus "Femina nuda", intimne skulpture.*

[Je li mu žena prigovarala kad je kiparski oblikovao ženske oblike; možda mu je neka od modela bila i ljubavnica, što je kod umjetnika prije pravilo nego iznimka. Ženini prigovori su apsurdni - to je kad bi ginekologova supruga bila ljubomorna što muž doktor radi svoj posao. - *Moram priznati da te muče šašavi problemi, bocne me Elizabeth.*]

- *Drugi njegov ciklus je "Kristuši", s temom razapetog Krista.* [Dobro, na to mu žena - ako je bio oženjen - nije morala biti ljubomorna. Međutim, kao partizanski kipar i dekan jednog državnog fakulteta - je li imao problema s ideološkim komisijama zbog religiozne teme? - *Kako to misliš? Ondašnje socijalističko društvo ipak nije bilo tako rigidno! Krist je kulturološki etablirani umjetnički motiv.* - Ma, u redu je to, samo razmišljam. Hoćeš nećeš ta opčinjenost Rospelom miriše na religioznost, a u ono vrijeme - iako nije toliko sumnjičeno, prošla su vremena kad su udbini agenti stajali pred crkvom i kontrolirali tko ide na misu ili čeprkali po smeću tko je jeo ribu na Badnjak - nosi stanovitu neprihvatljivost. Rukljač je, ne zaboravimo, dekan važne državne ustanove - likovne akademije! Na njenu čelu mora biti osoba koja je umjetnički autoritet, ali i osoba koja je ideološki podobna. Rukljač ima partizanski pedigre, ipak- zar je primjereno da na čelu likovne akademije bude pobožnjak?! A možda im je baš takav odgovarao. Je li on bio zagorski bedak s kojim su manipulirali ili je bio lukavac koji je igrao svoje igre. Oko toga bi se dala napraviti zavrzlama. Kako se držao 1971. godine? - Ti oko svega vidiš zavrzlame, naruga mi se.

Treće područje je partizanska spomenička skulptura. [Sve je to zgodno i pametno, ali što sam relevantno doznao?] *Istjerivanje okupatora, zbori pametno i ljupko pametna i ljupka E., u trećem, spomeničkom dijelu njegova opusa ključno je djelo. Utoliko je čudnije što je u Hrvatskoj likovnoj enciklopediji, gdje je Rukljač naveden s natuknicom koja i nije pre-*

velika, ovaj reljef - nespomenut. [Koje budale! Koja šlampavost! - ote mi se. Najsjajniiji hrvatski partizanski spomenik, izniman u svjetskim razmjerima, a onanisti ga indolentno ignoriraju!? Natuknicu o Rukljaču sigurno je pisala vulvača koja se preko baube zaposlila u redakciji.]

E. odluči prekinuti zato što mi je vjerojatno dosadno. Ne, ne, povičem, samo neka nastavi. Lijepo ju je slušati. Kao najljepši žubor potoka. - *Tebi dakle nije važno što ja govorim, nego uгода moga glasa? Mogu "žuboriti" najveće gluposti. A ja se toliko trudim. - Ne kompliciraj! Pričaš i lijepo i pametno. Vrlo mi je poticajno slušati te. [A, dobro, koji muškarac ponekad ne laže? ...]*

- *Ne treba biti posebno pametan da bi se ustvrdilo da reljef podsjeća na brojne spomenike crvenoarmejcima - što ne čudi s obzirom na vrijeme nastanka djela. To se od kipara očekivalo, a vjerojatno se i on sam trudio, svjesno ili nesvjesno, odgovoriti očekivanjima. Međutim, moramo uz bitne sličnosti naglasiti kiparsko-zanatsku vještinu, kompoziciju, donekle i atmosferu, po čemu reljef djeluje otmjenije od socrealističke konfekcije, odmiče se od nje, čak u sebi sadrži stanovitu imanentnu negaciju socrealizma! [Svida mi se Elizabethina ideja da umjetninu odmakne od socrealizma.]*

Zgodno je primijetiti da su svi vojnici uredni, visoki, vitki, poput maneke-na, pa se cijeli reljef doima kao namještena kazališna studija, stilizirana snimka iz operete odn. mjuzikla. Ako hoćeš, kao prizor sa sleta na kojem probrani skladni mladići prikazuju istjerivanje okupatora. [Gle ti malu! Zafrkava se!]

- *Moram te upozoriti, govori mi E. i vragolasto me gleda ispod oka, na povijesnu okolnost da su Međimurje 6. travnja 1945. godine oslobodile bugarske jedinice, uključene u sastav Crvene armije, onako usput napredujući prema Berlinu, Kad je reljef naručen, vjerojatno prije 1948. godine, Bugarska je bila bratska socijalistička zemlja, a nakon Rezulucije Informbiroa situacija se preokrenula. Zataškala se posveta Bugarima i dat je neutralni naziv Istjerivanje okupatora. [Hm, ako sam dobro shvatio, to je zapravo spomenik Bugarima kao osloboditeljima Međimurja. Ne znam što bih rekao...] - I još jedan ispravak. Trg na kojem je spomenik smješten nije se za vrijeme mađarske okupacije zvao Trg Adolfa Hitlera, nego Horthy Miklos ter. Godine 1940. to je bio Aleksandrov trg, a 1945. preimenovan je u Trg Oslobođenja, da bi nakon 1990. dobio sadašnje ime: Kvaternikov trg. Ime Adolfa Hitlera nosila je u vrijeme mađarske okupacije ulica gdje su vojarnje, prema Pribislavcu.*

Neprocjenjivo važne stvari doznao sam o Rukljaču, ne i ono najvažnije. *A to je?* Je li se ženio, jednom ili više puta, ili je ostao neoženjen; je li imao ljubavnice, je li bio opčinjen samo grudima ili guzom, ili obojim? *Ti bi svašta htio znati!* - Zapravo, to mi i nije važno. Zanimalo me je li "Istjerivanje okupatora" umjetnički vrijedno djelo? Nekako sam vjerovao da ona tako misli, čime bi me sigurno silno razveselila i da to dokaže. Otvorila je usta da mi objavi svoj sud. Prokleta moja brzopletost! Nisam iskoristio šansu koju mi je nabacila. Umjesto da sam se pretvorio u uho, narcisoidno sam pokušao biti duhovit. Hvatao sam je za intimne dijelove, ona je koketno ciknula, potom blagoglagoljivo tumačila. Divio sam se ljepoti njena glasa. Kao cvrkut ptica, kao žubor potoka. Pratio sam smjenjivanje naglašenih i nena-glašenih slogova, podizanje i spuštanje glasa, akustične piruete; sad je govorila običnim glasom, sad bi malo ubrzala, pojačala ili stišala, napravila pauzu, počela duboko. Kad bih znao note, zapisao bih njenu melodiju. - Prenem se! Zaspao sam! Nisam čuo ništa od njenih relevantnih estetskih sudova o reljefu! *Jesi li zadovoljan mojom analitikom o onome što smatraš bitnim*, pita me. *Trudila sam se biti najpametnijom što mogu biti. Jesam li udovoljila tvojim visokim kriterijima?* U neprilici sam. Bojim se priznati da sam prespavao njeno izlaganje. Pokušavam se izvući. - Fantastično! Imaš li to zapisano? - *Što će ti?! Nikad mrtvo slovo na papiru nije ravno živom riječi!* - Ja sam ovisnik o zapisu. Sutra ćeš mi ponoviti, a ja ću zatefteriti što govoriš! Ili ću snimiti magnetofonom. - Smije se i pita što će mi to. Objavit ću pod svojim imenom.

Bilo bi zanimljivo doznati odakle je kipar uzimao face za likove na reljefu. Je li ih kombinirao iz glave ili se inspirirao konkretnim licima svojih znanaca ili čak nepoznatih ljudi; kipari dobro pamte fizionomije. Francisko Goya uzeo je za anđele i svetice na freski u nekoj crkvi face običnih žena, pa i lokalnih lakih cura, izazvavši opasan bijes inkvizicije. Negdje sam to pročitao; ne sjećam se kako se izvukao. Ovakvih anegdota ima mnogo i za druge slikare. Nažalost, Rukljač je umro i tajnu je odnio sa sobom u grob. Možda se povjerio bliskim prijateljima, od kojih je većina vjerojatno poumirala. Makar je realno pretpostaviti da je barem netko ostao, nešto mlađi od Rukljača, tko ga je dobro poznao i tko bi mogao dati obilje dragocjenih informacija. Nije isključeno da je nešto ostalo sačuvano u prepričavanjima, barem

iz druge ili treće ruke. - To bi trebalo napraviti cijelo istraživanje! - Naravno da bi trebalo. O slikaru Paul Cézanne-u u postoji nekoliko detaljnih romansiranih biografija, a u nas je još 1957. Josip Ritig preveo "Cezannov život" Jean-a de Beucken-a; slikarov drug iz djetinjstva Émile Zola napisao je čudesan roman "Djelo" (hrv. prijevod 1955, Josip Celar) koji govori o Cézann-u. Ili Francisco Goya - naprosto su se natjecali tko će nadahnutiju i pronicljiviju biografiju o njemu napisati; Lion Feuchtwanger stvorio je genijalnu umjetničku interpretaciju "Goya oder Der arge Weg der Erkenntnis" (Goya ili Tegobni put saznanja, srpski prijevod Jovana Bogičevića iz 1954. godine). Čovjek ne vjeruje vlastitim očima koliko je bogatstvo misli tu iznijeto, ali ujedno i obilje preciznih biografskih podataka. Godine 1943. objavljena je romansirana biografija nekog Manfreda Schenidera "Don Francisco de Goya : život među torerima i kraljevima" u prijevodu Slavka Batušića. Veliki španjolski slikar bio je npr. ljubavnik vojvotkinje od Albe, koju je naslikao odjevenu i голу; dva autora donose dvije verzije. I tako dalje i tome slično. O svakom velikom umjetniku postoje studiozne romaneskne obrade iz kojih doznaješ o djelu i radu, ali i o financijama, ljubavnicama, sklonostima, aferama, intimnim mislima. Čovjek guta u jednom dahu, toliko je zanimljivo. A mi imamo jednog jedinog Rukljača, o kojem ne znamo ništa! [*Pa ti si hodajuća enciklopedija, divi mi se Elizabeth.*]

- Bio sam na otvaranju njegove samostalnoj izložbi u u Umjetničkom paviljonu 18. travnja 1991, jednoj od samo tri samostalne izložbe koju je imao, reknem ležerno. - *Zbilja?!* - razrogači oči. - *Ne vjerujem ti, izmišljaš i praviš se važnim.* - Pokazat ću ti katalog s njegovim potpisom. - *Što je govorio? Kako izgleda? Je li visok ili nizak?* - Ne sjećam se ničega, ni kako sam na otvorenje dospio ni zašto, ni što se događalo. Bio je rat, time sam valjda bio opterećen. - *Baš ničega se ne sjećaš?* - Baš ničega. - *Šteta. Kakve su mu skulpture?* - Nije bilo ni partizana, ni raspela - samo ženske figure. - *Je li mu djelo akademski standard ili je on ipak velik umjetnik?* - Okreni se! - Elizabeth se poslušno legne potrbuške. - Takvu bi guzu Rukljač radosno isklešao.

IZGUBLJEN

Otvaram lijene oči. Liz je već bila budna. *Žao mi je, moram ići. Ako hoću, odspavaj si još. Ključ ubaci u poštanski sandučić.* I ja moram na posao, rekao sam. Doprila je kavu, koja je opojno mirisala. Imao sam malo vremena oprostiti se od nje. Nije se htjela ljubiti da joj ne pokvarim šminku. Neka spusti gaćice da ju poljubim u one druge usne; valjda se tamo ne šminka! Smješkala se i obećala da će se brzo javiti. *Nikad više neću nestati iz tvog života,* rekla je, *niti ti iz moga. Imam ideje kako ćemo urediti naše živote, samo mi daj malo vremena.*

Sve je bilo nestvarno. Vrijeme - prošlo, sadašnje, buduće - prelamalo se. Ostao sam malo u stanu. Promatram veliku fotografiju "Istjerivanje okupatora" sa svojim likom. Kako sam bio mlad... Osupnut sam da Liz drži tu fotografiju na zidu, valjda godinama. Čiji je to stan - ne vjerujem da u njemu živi s nekim jer taj joj ne bi dopustio takvu fotografiju. Puno je pitanja na koja ne znam odgovor. U mojoj duši kovitlac. Sve mi se, cijeli život, prikazuje u novom svjetlu. Makinalno sam posegnuo za mobitelom da snimim prizor, nekoliko puta sam pritisnuo gumbić, a onda se sjetim da se ispraznio. Proklet da je!

Bacio sam ključ u poštanski sandučić, koji je bio zajedno u nizu s ostalim u prizemlju, i izašao van iz zgrade. Na sandučiću je pisalo njeno ime i prezime; prezime sam uočio, prepoznao - ali ga nisam zapamtio. To su ti psihološki mehanizmi pamćenja i zaboravljanja. Nije važno, Liz će mi se javiti još danas i opet ćemo biti zajedno. Živjet ćemo kod mene, ili kod nje, ili ćemo naći treće rješenje; važno je da ćemo zauvijek biti zajedno.

Na posao sam došao deset minuta ranije. Ponašao sam se kao da se ništa nije dogodilo. Jelena je, činilo mi se, cijelo vrijeme čekala da joj slavodobitno kažem da je Liz došla i da je stvarna, dakle da sam bio u pravu a da su njene optužbe da sam sve izmislio demantirane. Nisam osjećao potrebu za nadmudrivanjem. *Valjda ne misliš da sam povjerovala da je ona žena bila Liz,* nije mogla izdržati. A tko bi bio, postavio sam joj protupitanje. *Zamolio si znanicu da odglumi tvoju navodnu fatalnu ljubav,* dadne ironično objašnjenje. *Angažirao si glumicu iz amaterskog kazališta, možda i profesionalku.* Bila je nervozna. - U redu,

ako tako misliš, rekao sam. Očekivala je da ću borbeno raspravljati, a kad sam pokazao potpunu ravnodušnost ostala je zatečena.

Imala crvenu kratku haljinu i crne čarape. Provokativno sam joj dobacio: Oho-ho! Zar dolaze gosti?! - Pogledala me s mržnjom u očima.

Pod kraj radnog vremena glumio sam frajera. Da li bi mi dodala onaj registrator s najviše police, pitao sam je hladno. Trebala je uzeti male ljestve, popeti se na najvišu prečku i visoko ispružiti ruku. Očekivao sam da će prezrivo odbiti. Pogledala me drsko u oči - i učinila je to. - *Ovaj?* - upita. - Da, taj. Ostani tako. - Poslušala me. Prišao sam joj i uhvatio je. Nisam Devereux da bih otkrivao kamo mi je ruka poletjela. Gledala me s visoka u oči, podignutih ruku. Drhtala je.

Nisam mogao vjerovati - ona je stvarno drhtala! Ja sam cijelo vrijeme bio smiren. Poslije sam razmišljao da li je mogla odglumiti drhtanje. Mislim da nije. Budala, nisam primjećivao! Svoju naklonost sve ovo vrijeme krila je grubošću prema meni. Do kraja zbunjena, u licu rumena poput plamena, nije se opirala kad sam je primio za ruku i poveo prema mom skromnom samačkom stanu. [Ured je ostao prazan. Umrli mogu pričekati.] Kroz hrpe ljudi, koji su išli prema kolodvoru ili prema Trgu bana Jelačića, prolazili smo kao mjesečari. Neki su nas pozdravljali, odzdravljali smo im mehanički, ne zabilježivši o kome se radi.

Nikad svih ovih godina nisam u svoj stan uspio dovesti ni jednu žensku, ma koliko sam se trudio. Točnije, samo jednom je bila tri dana dana jedna cura, no zbog specifičnih okolnosti to se ne računa.

KAKO SAMO DOŠAO DO STANA

Glup sam i nesnalažljiv čovjek. Tip daleko tuplji od mene sad je vlasnik pogrebne firme, ma cijelog lanca, a ja imam nekoliko beznačajnih dionica. Pogrebništvo je unosan biznis. Mogao sam i ja imati mercedese i jahtu, ali eto - nemam. Jednom prilikom ipak sam imao nešto malo sreće. Moram to ispričati zato što zvuči kao luckasta anegdota.

Obnavljali su zgradu u Preradovićevoj, gdje su tri firme slagale sebi poslovne prostore. U katastru je bio nered - stanje nije ažurirano valjda od Austro-Ugarske, pa mnoge pregradnje i izgradnje nisu ubilježene. Poslovođa gradilišta imao je nos: u mračnom, ruševnom i vlažnom

podrumskom prostoru prepoznao je stan! Od mojih je kupovao neko zemljište, pa je predložio transakciju. Sredio je papire, obećao kompletno uređenje. Stvar je bila perfektno izvedena; njegovi dečki u radno vrijeme uredili su podrum: produbili ga, učvrstili armiranim betonom, ožbukali, uveli struju, ventilaciju, izolaciju. - *Ako dođe do atomskog napada, sve će biti srušeno, a ti u rezidenciji nećeš ni osjetiti.* - Za probleme s kanalizacijom iznašli su super rješenje - spojili su na glavni vod koji je bio duboko u zemlji, pa je postojao prirodni pad. Do podruma je vodio prolaz s dvije drvarnice, koje nikome nisu trebale, što su zatvorili te pripojili mom stanu. Vrhunac je dosjetljivosti probijanje dva prozora prema dvorištu, čime se dobilo vanjsko svjetlo i spriječila klaustrofobija. Od probijanja prozora na drugu stranu, prema ulici, odustalo se da ne izazivamo vraga. U to vrijeme bila je akcija pretvaranja tavana i podruma u stanove za mlade ljude te je mene ukrcao u taj vlak.

Kad su uređivali poslovne prostore, uređivali su i moj stan, stavili su novu stolariju, prozore, instalacije, telefon, čak i kabel do tv antene na krovu, a sve se stavljalo na račun uređenja poslovnih prostora. Nitko od radnika nije slutio da su ovo dodatni privatni poslovi. Troškovi su ipak bili veliki, pa sam se našao u novčanoj stisci. Sve se odvijalo kao u filmu. Poslovođa je umrla teta ili takva neka rodbina, koja je živjela kod njega. Stjecajem okolnosti znao sam za grobnicu po povoljnoj cijeni. U ono vrijeme postojao je prešutni dogovor da svaki zaposlenik smije srediti jednu grobnicu za sebe, praktično za bagatel. Prodao sam mu je, čime sam podmirio dio duga, a za ostale troškove poslovođa me bio spreman pričekati. Grobnica je bila u elitnom dijelu Mirogoja. Mladom čovjeku koji misli da će živjeti vječno grobnica ne znači puno; mislio sam da ću si kasnije nabaviti novu. Kasnije su, međutim, strogo zabranili da nabavljamo grobnice za sebe, tako da ja danas nemam svoje grobno mjesto. Postolareva djeca hodaju bosa. Što sam stariji sve manje marim za grob: neka me kremiraju i moj pepeo bace u Savu. Kud sav otpad, tud i ja!

I onda - tu sad počinje anegdota - poslovođa umre. Nije bio budala da bismo ostavljali pismene tragove odnosno nismo potpisivali ugovore, ali je sve bilježio u šiframa u teku koju je čuvala njegova žena. Ona je manje više sve znala. Ugledavši je kako sigurnim korakom dolazi do mog stana, kuda osim mene praktički nitko nije do-

lazio, pomislio sam da traži pomoć oko pogreba, a ona je došla zbog mojih dugova njenu mužu. Ni sam ne znam kako sam se u trenutku dosjetio. Poslovođa je volio komentirati cure koje su se vrzmale na početku ulice, prema Esplanadi. Tu i tamo našla bi koja pristalijsa. *Ti bi nam mogao dvije srediti da proslavimo završetak radova*, smijao se. Noćima sam se vrtio u krevetu i kovao plan; dvije mlade su pristale. Možete misliti koliko sam brljavio dok sam to dogovarao. Nije isključeno da ne bih stvar realizirao da poslovođa nije iznenada odapeo - jer bio sam zainteresiran i zbog sebe sama. [Kako sam mladoj zlatokosoj djevojci dao novce unaprijed, našao sam se u neprilici. Uplatio sam sebi i poslovođi za tri puta, iskamčivši popust, no iznos je unatoč tome bio znatan. Nije mi htjela vratiti novce. Da ne propadnu, došla je tri puta do mene. To je posebna priča. Imala je divnu zlatnu kosu, kakvu nisam nigdje izvan Međimurja vidio, a posprdno je zovu "kuru-zna". Probudila je određene osjećaje u meni, pa sam htio ostati u vezi. Zbog nekih razloga vratila se doma, te sam izgubio kontakt s njom.]

- Draga gospodo, ali ja sam Vašem mužu dugove isplatio! - *Kako, tu je sve zabilježeno!*? - Ma, neugodno mi je. Njenu sam mužu, tumačim joj, plaćao na način koji će je povrijediti i razljutiti, ali - ako baš moram - reći ću joj. *O čemu se radi*, čudila se; još i sada je vidim: u crnini, očiju crvenih od plakanja. Prodao sam joj priču (uz mnogo ispričavanja i glumljenja neugodnosti) da sam plaćao uslugama cura s ulice. Njen suprug bio je snažan, imao je svoje muške potrebe, pravi jarac, a daleko od žene... Nije vjerovala. Vikala je na mene da lažem, da će me dati na sud. To ne bi bilo dobro, uvjeravao sam je, na sudu će se doznati kakvim se makinacijama bavio, imat ćemo štetu i ona i ja, koji mogu ostati bez svoga stana. Ona će imati veću štetu jer kad se stvari počnu razmotavati, isplivat će na vidjelo i drugi sumnjivi aranžmani. Najgore, na sud će pozvati žene s ulice, pa će biti sramota. Nije se dala smesti; i dalje je vikala da lažem, da ju neću prevariti, da ću u zatvor ako ne vratim dug. - Gospodo, budite pametni! Muž Vas je volio, stalno je nježno pričao o Vama, ali ima je svoje potrebe, takvi su muškarci. (Poslovođa mi je u povjerenju ispričao kako je imao neku polovnjaču, za koju je žena doznala i čak tražila rastavu. To sam naravno zloupotrijebio.) - Dolazila je kod njega i gospođa Mirica, ne znam da li je poznajete? - Nije odustajala od svojih prijetnji. Vrijeme

je prolazilo, a na sud ipak nisam pozvan. Bojao sam se jedno vrijeme da će nekog unajmiti da me prebije, pa sam se trzao kad god bih se našao u manje osvijetljenom dijelu ulice. Kad je prošlo dvije godine, osjećao sam se sigurnijim, no i dalje mi je Damoklov mač visio nad glavom. Može baba najednom poludjeti. Laknulo mi je doznajući - opet me spasio *deus ex machina* - da je umrla. Ovdje sam sve samo šturo ispričao, a mnogo je sočnih detalja. Na sceni bi to bio urnebesna igrokaz. Publika bi mokrila od smijeha.

DUBROVNIK RAJ

Ljubavni čin obavili smo odmah; takoreći s vrata sam se bacio na Jelenu. Želio sam što prije to učiniti. Naravno, nisam ja, ponavljam, Devereux i ne želim otkrivati intimne stvari; najviše što mogu reći: bilo je jedinstveno. Ležali smo zagrljeni. Naslonila je glavu na moje grudi i šutjela. Još zadihan, šapnuo sam joj: - Sad sam zadovoljan. - Nasmijala se i poljubila me.

Onda se uozbiljila. Mora mi nešto priopćiti. Htjela mi je to odmah reći, ali nisam joj dao. Uskoro odlazi. Mislio sam da se šali. Kamo bi mogla otići?! Vraća se u Dubrovnik. Dubrovnik, zašto u Dubrovnik?! Nevjerojatno, toliko sam vremena proveo s njom, a nisam uspio doznati da je ona iz Dubrovnika!? Život u Zagrebu joj je preskup. Bez roditeljske pomoći ne bi ni toliko izdržala. Sad su joj uvjetovali da se mora vratiti. U Dubrovniku ima veliku kuću.

Ovo je, dakle, bio oproštaj, pitam. *Da*, šapne, i ušuti. Borila se s plačem. - Moram li i ja plakati ili se smijem malo pošaliti? - *Smiješ se pošaliti*, odgovori mi, i dalje se boreći sa suzama. Hoće li se sa svim Zagrepčanima tako opraštati ili ja imam ekskluzivni privilegij? Umjesto odgovora počela me ljubiti. Neka ne vrda, odmaknem se, hoću eksplicitan odgovor. - *Mislila sam da nikad nećeš shvatiti...* - Zaroni glavu u moje grudi.

Već sam i samom sebi dosadan, no ponavljam svoju priču o ne-lagodi kad moram o intimnim stvarima. Dakle, unatoč opasnosti od srčana udara, odlučio sam se za još jedan ljubavni napor. Ako treba poginuti, poginut ću. U svojim očima, vjerujem i u Jeleninim, ispao sam doro. Neka vidi da nije pogriješila što je mene odabrala.

Ispostavilo se da se ne šali - doista odlazi doma, u Dubrovnik. Super, rekoh, idem i ja. Dubrovnik je za mene zemaljski raj. Što zemaljski - ni na nebu nije ljepše.

Nama sjevernjacima more ima posebno značenje koje nam se duboko u svijest urezalo u djetinjstvu. Na more smo išli za ferje, kad nije bilo škole, zadaća i drugih obaveza. Na moru smo se igrali bezbrižni i radosni. Roditelji su nam bili mladi i zdravi, svijet je izgledao siguran, budućnost lijepa. Rasli smo puni vjere u život. Na moru smo bili s prijateljima ili smo upoznavali nove prijatelje, srebrena voda je prskala a zlatno sunce grijalo. Negdje u dubini duše ostalo je zauvijek zabilježeno more kao raj. I kad je svijet postao oskudan, taj komadić ljetnog zлата ostao nas je grijati. Dovoljno je otići na more i opet ćemo biti mladi i sretni. Naravno da nije tako, da se se od sebe i od godina ne može pobjeći, ali u grudima čuvamo tu vjeru u more, grčevito je čuvamo, jer bez nje ne bismo mogli opstati. Tužna svakodnevica bi nas smlavila.

A Dubrovnik je more svih mora. Mitu mora pridružuje se mit Dubrovnika, jedinstvenog povijesnog grada, sa zidinama koje čuvaju vrijeme, s kazališnim predstavama, s Lovrijencem u kojem stanuje danski kraljević Hamlet. Hrvati nose u svojim grudima Dubrovnik. Sve je to naivno, sve su to tlapnje poput tankih niti što se ujesen njišu na suncu. Sto puta to znali, ne možemo bez tih niti. I kad je Jelena rekla da je Dubrovčanka i da se vraća dolje, zaigrao sam se i razigrao. Odmah sam skovao euforičan plan. Kako je život lijep!

BONINOVO

Glavno dubrovačko groblje Boninovo kilometar je od Pila. U ljetnikovcu obitelji Altesti, prepunu šetnica kroz terasasti vrt, u 18. stoljeću otvoren je bordel. Vlasniku je zbog mlade prostitutke Francuskinje proradila savjest, pa je posjed darovao za javno korištenje. Naredbom Francuza u 19. stoljeću uređeno je javno gradsko groblje.

Na samom ulazu u središnji dio dominira grobnica obitelji Glavić s kipom nesretno preminule Marije Glavić, autor kojega, kipa, jest prestižni đenovski umjetnik Achille Canessa (1856-1905). Postoje svjedočenja da mlada Glavićka nije bila bolesna, nego je otišla u smrt zbog nesretne ljubavi. Na groblju je i nekoliko radova hrvatskog kipa-

ra Ivana Rendića (Imotski, 27. kolovoza 1848. - Split, 29. lipnja 1932.) koji je najpoznatiji kao autor spomenika Petru Preradoviću, kraj koje-
ga svakodnevno prolazim. Kako je svijet mali!

Za potrebe Groada Boninovo je odavno premalo. Grobnice do-
sežu vrtohlave cijene. Dubrovnik će dobiti novo prostranije groblje,
no Boninivo ostaje pojam. Već prije sam imao kombinacije poslati
sve kvragu i preseliti se u Dubrovnik. Navaljuju na mene da prodam
grobnicu na Boninovu, koju sam svojedobno povoljno dobio uz malo
vještine i puno sreće, no nisam bedast - cijene će samo rasti. S dru-
ge strane, u našoj poslovnici otvorilo se slobodno mjesto. Otišao je
dolje tip koji je nakon kojih godinu i pol dana otišao iz firme. Pa su
poslali ženskicu koja se udala, zatrudnjela i više se nije vratila. Ne
znam kako je sada stanje; koliko znam nikoga nisu slali. Mislim da
neće biti problema. Čak bi bili presretni ako im oslobodim mjesto u
Zagrebu, na koji je najveći pritisak. Prodat ću i stan u Preradovićevoj
- i za njega imam sjajne ponude, stalno me salijeću - ipak je to gajba
u samom centru. Pišu novine da su u Dubrovniku nekretnine astro-
nomski poskupjele. Točno, no uglavnom u samoj gradskoj jezgri. Koji
kilometar dalje, pješice se može na posao, nađu se prekrasne kuće po
pristojnim cijenama. Našao sam dvije uređene, nešto starije, velike,
sve puno zelenila, petnaest minuta do grada i desetak do mora. Sve u
svemu, imam konkretnu, ostvarivu ambiciju da se s Jelenom preselim
u Dubrovnik, gdje započinjem novi, sretan život.

Dok zaneseno pričam o budućnosti, Jelena šuti. *Tvoj je plan lijep,*
kaže mi, samo neće ići. Ne mogu se s tobom pojaviti dolje. Zašto ne bi
mogla?! - Požderale bi te dubrovački babe! Ne znaš ti kakav je Dubrovnik.
Kad prestanu lajati dubrovačka zvona, počinju lajati jezici. Udarili bi na
sprdnju kakvog sam muža našla u Zagrebu. Otac i mati bi me protjerali od
kuće, rođaci me se odrekli, prijateljice okretale glavu od mene.

- Što mi fali, najiskrenije sam ju upitao. - *Ništa ti ne fali, meni si ti*
drag i lijep. Puno si stariji od mene, kao prvo. Drugo, ja imam dolje zaručni-
ka. Moram ti to reći, sad kad si navalio, makar ga nisam htjela spominjati.
Kakvog dečka, pitam sa čuđenjem.

- Je li on ljepši i pametniji od mene? - *Mlad je, zgodan, snažan, intelligen-*
tan, s dobrim primanjima. Otac mu spada u tri-četiri najbogatija Dubrovčana.
Sam zaključi. - Htio sam zaviknuti je li on bolji ljubavnik od mene. Srećom

sam se suzdržao. Ne treba mi još jedno poniženje. Dao sam sve od sebe, predstavio sam se u najboljem izdanju, a sad je li to baš nešto...

U ovakvim situacijama nameće se logično pitanje; iako znam, premda nisam neki veliki psiholog, da od logike u ovakvim stvarima nema puno koristi. U njega je zaljubljena a sa mnom besramno ko-itira?! Odgovorit će mi da sam je ulovio na prepad, da ju je prevario kurvinski dio u njenoj ženskoj prirodi, ili će mi prodati sentimentalnu priču da sam bio drag i zabavljao sam je, a ona je bila gruba prema meni, pa se htjela iskupiti. Želi da ju sačuvam u sjećanju i želi ona mene sačuvati. Rekla bi mi da Dubrovnik nije ono što sam ja izmaštao u svojoj glavi i da bih se brzo razočarao.

Šutio sam i nisam joj davao povod da mi izreče ove laži, da me poklopi i tako završi sa mnom. Kad se bolje pogleda - u pravu je. Zapravo je lijepo od nje što se hoće od mene "oprostiti" na ovako prislan način. Morao bih reći hvala. Čemu cjepidlačiti je li to moralno prema njenu zaručniku, pa i prigovarati što njen čin može mene povrijediti.

Jednim dijelom joj ne vjerujem. Zbunjuje me njeno drhtanje kad smo se prvi put zagrlili. Znam da žene mogu svašta odglumiti tako dobro da i same sebe prevare; to drhtanje ipak nije mogla. Ne želim je loviti u laži, pa ništa ne spominjem. Čuvam u pričuvi, kao svoje tajno oružje. Pitanje je ima li uopće zaručnika - i tu je mogu loviti u laži. Pravio bih se pametniji nego što jesam kad bih tvrdio da se razumijem u ženske igrarije. Znam samo da je vraški zapetljano. Bila bi najveća pogreška ako joj počnem tražiti kontradikcije, ljutiti se ili vikati joj da je kurva. Postoji li uopće dobar potez kojim joj mogu parirati?

Ljutiš se, pita me skrušeno. Glumi kajanje. Mami me da ju počnem optuživati, pa da mi sruči sav repertoar koji ima u pripremi. Moja ju je šutnja poljuljala. Čini se da se osjeća barem malo nesigurnom. Njeno požurivanje znak je slabosti. Naravno, ne smijem se previše zanositi, još uvijek je u velikoj prednosti.

Znam da moram učiniti suprotno od onoga što ona očekuje od mene. Što - ne znam točno, znam samo da mora biti suprotno.

- Ovo što si učinila prekrasno je. To mi je nešto najljepše što mi se dogodilo u životu. Divim ti se iskreno - i tvom načinu govora, i gestama, i načinu razmišljanja, i ljubavnom stilu. Fantastična si! Prava umjetnica!

Baš joj je drago da me razveselila. A sad bi morala ići.

Mogu li samo još malo uživati u njoj.

Što još hoću, pita jogunasto. Da joj vidim oko. I da joj vidim uho. Pa sam redao ovo i ono (grudi, pupak, guzu...). *Što to radiš*, tobože se čudi Jelena, mada joj je bilo jasno - ipak je ona Dubrovčanka. Grobari Dubrovačke Republike (aludiram naravno na Francuze, koji su osvojili Dubrovnik i pokopali samostalnost Republike) smislili su efektanu stvar: "francuski poljubac". Neću opisivati što sam radio jezikom; ne moram ponavljati da nisam poput Devereuxa i da mi je krajnje nelagodno pričati o svojim intimnim stvarima. Uglavnom, dao sam sve od sebe! *Oj jeziče hrvatski, majstor si u ljubavi francuskoj!*

Dok ležimo u krevetu, pletem lukavu priču. - One dubrovačke babe jezikom bi me razapele da se pojavim s tobom u Dubrovniku, tu si u pravu, jedino ne zbog toga što misliš. Ne bi bile oduševljene mojim likom, frcale bi opake primjedbe - znaš li u čemu bi bio glavni razlog njihove žestine. *U čemu, otkrij mi*, poluironično-poluozbiljno upita. Shvatile bi u trenutku, pronicljive su one, odmah bi shvatile da si sa mnom zbog zaljubljenosti. Babe će sve oprostiti, jedino ljubav neće! To ih razjaruje do bjesnila. Dubrovačka zvona ne bi se čula od njihova zavidnog lajanja, rekao sam joj na rastanku.

Jelena, tronuta, nije imala snage išta komentirati. Bolno je okrenula glavu. - Gle, uzviknem. Zaboravili smo ti probušiti rupicu za naušnice. Sigurno si ih izgubila. - To sam rekao kratko, tonom koji nije tražio njen komentar, da ne ispadne da ju zaustavljam. Otvorila je ruku u kojoj je čvrsto držala naušnice i jedva uspjela promucati: - *Nikad ih neću izgubiti!* - Veselo sam je poljubio i ona je otišla.

Ne vjerujem u slutnje, predosjećaje i metafiziku. Ne opterećujem se predviđanjima. Znam da će se Jelena vratiti. Nije važno da li sutra ili kroz neko kraće ili dulje vrijeme. Moj će se *dubrovački san* ostvariti, ma uz ovakve ili onakve peripetije. Pomicat ću planine, ići u vatru i vodu, Dubrovniče bit ćeš moj!

DRAŽEN

Osjetio sam potrebu popričati s Draženom, iz više razloga. Prvi je onaj najopćenitiji: toliko mi se toga dogodilo, a ja moram s nekim razgovarati da na taj način samome sebi razjasnim stvari. Postoje i konkretni praktični razlozi - radi se o njegovu bratiću policijskom inspektoru. Što više razmišljam, zainteresiraniji sam za njegovu pomoć. Pođimo od Elizabeth. Opijen prelijepim događajima glupo sam propustio doznati osnovne stvari o njoj. Je li udana? Ako jest, u kakvom je odnosu s mužem i tko je uopće on? U Međimurju je vrlo visok postotak rastava, najviši u Hrvatskoj; je li se i ona rastala? To bi bila jedna hipoteza zašto me iznenada potražila, naime pokušava posložiti svoju ličnost i vraća se ljubavi iz mladosti. Znam, to je jeftino objašnjenje koje ističem samo kao početnu hipotezu, tj. od nečega moram početi. Ako pak nije udana, otvara se novi niz hipoteza. O tome bih razgovarao s Draženom, a njegov bratić bi mi mogao pribaviti dragocjene podatke. Još nisam ni slovca prozborio s Draženom, tek zamislim razgovor, a već mi plodonosno naviru pitanja. Npr., da li je Elizabeth potražila samo mene ili još nekoga? A možda se i nije rastala niti ju je npr. muž prevario pa mu se zbog toga osvećuje; jednostavno joj je došla želja i napravila je to što je poželjela. Ja sam doista napravio glupe propuste - ne znam ni njeno prezime, ni adresu, pa ni njen broj mobitela - uvijek bi mi na zaslonu pisalo "nepoznat broj". Da, Draženovu bratiću bit će teško išta otkriti jer mu ne mogu dati nikakav početni podatak. Drugi put ću prvo pitati Elizabeth njenu adresu. Da se pošalim, pitat ću je za osobni identifikacijski broj.

O Jeleni nisam znao ni to da je iz Dubrovnika. Da ne velim da ne znam iz kojega dijela, u koju je školu išla i tko su joj roditelji. Dobro, na poslu imaju podatke - mislim da znam gdje je zapisan njen OIB, i to na više mjesta. Doduše, ovo s Jelenom i Elizabethom je mogući izvor incidenta, pa to Draženu neću ovog trenutka spominjati, nego kasnije, kad se pojavi prigoda. Prošli puta silno se uzrujao što istodobno petljam s više njih. Njegova je favoritkinja Slavica.

Ja o vuku, a vuk na vrata. Sretnem Dražena u Staroj Vlačkoj. Toliko sam bio oduševljen što sam ga sreo baš u trenutku kad mi treba, da nisam primijetio njegovo loše raspoloženje. Samo jedno pivo i naj-

više pola sata, rekao je strogo. Kažem, nisam obraćao pažnju na to jer on svaki put više da nema vremena, a onda ostane i više nego treba.

Referirao sam mu o tome kako sam bio s Liz. Htio sam da bude što zanimljivije te sam cifrasto opisivao situaciju. Kao anegdotu sam ispriopovijedao kako su se vrapčići rascvrkotali. Rekao sam mu da je i meni samom sve nevjerojatno i da ni nakon što je prošlo toliko sati neke osnovne stvari ne razumijem. Njegov bratić mogao bi mi spasiti život svojim informacijama.

Dražen je planuo. Stao se kao lud istresati na mene. *Majmune, omalovažavao me; konobari su priskočili da spriječe eventualnu tučnjavu. Ne znaš ni u kojem ste kaficu bili, niti gdje je njen navodni stan, ne znaš njeno prezime, ne znaš ama baš ništa?! Ne vrijeđa me to što mi pričaš gluposti, nego što očekuješ od mene da ti povjerujem. Zar ti misliš da sam ja idiot? To su vrapci u tvojoj šupljoj glavi cvrkotali. Da Liz ima fotografiju "Istjerivanja okupatora" po cijelom zidu, s tvojim likom u prvom planu - očekuješ da u to povjerujem?? Vrhunac su stupidnosti, e tu si zbilja prevršio mjeru, štigleci. Još samo reci da su ti fučkali* Ftiček veli da se ženil bude! *U Zagrebu već godinama nema ni jednoga. Nema ga ni u Čakovcu, kamo li tu. Kamo su nestali, što se s njima dogodilo, tko to zna, ali nestali su i nema ih. Tebi su se najednom pojavili!?*

To sa štiglecima do kraja ga je izbacilo iz takta. Zbog njih me mora lupiti šakom po nosu, pa drugi puta neka razmislim kad budem bezočno lagao. Štigleci su u cijeloj priči marginalni. Ostao sam zbunjen njegovom reakcijom. Apsolutno sam siguran da su bili baš oni; pa nisam baš toliko lud da ih ne bih prepoznao. Imam tri marke s njima, koje sam, marke, milijun puta pogledao, sa svim mogućim povećalima; ako za koju pticu znam kako izgleda, onda je to *Carduelis carduelis*!

Od naprezanja iskočila mu žila na čelu. Još će ga srce. Konobari su ga u posljednji trenutak zaustavili da me ne nokautira. *Gospodine Dražene, gospodine Dražene*, molili ga, *nije on vrijedan toga*. Odvukli su ga na drugu stranu i otpravili. Uplašeno sam sjedio u kutu. Onda su i mene otpratili van. Ne znam što mu je, rekao sam konobaru. Samo je najedanput poludio. - *S nečim ste ga isprovocirali*. - Imao sam osjećaj da želi krivnju prebaciti na mene, što oštro opovrgnem. Jednostavno smo pričali kao svaki put, a onda je neki zloduh ušao u njega. - *Ako čovjek i izmišlja, u redu, mora se, ali i u laganju treba ostati u granicama*.

To sa štiglecima prelazi svaku granicu dobra ukusa. Ne znam da li bih se i ja mogao suzdržati. - Zaprepastio sam se. Pokušah mu nešto reći, ali me prekine. - *Hvala i doviđenja. Bilo bi dobro da ne dolazite u naš lokal.* - Tad je i meni prekipjelo. Ni u snu, odgovorim mu tonom iz kojega mu je sve moralo biti jasno. Govno! Otegnut će i njemu netko papke, pa će me moliti da mu pomognem oko sprovoda, da mu nađem dobro grobno mjesto uz popust i da mu odaberem glazbu. Doći će maca na vratanca! Ili kao što u Čakovcu vele: svaka rit dođe na šekret!

[Da stvar bude gora, prolazeći kraj jezercica na Svačićevu trgu ugledah dva štigleca. Jedan je sletio *Dječaku koji mokri* na glavu i gledao kako da popije malo vode. Prokleti mali leteći štakori! Zbog njih sam skoro dobio batine. Da sam imao pri sebi zračnu pušku, obojicu bih s užitkom skinuo. Ako ih nema u Zagrebu, onda ih nema! Mašim se automatski za mobitel, ovaj put je bio pun, da ih snimim, pa da ih pokažem Draženu i onom pederu od konobara. Odustanem. Nema smisla. Rekli bi da je to fotomontaža. Još bih na kraju stvarno dobio batine. Da se iz groba digne sam Tošo Dabac, oni ni njegovoj fotografiji ne bi vjerovali. Već je Einstein rekao da svemir ima granicu, ljudska glupost nema.]

PAKLENA DILEMA

Preduhitrih me, Frenki mi ozbiljnim glasom izreče da se više neće moći družiti sa mnom. Kažem, to mi je rekao prije nego što sam i jednu riječ zucnuo, tako da štigleci i ostalo ne mogu biti uzrok njegovoj drastičnoj odluci. Što se dogodilo, upitam zatečeno. *Pažljivo me slušaj!* Napet sam kao puška, pokušavam šalom učiniti situacijom ležernom. Po izrazu na Frenkijevu licu vidim da ne uspijevam. Sad sam i ja zabrinut. Što se dogodilo?!

Ženim se, lakonski priopći.

Kamen mi je pao sa srca. Prvo mi je palo na pamet da se kod Frenkija pojavila opasna neizlječiva bolest i da su mu dani odbrojani, pa da zbog toga više neće dolaziti. Iskreno sam se razveselio što se ne radi o tome, nego o ženidbi. Frenki je draga osoba koja je to zavrijedila. Nije fizički atraktivan, s godinama je naravno sve manje poželjan, nije ni bogat pa da mu novci nadoknade nedostatke izgleda,

pretpostavljam da nije erotski spretan - jer da jest već bi se oženio - pa da seksualijama nadoknadi nedostatak izgleda i novca. Ako se mogu gorko našaliti, on je ista tužna kategorija ljudi poput mene, samo još stupanj ili dva jadniji. Ženidbom će bitno riješiti svoju životnu situaciju, prestat će biti siročić koji tavori na margini života i postati istinska osobnost koja uživa puninu postojanja.

Ne znam kako izgleda njegova odabranica. Iskreno, mislim da to nije odlučujuće. Bolje ikakva nego nikakva! S obzirom na njegove godine i izgled vjerojatno nije manekenka nego cura skromna izgleda. Mi svi robujemo vanjštini, što su mediji učinili imperativom, tako da su i cure obična ali sasvim zdrava i solidna lika obezvrijeđene. Svi žele savršene ljepotice kakve promoviraju magazini. To je veliki civilizacijski problem zbog kojeg mnogi mladi ljudi ostaju cijeli život nesretni usamljenici.

Svatko će zamisliti moje iznenađenje, pravi šok, kad sam ugledao Frenkijevu izabranicu - a ono ljepotica koju bi mogao ovog trenutka staviti na duplericu časopisa za muškarce! Zlatokosa, valovita kosa, ljubak stas. Prošli su pored mene da me nisu pogledali - ona me nije uočila, a Frenki koji me morao uočiti napravio se da me ne poznaje.

U djevojci sam prepoznao svoju "kukuruznu" znanicu s kraja Gajeve ulice, koju sam uplatio za gazdu što mi je sređivao za stan. Stvar me bacila u paklenu moralnu dvojbu. Frenki bi morao znati punu istinu! Što da ja učinim kao njegov prijatelj?? Dužan sam mu reći jer ne smijem dopustiti da živi u laži. A opet, time ću mu uništiti posljednju šansu da se ubaci u vlak života. Osudit ću ga na tavorenje, koje će s vremenom postajati sve otužnije. Je li bolje znati i biti nesretnan, ili ne znati i biti sretan?

Mučio sam se nekoliko dana. Tisuću puta uzimao sam telefon u ruku da prijatelju otkrijem istinu - pa neka sam odluči. Što bih ja volio u toj situaciji? Čovjek tu ne može biti dovoljno pametan. U dubini duše znao sam da neću ništa učiniti. I nečinjenje je grijeh, ali se nekako tješimo da je manji.

Da je Kukuruzna u jednom trenutku bila prostitutka - što to u krajnjem slučaju s obzirom na veličinu Svemira znači? Ništa! Ona je i dalje ostala ljudsko biće. Nije nikoga ubila! Nije prostitucija oličenje poštenja, daleko od toga, ali na kraju krajeva koliko ima daleko težih i raširenijih oblika nemoralnosti. Tko nije prostitutka neka se prvi

nabaci kamenom. Ako je to stvar prošlosti, a vjerojatno jest, zašto da uništim sirotici priliku za život?

Znao sam u sebi da ću se na kraju sakriti iza pasivnosti. Kurve u pravilu znaju biti - oprostite na ciničnosti - dobre žene! Prošle su sve i cijene kad ih netko voli. Osim toga, iskušale su erotske vragolije, oslobodile su se, imale su priliku vježbati i razviti svoje ljubavne vještine, pa svoje dragocjeno iskustvo donose u brak kao vrijedan miraz.

Sve se, najavio sam, završilo na najbolji način. Drugi put sam ih sreo u Na-mi, u redu pred blagajnom. Opet me nisu zamjećivali. Imao sam vremena dobro promotriti curu. Prevario sam se, to nije Kukuruzna. Bio sam tri dana s njom i dobro sam upoznao njeno lice. Ova je toliko različita da sam se zapravo začudio kako sam se toliko prepoznao. Sličnost je sasvim mala, što se kaže "u tragovima". Istina, o ovoj ne znam ništa - možda je, da ironija bude veća, ova s još većom prostitutskom praksom nego Kukuruzna, ali to više nije moj problem.

SOLITERI

Prošli put je najavio kako je konačno uspio dogovoriti izložbu svoje grafičke mape. Elitna galerija ponudila mu je dobre uvjete. Preko noći afirmirat će se. S nestrpljenjem sam očekivao da mi otkrije detalje. Pripremio sam što ću mu reći: *Van Gogh umro je nepriznat, a ti ćeš takoreći još u mladosti steći svjetsku slavu!* No, o tome uopće nismo razgovarali. Bio je nervozan. Nikad nije ni blizu bio takav. Pitao me o Glasu na agresivno optužujući način. Nisam tome pridavao pažnju. Htio sam se uobičajeno zafrkavati. U naknadnim razmišljanjima, zapravo već u prvom sljedećem trenutku, pomislio sam da se radi o halucinaciji, šalio sam se na svoj račun. U duševnim bolestima javljaju se frapantno uvjerljivi glasovi - što sve objašnjava.

Znači da se slažeš s Marxom, provocirao me, da one koji se pozivaju na Božansku Inspiraciju treba psihijatru.

Ja samo mogu reći da sam čuo glas, najstvarnije što se može čuti, baš kao što ti mene sada slušaš. I da tog trenutka nisam bio bolestan, nisam bio umoran, niti pod utjecajem alkohola, lijekova, droge; niti je ikoga bilo u blizini da bi to on izgovorio. Glas sam čuo sasvim stvarno - a ne metaforički i simbolički.

Stvar nije bezazlena, nastavlja razdražljivo. Bahati ateist Karl Marx Mojsija i Krista i proroke i sve vjernike! poslao bi psihijatru, a onda dalje u sabirne ludnice. Pred demokracijom ateisti, korifeji zla, zavukli su se u miš-jurpu. Zlorabeći toleranciju deklariraju se kao "agnostici" koji - kao - ne znaju ima li Bitka ili nema. Neka im! Oni znaju da ne znaju, mi pak znamo da su oni izgubljen slučaj!

Sve su to zakučasta psihološko-teološka pitanja, odgovaram mu oprezno. "Agnostik" je ublaženica za "ateist": slično kao što se netko libi reći "k...c" te govori "pišo". Agnostik i ateist - isti pišo, drugo pakiranje.

Nemoj bježati u šegu, poviče. Vratimo se meritumu! Je li ti se Glas još koji put javio da ti dodatno objasni zašto te traži da opišeš svoj život - baš ti i baš svoj život? Kamo će svijet otići ako svaka šuša sebi uzme za pravo opisivati svoj život? Je li ti se očitovao da li je zadovoljan s onim što si napisao? Meni sva ta tvoja situacija, bez obzira što sve okrećeš na lakrdiju, miriše - ili smrdi, ako hoćeš preciznije - na ateističku blasfemiju. Ako bi se netko ozbiljno pozabavio s tobom, ne znam baš kako bi prošao!

Samozadovoljno se ceri uživajući što me uspio optužiti za ozbiljne grijehе. Bojim se opakosti koja izbija iz njegovih očiju. Ne prepoznajem ga. Pravio sam se da me nokautirao razotkrivanjem mojih zlih namjera jer, eto, podmuklo ismijavam Glas, u krajnjoj liniji Bitak. Frfljajući i vrludajući pokušao sam mu otvoriti oči majeutikom, provjerenom sokratovskom! - Gle što mene muči, obratim mu se gledajući ga u oči. - Zamislimo da neki pacijent kaže papi - u čiju pravovjernost valja da ne sumnjamo - da je Božji Glas naredio da njemu (pacijentu) *Banca Vaticana* isplati sto milijuna eura. Što bi papa na to? Odnosno što bi oni oko Svetog oca i prije njega jer teško da bi čudak mogao dospjeti u njegovu blizinu? Poslali bi ga psihiču! Papa, kardinali i svi ostali, do seoskog župnika, ma i zvonara i onoga koji na groblju kopa rake - marxisti su.

Šutio je. Imao je čistu situaciju, sve figure da me matira, a ja sam se pokvareno izmigoljio i zaskočio ga s leđa. - *To je blasfemija!* - otelo mu se. Iz njegovih je očiju sijevnula još silnija mržnja. Opet sam pokušao okrenuti na šalu, ali on je bio fanatičan kao da pred njim stoji sam Nečastivi. Hajde, hajde, rekao sam pomirljivo, vidjevši da je vrag odnio šalu, mi smo mali ljudi i ne trebamo glavu razbijati takvim teš-

kim pitanjima. Bolje da popijemo pivo - imaš koju kintu za dvije boce, ili barem za jednu, za mene? - *Jesi li razmišljao da odeš nekom svećeniku, egzorcistu, oni su upućeniji u tu problematiku*, nije prihvatao moju ruku pomirenja. - Naravno da sam razmišljao, promucah.

[Da mu se nekako dodvorim i da smirim situaciju pokušah skrenuti komunikaciju na neutralniju temu. Soliteri u Čakovcu, u Keršovanijevoj ulici, nezgrapni su. Ruglo, kad se bolje pogleda. Šteta, baš nagrđuju ljubak izgled gradića. Nije se dao smesti, vratio se deranju iste kože o mom Glasu. Samo je usput prijekorno napomenuo da ne brbljam o onome u što se ne razumijem. *Baš obrnuto, oni su dio čakovečke vizure, prepoznatljiv sastojak identitetne vizualnosti, dragi i dražesni. Na prvi pogled tek obični izduženi kvadri, na poseban način razmješteni su i u suodnosu na cjelinu - Stari grad, staru knjižnicu, crkvu itd. - imaju iznimno značenje. Oni međusobno razgovaraju. O njima bi valjalo napisati nadahnutu arhitektonsku analizu. Čakovec je poput pjesme u kojoj su soliteri stih. Ha, ha, ha, izrugujem mu se, danas si lirski raspoložen. Bauhaus, Gropius, Le Corbusier, Wright, Mies van der Rohe i ostali morali bi se klanjati čakovečkim soliterima, koji su kutije šablonske da ne mogu biti šablonskije. Ne lupetaj, govno! Jesi li ti uopće ikad bio u Čakovcu, stao je vikati. Gdje ti živiš?! Ljudi su nesretni, bolesni, tužni, sami, a s druge strane bore se, snažni su; ljudi lažu, krađu, ubijaju, ljudi stvaraju i smišljaju - to su velike ljudske teme, prema čemu su tvoje soliter-ske stupidarije i glumatanje proroka podmukla ispraznost. Sve si izmislio! Ništa od toga o čemu govoriš ne postoji! - O čemu pričaš, htio sam ga upitati, ali me nije htio slušati.]*

[Soliter - dolazi od fr. *solitaire*, a ovo iz latinskog *solitarius* = sam, samac, osamljenik. U suvremenom jeziku žive riječi istog korijena: solo - samac, u glazbi: solo, solist - jedan izvođač, nasuprot duo, trio, kvartet itd.; solirati; korijen solo je i u riječi *solipsizam*; solo trinkere ne treba, nadam se, posebno elaborirati. - Soliter bi bila visoka osamljena zgrada; a čakovečki soliteri su tri, jedan pored drugog. Logička pogreška *contradictio in adiecto* ili oksimoron? Ovo drugo - ljudi mogu biti u grupi, a da su sami. Svijetom bauljaju horde usamljenih, očajnih u živom blatu uklete samoće. Ovo je tužno. Nasuprot tome, naši su soliteri veseli solo frajeri, svaki fakin za sebe.]

SAMOĆA

Kako bilo da bilo, ostao sam na suhom što se tiče sugovornika. A razgovori o mojim doživljajima meni su nužnost, kao droga ovisniku. Ne mogu razgovarati s Draženom, ostao sam bez Frenkija, Jelene nema na poslu; Ljudevit mi se ne javlja. Točnije, dobio sam ga na mobitel; kratko mi je rekao da je u nekim neprilikama i da se ne može razgovarati sa mnom, ali da će se javiti. Ne javlja se, a ja ga neću gnjaviti.

LJUDEVITOVA PRIČA

Nisam izdržao - počeo sam vrebati na Ljudevita. Išao sam Zagrebom na ona mjesta gdje sam mislio da bih ga mogao sresti. Bez rezultata. Nisam brinuo. Znao sam da mora naletjeti jer Zagreb je mali grad, kad se bolje pogleda.

Konačno ga ugledah kraj "Trsta". Prvo sam se razveselio, potom mi se srce skvrčilo. Nikad nije bio takav. Njegov izgled je utoliko potresniji što je uvijek bio oličenje optimizma i životne snage. Svaki gemišta koji ne popiješ sada, nećeš nikada više, pokušao sam se našaliti. Bezvoljno prihvati poziv.

Brzo sam shvatio da je moja duhovitost neumjesna. Ljudevitova žena pokušala je samoubojstvo. Danju i noću je u bolnici, uz njen krevet. Ljudevit je na liječničkoj specijalizaciji u zagrebačkoj bolnici X. i kao liječnik za svoju je ženu poduzeo najviše što se nekog pacijenta može učiniti. Odmah je pojurio u Čakovec; srećom da nije stradao u prometu luđački vozeći po autocesti. Kolege su bdjele nad njegovom najmilijom. Izgledalo je da se neće izvući; već su anđeli pjevali nad njenom glavom, no Bog je uslišao Ljudevitove molbe i nije ju uzeo k sebi. Premda žena još uvijek nije posve izvan opasnosti, nikad se ne zna što će se zakomplicirati, stanje je donekle stabilno; bude li sve kako treba, oporavit će se bez posljedica. Kucnimo o drvo da ne ureknemo. Skočio je na nekoliko sati u Zagreb srediti obaveze, da mu dvogodišnji trud ne propadne sad pri kraju. Iz ovih stopa leti natrag.

Što se dogodilo, pitam ga. Je li on nešto napravio što ju je pogodilo? Je li imao avanturu za koju je sirotica doznala pa je u napadu ljubomore digla ruku na sebe? *Ne pričaj besmislice, prekori me. - Mene*

to nikada nije zanimalo i ništa takvo nisam učinio! - Zbog obaveza priremeno je rjeđe dolazio doma; to što je redovito telefonirao nije bilo dosta. Nju je mučila samoća, tuga, sumnje. Sve je to ipak sekundarno. Primarna je glupost koja joj se dogodila.

Kakva glupost, pitam nemajući na umu ideju o čemu bi se radilo. - *Ima muškaraca kojima ni najpoštenije žene ne mogu odoljeti. Nisu oni ni posebno lijepi, ni pametni, ali, eto, imaju opsjenarsku sposobnost. I jedan takav spetljao je njegovu vjernu dragu; shvativši što je učinila, u očaju je digla ruku na sebe.*

Šutio sam preneražen. [Mada moram priznati da shvaćam Ljudevitovu ženu - ni ja, kad mi dođe želja za pelinkovcem, ne mogu se suzdržati, stoput znao koliko će loše posljedice biti.] Kad je to bilo, upitam. *Prošli tjedan.* Zato ga i nisam mogao sresti. Ne zna kad će se vratiti, ako će se uopće vratiti. *Drži se,* rekao mi je.

I ti se drži, odgovorio sam Ljudevitu. Ti i ne znaš koliko mi je puno značilo tvoje prijateljstvo, tvoja radost, tvoje mudrosti. Najviše na svijetu volio bih da na kraju bude dobro.

Taj veliki dobri čovjek pognuo je glavu, ganut.

Na rastanku mi je još kratko otkrio da mu je taj dan, prije nego su mu javili, Dražen ispričao kako sam ga totalno iznervirao. Ne znam što mu je došlo, pokušam se obraniti. Nisam ga mogao prepoznati. Kao da to nije naš Dražen. *Ne krivi njega,* prekine me. *Inače znaš zatupiti, a sa štiglecima si debelo pretjerao.* Nisam, kunem se, stvarno su bili štigleci. *Prestani,* promijenjenim će bijesnim glasom. *Još ćeš i mene izbaciti iz takta.* Što mi je drugo preostalo nego se povinovati zapovjedi, premda mi je bilo žao što me optužuje za izmišljanje, a apsolutno sam siguran da su štigleci stvarno tamo bili. Prokleti mobitel, da nije zakazao sad bih imao fotografije kao dokaz i dobri Ljudevit bi vidio da ne lažem. Iz njegova držanja vidio sam da mu je Dražen prenio i moju priču o Jeleni i Elizabeth, koje da sam također izmislio. Veoma me pogađa Ljudevitova nevjerica, još više nego Draženova, no s obzirom na njegovo stanje ne mogu mu zamjeriti. Bit će prilike kad mu se stvar sa ženom sredi i kad se u boljim okolnostima sretnemo, a ja ću se u međuvremenu opet naći sa svojim prijateljicama, te neću propustiti da se fotografiram i tako priskrbim dokaze. Draženu se isto dogodila strašna stvar. Žena mu je ponovno pobjegla s onim tipom. Izgleda

ovaj puta definitivno. Dražen je doživio živčani slom. Hospitaliziran je i na tabletama. Ne zna se što će biti s njim. Još do malo prije siguran da nikad neće oprostiti Draženu neotesanost, shvatio sam kako sam bio strahovito nepravedan prema njemu. Gdje je, posjetit ću ga. *Ni čuti, samo mu ti još trebaš!*

Bit će sve u redu, pruži mi ruku Ljudevit, nastojeći malo ublažiti svoju grubost. *Dobar si ti čovjek, u osnovi. Znali smo se lijepo zabaviti uz tvoje fantazije*, pomirljivo će. Stajao sam nemoćno. Ljudevit će otići i nestat će još jedan od mojih sugovornika. Osjećao sam se nesretno, kao kad sam u djetinjstvu gledao predstavu "Pale sam na svijetu".

Onda je došlo do neshvatljivog incidenta među nama, iznebuha, u trenutku kad smo se takoreći već rastajali. U ušima mi još odzvanjaju Ljudevitove riječi koje je izrekao u onim trenucima kad su mu popustili živci i kad se s mržnjom okomio na mene. *Ti si običan majmun*, vikao je sav izvan sebe. *Toliko iritiraš svojim lupetanjem da ne znam tko može to izdržati. Svi će od tebe pobjeći glavom bez obzira i ostat ćeš sam, jesi li svjestan toga? Neće biti nikakva Božjeg Glasa da te zaštiti! Ti si Sotona, makar sumnjam da i on može biti toliko dosadan i toliko naporno brbljati. Ako se ne možeš kontrolirati, idi kod psihijatra neka ti propiše lijekove.*

O SAMOĆI

Svašta mi je izrekao Ljudevit u tih nekoliko minuta. Ne sjećam se točno kako smo došli do pjesmice *Grad Drage Mlinarca*. Valjda tako što me upozorio da je samoća najveći užas na svijetu. Da bi potkrijepio svoju tvrdnju, pretpostavljam, mumljao je *sam prolaziš sad, kroz grad za tebe pust, sva nadanja da se vrate sni, što su nekad živjeli tu, ostavljaj sad...* Negodovao sam što banalnom pjesmuljku pridaje sudbonosnu mjerodavnost. Nije shvatio moju poruku, nego nastavi mumljati gledajući me u oči kao da mi daje važnu poduku *taj tvoj voljeni grad, u svakom kutku čuva za te sjećanja, jer znaš da si nekad tu, sretan i voljen bio ti, a danas lutaš sam...* - Nisam ja šizika pa da mi duševna hrana budu jeftine stupidnosti pjesmica, bahato mu sručim u lice. Ne znam je li mi komičnije ili žalosnije ili slaboumnije ono: *sjećam se tog vremena, kada te napustila, znam, pričao si mi o tome, potreslo te, kako i ne bi... bilo je ljudi koji su se smijali, i pravili šale na tvoj račun, a sada svi o tome šute.*

- *Dat ću ti šiziku po nosu*, vikne Ljudevit. - *Dragecovi starci su iz Čehovca, unese mi se u lice*. - Pa što onda, uzvrtim mu. Stoput bili iz Čehovca, Lehovca i Mehovca, meni je vrhunac gluposti: *jedino je neka starica rekla tako je bio mlad i naivan*. - *Pokazat ću ja tebi vrhunac gluposti*, izgubi Ljudevit samokontrolu. Da se nisam odmaknuo, pokret njegove šake imao bi za posljedicu ono što se u plebejskom humoru naziva "korekcija nosa". Zbog Mlinarčevih pjesmica curice su, kažu, gubile nevinost, a ja sam, eto, skoro dobio promjenu *ličnog opisa*. Potom se Ljudevit smirio. Motrio me sažaljivo. - *Ne želim ti zlo, ali ne mogu spriječiti ono u što srljaš. Kad ti jednom nestanu, poput jezera ili stare slastičarnice, tvoje Slavice, Jelene, Liže, Draženi, Ljudeviti, tvoji mesari i pekari, slastičari, kad nestanu Štrigove, Dubrovnici, Zagrebi, Prvić Luke i Šepurine, Ptujevi, i Graz-evi, Beogradi, kad Rukljači postanu nijemi, Devereux-i bljutavi sa svojim prenemaganjima, kad utihnu Božji Glasovi, kad svi i Sve nestane, kad ostaneš sam, jadniji od Preradovićeve Passengera, shvatit ćeš "komičnu", "žalosnu", "jeftinu stupidnost" i "vrhunsku glupost" riječi sam prolaziš sad, kroz grad za tebe pust*.

Baš, nasmijem mu se prezrivo u brk. Ne mogu vjerovati. Bio sam desetke puta s Ljudevitom, tu i tamo rekao bi nešto čudno, no u cjelini izgledao je normalno. Ponavljam, ne mogu vjerovati, ni na kraj pameti mi nije da je takav idiot!? U ono vrijeme kad se on rodio u Čakovcu nije bilo dovoljno joda u soli; neki razlog mora postojati.

[U namjeri da smirim tenzije koje su tako glupo iskrsnule među nama, komentirao sam da su čakovečki silosi ružni, da su kao šaka u oko, da bi ih najbolje bilo srušiti. I još sam mu sručio u lice najgore riječi koje su mi pale na pamet, da su ta tri silosa svaki svoje fele, apsolutno neusklađeni, vizualna lakrdija. A "Orao" je besmislica. Klanjate se Zrínyi-ju Miklósu i tepate mu Čakovečki, a on piše na mađarskom pa je njegovo busanje u grudi da je Hrvat ispraznost. Kako može biti Hrvatom netko tko piše isključivo na mađarskom?! *Ništa ne razumiješ, i još manje od ništa*, odgovorio mi je. *Silosi su dragulj industrijske arhitekture. Kad iz Varaždina krećeš prema Čakovcu, prvo što u daljini ugledaš jesu baš silosi. Oni ti dovikuju: Zdravo! Čekamo te! Svaki jest različit, no zajedno čine neponovljivu golemu skulpturu. Oni su čudesna neočekivana priča*. - *A što se tiče Nikole Čakovečkog: on je vidio da je mađarska književnost skromna, pa je iz nesebičnih plemenitih razloga pomogao prijatelj-*

skom narodu s kojim smo se zajedno branili od Turaka i austrijske carske samovolje, napisavši im epove koje nisu imali. Da ga austrijski dvor nije dao podmuklo ubiti, podmećući krivnju kuršanečkom vepru, Nikola bi svoje pisanje okrunio djelima na hrvatskom.]

KUKURUZNA

Ušla je tiho u moj stan, bez kucanja. Kao da nije prošlo deset godina. Bez ikakva objašnjenja počela me ljubiti. Nisam se nimalo čudio. Kao da sam predvidio ovakav slijed događaja. Ljubila me mirno, premda sam jasno razaznavao da se dugo lomila, da se opirala svom snagom te da je došla tek kad više nije mogla izdržati. Ljubljene je prešlo u ljubavni zagrljaj. Sve je učinila jednostavno a opet strasno; znalački. Prepoznao sam njene drage pokrete, kao da to tijelo nikad nije otišlo od mene.

Uređujući svoje malo utočište sanjao sam da ću redovito dovoditi žene i da će promenade biti življa nego na Zrinjercu. Kukuruzna je bila prva i dugo jedina žena koja je ušla u moj brlog. Sasvim ozbiljno sam razmišljao o nabavi malih kamera s kojima bih potajno snimao svoje ljubavne zagrljaje s bezbrojnim ljepoticama. Uzbudivalo me da ću gledati snimke, a istodobno bi to bilo sredstvo produžetka uživanja dugo u budućnost. S nabavkom kamera bilo je problema. Prije svega, u to vrijeme takva roba nije bila lako dostupna. Bojao sam se raspitivati na crnom tržištu - svi su šverceri u neakvim odnosima s policijom, ili su doušnici ili poludoušnici. Posjetit će me dvojica u sivim balonerima zato što su takve kamere špijunsko sredstvo, a ja neka dokažem da ne radim ni za kakvu stranu zemlju. Kad jednom dođeš na listu sumnjivih, obilježen si do kraja života. Čak ako ništa ne nađu, prišit će ti - jednostavno stoga što moraju pokazati učinkovitost.

Otišao sam u Graz. I tu sam strahovao. Ovdje se motalo puno naših ljudi, tu su se ostvarivali kontakti, pa se pričalo - a ja sam uvjeren da je to istina - da je Graz prepun jugoslavenskim agenata i njihovih "kontakata". I po austrijskim zakonima prodaja mini-snimala bila je kontrolirana. Zbog toga, naravno, nisam otišao kod preprodavača, kod kojih sam inače povoljno kupovao drugu robu, nego u erotski dućan. Gazdi, Slovincu koji je solidno govorio hrvatski, direktno rekoh što mi treba. Pomisao na snimanje mojih ljubavnih doživljaja erotski me

vrlo uzbuđuje. Naravno da to nije ništa manijakalno nego zdrava erot-ska suptilnost, s razumijevanjem je prokomentirao. On ima na lageru svakojake uređaje, ali me upozorava na rizik. Mini-kamere pod stro-gom su paskom i ne mogu se kupiti bez posebne policijske dozvole.

Demonstrirao mi je rad kamere. Fantazija! Cijena bijaše paprena, mada moram reći da sam mogao izdvojiti tolik novac. Bilo je i velikih kamera, jeftinijih i s kvalitetnijom snimkom, no njih je bilo teže prikriti, bile su manje praktične, zapravo za moju svrhu neupotrebljive. Čudno, uopće nisam uzimao u obzir da bi se cure dobrovoljno dale snimati.

Nisam se odlučio na kupnju. Ne toliko zbog cijene, koliko zbog straha koji me iznenada obuzeo. Što ako me ulove na granici? Nisam odustajao, samo sam malo odložio. Kasnije se pokazalo - u nedogled. Naime, nakon Kukuruzne, koja je naglo nestala iz mog života, nijedna žena nije dolazila u moj stan, pa nije imalo smisla nabavljati skupe specijalne sisteme za snimanje. Godinama žalim što nisam kupio ka-meru, neka bude spremna, makar nikoga ne snimio. Danas se tehnika nevjerojatno razvila, kamere su sitnije a kvalitetne, dostupne i vrlo jeftine. Usto, danas žene same traže da ih se snima, pa je potreba za tajnošću izgubila rezon. Još prije desetak godina to je područje bile puno tajanstva. Nedavno sam kupio solidniju digitalnu kamericu; malo sam se igrao njome, ali ju nisam instalirao. Kada je Kukuruzna došla, sjetio sam se svojih davnih planova. Htio bih nas snimiti, pri-općim joj lakonski. Zašto ne, odgovori sa smiješkom koji mi je poručio- vao da njoj nije do toga, ali će to učiniti ako mene veseli.

ZLATNI RAJ

Zašto si nestala, pitam je. Njeno iščeznuće bacilo me u tugu od koje se nikad nisam oporavio. Ne volim o tome pričati. Doslovce sam se razbolio. Organizam mi je odbijao hranu. Što god bih uzeo, ma i najstrože dijetalno, povratio bih. Uvidjevši da je vrag odnio šalu, doktori su me stavili na infuziju. Sumnjalo se na nepoznate viruse i crijevno oblj enje; slalo na pretrage, na kojima nisu ništa pronašli. Mene je ubijala ljubavna tuga, o čemu se nisam usudio zucnuti. Samo me jedan stari doktor pročitao: "Mali, ako si se odlučio ubiti, učini to odmah, a ne da nas nepotrebno mučiš." Vrhunac je bilo kad sam pao

u komu, iz koje me nikako nisu uspijevali probuditi. Svi su digli ruke od mene, a i ja sam sam se pomirio da odlazim jer bez Kukuruzne mi život nema smisla. U jednom trenutku, kad sam već jednom nogom bio na onom svijetu kamo sam mnoge ispratio, sanjao sam košmarni san u kojem me Kukuruzna ukorila što to izvodim - ona će se jednom vratiti. Na opće čuđenje probudio sam se.

Sjećam se vremena kad smo se upoznali. Počelo je prepirkom. Uplatio sam za dvije cure po tri puta (jedna za mene, druga za poslovođu). Kako je poslovođa umro, htio sam odustati s obzirom da sam se u aranžman uputio samo zbog njega. Kukuruzna je mirno odgovorila da otkazivanje ne dolazi u obzir. I ona i njena prijateljica, s kojom sam zapravo dogovarao, potrošile su novce, osim toga nije običaj vraćati uplaćeno. Drugo, njena je prijateljica morala zbog obaveza otputovati, pa će svih šest usluga ona ispuniti. Pretpostavljam da sam onako mlad i smeten sav pocrvenio jer se smiješila dok mi je tumačila. Ponovno sam predložio da odustanemo, a novce neka zadrži. To bi bilo glupo, rekla mi je, to je bačeni novac. Moram li sve potrošiti u jednom danu ili mogu na više puta, jedva sam smogao snage upitati. Kako hoću, rekla je benevolentno, mogu najednom ako budem mogao, a mogu na dva-tri puta, toliko će izaći u susret. U tom trenutku ni ona ni ja nismo mogli u kom će se pravcu stvari razvijati.

Tih šest puta iskoristio sam u tri dana, svaki put po dva puta. Mogao sam u dva dana po tri puta, ali nisam htio. Dečki se vole hvaliti da mogu sedam puta na noć, što bi za mene bilo preveliko forsiranje, koliko god sam tada bio mlađi i izdržljiviji. Dva puta je sasvim dosta, premda sam imao i snagu i želju i za treći put.

Dogovorili smo datum i ona je došla - na minutu točno. Pribojavao sam se kako će ispasti. Bilo je jednostavnije i ljepše nego sam sanjao. Jedva sam čekao da prođu dva dana, do sljedećeg termina.

Za drugog susreta svašta sam pitao, hoteći što više doznati. Promatrao sam je znatiželjno, zagledajući se u svaki dio njena tijela. Imala je problema doma s roditeljima koji su je maltretirali, pa je odlučila uzeti sudbinu u svoje ruke. To je njeno tijelo i može činiti s njim što ju je volja. Nisam je doživljavao kao nemoralnu osobu koja se, eto, podaje za novac, što je oduvijek smatrano dnom u ljudskom dostojanstvu. Dapače, divio sam se njenoj samosvijesti.

Za trećeg susreta pitao sam je da li se ikad zaljubila u nekog korisnika njenih usluga. Jedva sam smogao snage izvući to pitanje iz sebe. Srce mi je burno kucalo. Zašto me to zanima, pitala je. Tako, to valjda sve zanima. Nisam, rekla je ležerno. Zapravo nije stekla puno iskustva. Imala je sreću da je bila s mlađim i relativno zgodnim muškarcima; mora priznati da je osjetila stanovitu simpatiju, da je o njima razmišljala još jedno vrijeme. Da su je pitali da hoda s njima, da li bi pristala? Ne zna, nije razmišljala. Da li bi sa mnom hodala? I za ovo pitanje smogao sam hrabrosti, a srce koje je do tada kucalo najvećom brzinom još je udvostručilo ritam; osjećao sam i silno lupanje bila u sljepoočnici.

U tom grmu leži zec, povikala je vragolasto. Osjećajući kako mi krv udara u lice, izrečem joj da prema njoj osjećam divljenje i da bih htio biti s njom. Nemoj reći da si se zaljubio u mene, pogleda me vragolasto. Šutio sam, bojeći se odbijanja i ismijavanja.

Lijepo, uzvрати neutralno, nastojeći ublažiti napetost. Zacijelo sam bio strašan onako užaren. Znaš li onu prastaru poznatu dosjetku što je to ljubav, upita s blagom šaljivošću u glasu. Kad sam kasnije analizirao, po tisuću puta, njene riječi i uopće tijekom događaja, morao sam se diviti njenu šarmu i načinu na koji je vladala situacijom. - Ljubav je muška smicalica da dođu do besplatnog seksa.

Nisam shvatio dosjetku. Kao sve zaljubljenike zanimalo me samo što će moja odabranica odgovoriti. Ona je preokrenula na šalu. Potrošio si svih šest usluga. Ja sam bio ozbiljan. Zabrinula me mogućnost da je više nikad neću vidjeti, pa sam u panici bio glupo neumjestan. Evo, kupio bih još šest usluga, požurim reći i potrčim ormariću gdje sam držao novce. Kukuruzna me gledala tužnim pogledom. Ti ništa ne shvaćaš, ponavljala je. Plaćući je otrčala, ostavivši me s novčanicama u ruci.

Idući dan je ipak došla. Preko noći sam shvatio svoju grubu pogrešku. Bilo me toliko sram da ju nisam htio podsjećati na nju, pa se nisam trudio ispričati. Voliš li me, pitao sam je. Volim, kratko je odgovorila. Bože, hvala ti, otme mi se. Zašto se zahvaljujem Bogu, bocne me, ona me voli, njoj moram zahvaliti.

Više nije došla. Čekao sam je danima, a nje nije bilo. Jedino mi je preostalo umrijeti. Bez nje mi nema života.

NIKAD VIŠE

Zašto si nestala, upitao sam Kukuruznu. Umjesto odgovora plač. Zašto, inzistirao sam, ne dopuštajući joj da se izvuče suzama. *Ništa ti ne razumiješ*, promuća. *Ništa*, ponovi, a njen je glas zvučao optužno. *Njeni su je pronašli i jednostavno oteli. Morala je živjeti u zarobljeništvu u roditeljskoj kući. Cijelo je vrijeme mislila na mene. Potajice mi je slala pisma. Nekoliko pisama su joj pronašli i oduzeli, ali jedno je uspjela poslati.* Ništa mi nije stiglo, zaniječem. *Vjerojatno su i to presreli.* - Našli su joj muža, bogata mladića koji ju je salijetao. Na kraju je uspjela pobjeći. Bez igdje ičega. - Zašto nisi došla k meni, odmah uskočim. - *Prošla sam kraj tebe, a ti si samo buljio u daljinu.* - Bio sam umoran od posla i nisam znao za sebe. Što me nisi dotaknula, vratila u stvarnost? - *Bojala sam se... Godine su prolazile, a ja sam svakog dana, svakog sata, svake sekunde mislila na tebe... Nedavno sam našla posao u trgovini.* Rekla mi je ime dućana. Imam dva koja su mi bliže, pa u njima redovito kupujem, no kraj njena svaki dan prolazim, a s vremena na vrijeme i svratim radi dobra kruha. - Nemoguće, vidio bih te. - *Kakav je kukuruzni kruh, pitao si me gledajući me u oči. A ja nisam mogla izustiti ništa. Nisi me prepoznao.* - Morao sam priznati da se toga ne sjećam. - *Prolazila sam kraj tebe, čekala te kad si išao na posao i vraćao se s posla. Kad si išao u kazalište, sjedila sam nekoliko mjesta dalje od tebe. Dok si pio sa svojim prijateljima, bila sam za stolom do vašeg. Dolazila sam u Nihil raspitujući se za organizaciju pokopa umrlih rođaka koje sam izmišljala. Odlazila sam na sprovode na kojima si ti bio. Glasno sam plakala nadajući se da ćeš me uočiti. Morala sam biti u tvojoj blizini. Izgubila sam svoj život i postala tvoja sjena. Nesretna i sretna na svoj način. Bila sam u Faktu one večeri kad te Slavica zadovoljila rukom. Prikrala sam se u mraku metar do vas. U jednom trenutku htjela sam odgurнути Slavicu dok je ona radila one svoje besramne čine, te sama dovršiti.* [Dok je Kukuruzna to pričala, crvenio sam od nelagode.]

- *Zavela sam tvog prijatelja Franju da ti budem bliže. Ti si njemu pričao sve o sebi, a ja sam ga prisiljavala da ispriča meni. Živjela sam od tih priča. Bila sam dio tebe.*

Htio sam uzviknuti da mi je ona sve na svijetu i da sam cijelo vrijeme mislio samo na nju. Onda mi je, naravno, palo na pamet da joj je Franjo prenio sve detalje, i o Slavici, i o Elizabeti, i o Jeleni, pa

bi takvo moje uvjeravanje bilo deplasirano. - Poslije tvog napuštanja pao sam u komu; završio u bolnici, na korak do smrti. - *Znam*, šapne Zlatokosa. - Kada sam se nekim čudom oporavio, a mislim da je to čudo učinio san u kojem si mi se ti javila i rekla da ćeš se vratiti, nastavio sam živjeti, govorio sam, smijao se, jeo, spavao, družio se sa djevojkama, no u meni je ostala nezacijeljena rana. Sad, kad si se vratila, opet bih mogao biti cjelovit čovjek, a ne sablast koja glumi da je živo biće. - *Nikad te više neću napustiti*, govori mi toplim glasom i ljubi me, dok vrele suze padaju po mom obrazu.

ŠTRIGOVA

Krila se u Štrigovi, u koju se zaljubila. Da li bi htio poći s njom tamo? Cijene prekrasnih velikih imanja, doduše s ruševnim zgradama, vrlo su povoljne. Nažalost, ona nema dosta novaca. Zajedno bi smo kupili kupiti kućicu koju je pronašla.

Dobro poznajem Štrigovu, međimursko mještašce na rubu Hrvatske. Groblje im je skromno. U novije vrijeme su napravili veliku *kapuru*, pretpostavljam da imaju kojeg zaposlenika. Premalo je to stanovnika, pa prema tome i umrlih, da bi se tamo isplatilo otvoriti agenciju. Eventualno da se dodatno bavim poljoprivredom. Sam kraj je božanstven, s brežuljcima, s vinogradima koji daju vrhunska vina, s ubavim seoskim gospodarstvima, prepun zelenila i zdravog zraka. Život bi tu bio idiličan. Mogao bih prodati sve grobnice koje imam, mogao bih prodati i ovaj stan za kojeg mogu dobiti pravo malo bogatstvo, te tako skupiti kapital za obnovu posjeda.

U nekoliko trenutaka pred očima mi je iskrsnuo cijeli život s Kukuruznom. Mala dječica trčkaraju po dvorištu, poznaju sve biljke po livadama, drveće u šumi, zimi namještamo zamke u snijegu za zečeve, a ljeti beremo šumske jagode, vrganje i slušamo ptice. U vinskom mi podrumu bačvica najboljeg vina samo za sebe i svoje prijatelje. Ah, snovi, blago mi se naruga. Ostvarivi snovi, odgovorim joj.

Dok sam ja bio na poslu, skuhalo bi ručak, poredila stan, oprala sve rublje. Shvatio sam kako je divno imati ženu. Poslije jednog ljubavnog čina najprije se mazno i sretno privijala, a onda se rasplakala. Mislio sam da nešto nije bilo u redu s mojim ljubljenjem. Ne,

sjajan si. Mora mi priznati u kakvoj je teškoj situaciji. Ne smije mi više kriti. Njena je majka mrzi i sve čini da je uništi. Nahuškala je na nju i sud, i policiju, i socijalnu službu, i liječnike. Proglasila ju je ludom i zahtijevala da ju zatvore. Makar su tri liječnika kod kojih su je vodili zaključila da je sasvim normalna, četvrti je potpisao da ju treba smjestiti u kontrolirane uvjete psihijatrijske bolnice. Njena mama imala je bezbrojne ljubavnike, pa nije sigurna ni u to s kime ju je začela. Sigurno je jedino da njen otac nije dobričina koji glumi majčina muža. Jedan od majčinih ljubavnika radio je u zloglasnoj tajnoj službi. Uz njegovu pomoć uspjela je u opakom naumu: proglasili su je psihički bolesnom. Bila je u zatvorenom odjelu bolnice godinu dana i ponašala se najnormalnije što se mogla u onim uvjetima, okružena pravim ludacima. Ubrzo se povezala s još nekoliko cura koje su isto tako zatvorene po pravdi boga. Jedna od njih uspjela je izaći; čak se uspjela povezati s nekim tipom koji radi u tajnim službama, pa je preko njega pomogla Slavici i dvjema svojim prijateljicama. Mladi stažist, preko ljeta zaposlen na određeno vrijeme, napisao im je privremeno puštanje dok su glavni liječnici bili odsutni zbog godišnjeg odmora. Zna da su za njom organizirali potjeru. Promijenila je identitet i krije se. Za sada vrlo uspješno. Ima prijatelja koji je krivotvorički vele-majstor; radi to iz zadovoljstva, takoreći iz umjetničkih pobuda, a ne iz koristi, premda tu i tamo neki patvoreni dokument dobro unovči. Uzela je identitet djevojke iz okolice Bjelovara koja je nestala u vihoru rata; roditelji joj nisu živi, a rodbine nema. Teško joj je ući u trag. Ima sve dokumente - i zdravstvenu knjižicu, i poreznu prijavu, i domovnicu, sve autentično. Svejedno, stalno je na oprezu i nigdje se ne želi eksponirati. Zna da joj majka manijakalno nastoji ući u trag i uništiti je. Predosjeća da se krug oko nje steže.

Njena je priča nevjerovatno. Posumnjao sam da je ipak psihički bolesnica jer priča odiše paranoičnošću; paranoiici u pravilu umišljaju da ih proganjaju. To bi objasnilo zašto ju nisam, unatoč diskretnoj no upornoj potrazi, mogao pronaći kad je prvi put nestala. Odmah mi je palo na pamet da je baš šteta što sam propustio priliku upoznati se s Draženovim bratićem, onim koji radi u policiji. On bi zaštitio Kukuruznu i mene od progona dušmana koji zlorabe svoju moć u tajnim službama. Znam da toga ima, čitao sam neke knjige, i u Americi i u

Britaniji gdje su ove službe pod paskom demokratskih institucija, neki govore i o svjetskoj zavjeri, a kako ne bi bilo kod nas gdje su demokratski mehanizmi slabašni. Tajne službe ne postoje da bi pojedinci zlorabeći svoj položaj rješavali privatne probleme, ali stavi im ti soli na rep!

Nisam bio iznenađen kad je ponovno nestala. Ili su je otkrili pa je negdje zatvorena ili se uspjela skloniti i javiti će mi se kad prođe opasnost. Prava je ljubav sila svemirskih razmjera. Stoput Kukuruzna bila bolesna, odlučan sam da bude moja i ja njen. Bila luđakinja ili bila žrtva urote - ona je moja sudbina!

Nisam htio srljati u opasnosti. Prvo sam oprezno ušao u dućan za koji mi je rekla da je u njemu radila. Hineći nehaj, pitao samu malu pripravnicu gdje je ona prodavačica kukuruzne boje kose - ostao sam joj dužan dvije kune. Mala mi je rekla da je otišla prije nekoliko dana; uzela je radnu knjižicu s obrazloženjem da joj je majka bolesna, pa da se mora brinuti o njoj. Kamo je otišla - nitko ne zna. Iz odgovora sam dobio potvrdu da Kukuruzna nije lagala, barem u ovom dijelu - stvarno je radila u tom dućanu.

Imao sam njenu osobnu kartu, jedinstveni matični broj, čak i porezni broj, što mi zapravo nije od koristi jer je sama rekla da su to krivotvorine. Ako je doista proganjaju, onda bih se samo nacrtao kao meta te bi mogli i mene zatvoriti. Najpametnije je da čekam i vrebam priliku da diskretno ispitam stvari.

Stjecajem okolnosti išao sam ubrzo u Štrigovu zbog komplicirana slučaja hrvatsko-slovenske razmjene grobnih mjesta. Pitao sam oprezno kopača raka da li slučajno poznaje djevojku iz Zagrebu, koja je jedno vrijeme bila u Štrigovi. Upoznao sam je na moru, ali nismo razmijenili podatke pa sam izgubio kontakt, a bila je vrlo simpatična. Stari poznaje ne samo gradić, nego i svu okolicu s obje strane granice, uključivši Ormož i Jeruzalem. Bila je jedna koja odgovara opisu, samo ne iz Zagreba nego iz Bjelovara. Puno mi o njoj ne može reći. Bila je povučena. Čudno, prije nekog vremena su ga dva gospodina isto pitala. Odmah sam prekinuo svoju potragu, pozdravio se i utekao. Tu su joj na tragu.

Ljudi koji rade u tajnoj službi također su ljudi - i njima umiru njihovi bližnji. Moram pričekati da se na nekom sprovodu upoznam s nekim iz tih krugova, pa da nešto pokušam. Imam više njih za koje

mislim da su ti, no, ponavljam, valja mi biti strpljivim da moje pozivanje s njima bude prirodno. Prokleta moja aljkavost; Draženov bratić je bio zlatna prilika koju sam preglupo prokockao.

Pritisnut tugom zbog Kukuruzina nestanka, opterećen strahovanjima da će i nju i mene razotkriti te da ćemo stradati, mučen sumnjama što je od svega istina - na kraju sam posumnjao i na sama sebe. Jesam li sve to umislio, nisam li zapravo ja problematična karika, psihički bolesnik i paranoik? Srećom, imao sam dragocjenu stvar na koju sam se mogao osloniti: Zlatokosinu snimke. Besramne, oštre, nježne. Divio sam se njenoj ljepoti, erotičnosti, prisjećao se milovanja. Kad je moja ljubavna čežnja postala presnažna, zadovoljio bih se zamišljajući da sam s njom. Iako krijem svoj identitet, mesar sam koji se prerušio u pekara, neugodno mi je otkriti ovakav intimni detalj. Tko mi se podsmjehuje ili se zgraža - ništa ne zna o ljubavi!

SLAVICA

Zašto mi se nisi javio, pita me Slavica. Danima luta Zagrebom i traži me. Prvo sam mazohistički pomislio da joj velim istinu: da se pojavila Kukuruzna te da sam na nju, Slavicu, posve zaboravio. Pljusnula bi me i otišla. Srećom, brzo sam povratio kontrolu nad samim sobom i smislio joj priču. Ima više razloga. Jedan je razloga što sam se napio i nisam htio da me takvoga vidi. Nije mogla izdržati, nego prasne u smijeh. - *Najbolje dosjetke omaknu ti se kad si opušten i kad se ne naprežeš biti duhovit.* - Ozbiljno to velim, a ti mi se rugaš. - *Malo mi je neuvjerljivo! Vidjela sam te toliko puta da si malo popio, pa i malo više, da ne velim previše, štoviše najviše, a sad bi se najedanput snebivao?!* - Eto, ne bih htio da imaš o meni dojam da sam pijanac. Rekla si mi da imaš traumu iz djetinjstva zbog oca alkoholičara. Ne bih da na mene preneseš neugodna iskustva. - *Ja zbilja imam neugodna iskustva zbog očeva opijanja, no nisam ti to nikad rekla.* - Ne bih valjda to izmislio?! - *Ne, ne, smije mi se u brk, ti nikad ništa ne izmišljaš.*

Šutim. Uistinu me povrijedila. Jelena se vraća u Dubrovnik. *Zna*, potvrdi mi. *Opraštala se cijeli tjedan, s pola Zagreba se "opraštala". Koliko ona može izdržati! A nikada joj dosta!! Je li se i s tobom "oprostila"? Jesi li se zbog tuge što odlazi opijao*, pita posprdno. O čemu priča, ukorim

je. *Šalim se, nasmije se Slavica veselo, nije Jelena takva. Ne znam puno o njoj, ali mislim da je djeвица.* Htio sam ponosno zaviknuti da od nedavno sigurno nije. Naravno da sam se suzdržao. - Ima zaručnika u Dubrovniku za kojeg će se uskoro udati. - *Ti si joj povjerovao??*

- *Jesi li još uvijek fasciniran mnome?* - Da, tu je isto bio problem. Sjeo sam i provjeravao što osjećam za tebe? - *I?* - I ništa, rekнем nehajno te se provokativno zagledam u nju. - *Rekla sam ti da strast dođe i u sljedećem trenutku ode, kao da je nikad nije bilo.* - Kao voda koja se prolje i zauvijek ode u zemlju. - *Znači, primijeti* - mislim da se sasvim jasno u njenu glasu razaznavalo razočarenje - *sad se više ne moram osjećati krivom što sam te zatravila.* - Moraš. - *Kako?!* - Jednostavno. U jednom trenutku opet je izbilo, deset puta snažnije nego prije. Odmah sam te potražio. - *Kako sam glupa,* naljuti se Slavica, ja s tobom ozbiljno razgovaram. - Nisi glupa, pametna si, najpametnija - sa mnom i treba ozbiljno razgovarati. - *Predajem se,* povikne, s mimikom da se s mojom ludošću ne može nositi.

- Ako se predaješ, onda mogu uzeti od tebe što hoću? - *Da, uzmi što hoćeš.* - Mjerim je, kao da biram što ću uzeti. - Imaš li bicikl, recikliram stari vic. Nažalost nema bicikl. Da ima bicikl, uzeo bih njega. Opet ju mjerkam. - Izgleda da nemam ništa vrijedno za uzeti. Uzet ću grudnjak! - *Što će ti moj grudnjak?* - Ja sam manijak. Vidjet ću da li mi dobro stoji. - *Nažalost, nemam ni grudnjak.* - Onda ću uzeti sisu. To imaš? - *Mislim da imam.* - Zavučem joj ruku pod majicu, što ona otrpi bez opiranja. - Ne mogu uzeti, zalijepljene su. Zbog sisa morat ću sad uzeti cijelu tebe!

Ne mogu se načuditi dvjema stvarima, komentira Slavica nastalu situaciju. Držiš me za grudi usred Gradske kavane, i drugo - ja ti to dopuštam?! - Nismo baš usred, stol nam je malo sa strane.

- *I kako ćeš me tako držati,* upita nakon nekog vremena što sam je držao a ništa nisam govorio. - Dok ne dođe konobar. Onda ću morati izvaditi ruke da platim. Ako ti platiš, onda neću morati ispuštati blago koje sam zgrabio. - *Sve ovo, dakle, da bi izbjegao plaćanje?* - Takva su vremena. Čovjek mora biti domišljat da bi se ogrebao za piće.

Dotrčao je konobar sav crven u licu, upozoravajući me da se ponašam pristojno jer da ovo nije kupleraj. Naravno da sam se uvrijedio. Više nikad neću doći ovamo, odlučih u trenutku. [Sutradan je Gradska kavana zatvorena i - kao što je poznato - do dana današnjega nije otvorena.]

FOTOGRAFIJA

Konobarov primitivni ispad poremetio mi je plan. Moja je neugoda bila utoliko veća što me divljak ulovio baš u trenutku kad sam namještao najljubazniju masku na lice i htio ga zamoliti da me fotografira sa Slavicom. Sad će neki zlobnik slavodobitno uskliknuti da zbog toga nemam ni fotografiju sa Slavicom, pa prema tome sve ide na to sam valjda sve izmislio. Polakše malo, zlobnici.

Čim smo izašli na Jelačićev trg (usput, i dalje mislim da je ime Trg Republike prikladnije), obratim se simpatičnom mladiću s respektabilnim foto-aparatom. Iako sam fanatičan snimatelj, ovakav profesionalni stroj nisam kupio jer je preskup, s jedne strane, a s druge strane jer zahtijeva puno fotografskog znanja koje ne posjedujem i bojim se ne mogu svladati. Iz mladićeve držanja jasno se vidjelo da je i znao i da mu je snimanje strast, da ne velim egzistencijalna ambicija. Zamolim ga da snimi Slavicu i mene mojim mobitelom, što on učini nekoliko puta. Pokaže mi snimke koje su bile dobre, s dobrom oštrom i osvijetljenjem. Onda nas on još snimi svojim čudovištem. Dao sam mu posjetnicu s mojom adresom, mobitelom i e-mailom. Pitao sam ga da li ga mogu pozvati na piće. Fotografije su mi vrlo važne. Bit će vremena kad obradi snimke, odgovori prijazno. Nije isključeno da je dečko student fotografije na Akademiji dramskih umjetnosti.

Zlobnici će sada ići pred rudo i reći kako sam se, došavši doma i provjerivši mobitel, neugodno iznenadio: nešto se dogodilo i snimke su se izbrisale. Onaj mladić pak mi je zaprepašteno javio da je provjerio kameru i da naših likova - nema!?

Ostavimo zlobnike njihovoj zlobi. Svih pet snimaka na mom mobitelu sjajno je uspjelo. Napravio sam fotografije veličine 20 x 30 cm (format A4) i bile su izvrsne - pikselizacija se jedva nazirala. A mladićeve fotografije su briljantne! E-mailom mi je potvrdio moje nagađanje: student je 3 godine na ADU, smjer snimanja. Poslao mi je i svoju www stranicu, na kojoj je izbor njegovih radova. Dobio je nekoliko međunarodnih priznanja. Zahvalio sam mu i pozvao ga da se nađemo na piću, koje sam obećao.

Dakle, ovaj puta nisam ponovio pogrešku kakvu sam napravio s Elizabeth. Imam fotografije - na dvije me Slavica ljubi u obraz - i

imam svjedoka, dakle, uzalud vam trud zlobnici. Možete se na glavu postaviti, ali ne možete reći da izmišljam.

Sutradan, kad si se probudio, fotografije su zagonetno iščeznule? Ha, ha, ne odustajete. Ne, nisu iščeznule nego stoje trajnije od mjedi. Malo malo uzmem ih i promatram. Kad bi pogled mogao upaliti papir, one bi već davno planule koliko snažno zurim u njih.

DEVEREUX

- *Kad čovjek čita Devereuxov životopis, počne Slavica, jednostavno ne vjeruje.* - Može sutra? - Pogledala me tako tužno da ju nisam imao srca odbiti. Zapravo, kad bolje pomislim, malo znam o Devereuxu, a žarko bih htio znati više. Neću imati snage čekati do sutra, izjavim joj. [Rekao sam svoje mišljenje o biografizmu. Obilje anegdota baciti će stanovitu svjetlost i na knjigu, neki podaci mogu biti i vrlo važno, no u konačnici sve je to tek margina.]

- *Rodio se 13. rujna 1908. godine u obitelji mađarskih Židova kao György Dobó, u banatskom gradiću Lugoju [čit. Lugož]. Grad je u to vrijeme bio multinacionalan - otprilike po trećinu su bili Rumunji, Nijemci i Mađari; pripadao je Austro-Ugarskoj. [Istoj državi kojoj i Hrvatska, napomenem da pokažem kako i ja nešto uočavam.] Poslije 1. svjetskog rata Lugoj je Trijanonskim mirom dobila Rumunjska, te se György morao prebaciti na rumunjski jezik. Već kao dječak izvrsno govori mađarski, rumunjski, francuski i njemački. Koliko sam shvatila, Devereux se izvorno smatra Mađarom, premda je ostatak života proveo u svijetu. Knjige je suvereno pisao na njemačkom, francuskom, engleskom.*

Mali je glazbeno čudo od djeteta. Nažalost, nakon neuspješne operacije povrijeđene ruke odustaje od karijere pijanista, mada mu komponiranje ostaje strast cijeli život. Tko zna kakav bi virtuoz postao da nije bilo nesreće. [Svako zlo za neko dobro. Da nije slomio ruku bio bi još jedan od virtuoz, a ovako je postao svjetski značajan znanstvenik!]

Otac je odvjetnik, socijalist profrancuski nastrojen, a majka je gorljiva germanofilka. Po svemu sudeći otac je bio blag, majka prijeka. S majkom je mali Georges imao vrlo težak odnos. Optužuje ju za "neiskrenost odraslih" i "nedostatak poštovanje prema dječjem svijetu". [Da, odnosi u obitelji su važni. S druge strane, koga briga da je neki znanstvenik imao ovakvu

ili onakvu majku, ovakva ili onakva oca. To je važno za njega kao čovjeka, njegov karakter u svakodnevnom životu, a za samo djelo baš i nije. Usput, zanimljiva kombinacija frankofil i germanofilka, tamo u karpatskoj pripizdini.]

- *Stariji brat počinio je samoubojstvo. Ne znam je li neposredno pred malim Györgyjem, ili ga ovaj prvi našao; iz zapisa gdje sam to našla nije jasno.* [Ovo me prenerazilo. Posramio sam se. Čovjek je doživio takvu tragediju, a ja mu tražim dlake u jajetu u njegovoj knjizi. Slavica tragediju ne komentira, prelazi brzo na druge teme. Pogrešno sam, kako će se kasnije pokazati, prosudio da joj je izmakla važnost ove činjenice.]

Netom po bratovu samoubojstvu G. odlazi od kuće, s 18 godina (1926.). [Jesu li ga roditelji poslali u svijet da ga maknu od tragedije?] *Odlazi u Pariz, gdje studira kemiju i fiziku, između ostalih - zamisli - kod Marie Curie. Stvorio je vlastitu originalnu teoriju o atomima, od koje odustaje shvativši da je teorija Nielsa Bohra bolja; svejedno, ovo pokazuje njegovu ambicioznost. Razbolio se i seli u Leipzig, gdje godinu i pol radi u izdavaštvu. Vratio se u Pariz i krenuo u nešto sasvim novo: studira malajski na École des langues Orientales!?* *Kreće se u avangardnim umjetničkim krugovima, gdje upoznaje i njemačkog književnika Klaus Manna.* [Štreberi se prisjećaju: mračni Klaus je stariji sin velikog Thomasa Manna, autor kultnog romana "Mefisto", zbog homoseksualnosti je imao koje-kakvih tegoba itd.] *Objavljuje pjesme i eseje, napisane na njemačkom i francuskom, u časopisima kao što su "Prijelazi" Eugena Ionesco-a.* [Bilo bi zanimljivo koliko se poznavao s velikim Rumunjom, ocem teatra apsurdna, jesu li se dopisivali, utjecali jedan na drugoga itd.] *Piše roman "Faun u buržoaskom paklu", koji nažalost ostaje neobjavljen.* [Faun (lat. Faunus) - u starorimskoj mitologiji niže je božanstvo, bog stada i pastira. Živi u šumama i planinama, dlakav je, s kozjim nogama, repom i rogovima. U prenesenom značenju označava pohotnog čovjeka. Odgovara Panu u grčkoj mitologiji, tu su negdje blizu satiri.]

- *Godine 1933. prelazi na katoličanstvo i mijenja ime u George Devereux.* *Prezime koje je odabrao - Devereux - britansko je aristokratsko prezime, no krije šifru: evreu, rumunjski = židov. Zahvaljujući stipendiji Rockefellerove zaklade dopijeva u Sjedinjene Američke Države. Proučava svijet Mohave indijanaca, koji su razradili složen sustav tumačenja snova koji prema Devereuxu šokantno korespondira s psihoanalizom Sigismunda*

Freuda! Potom odlazi na dvije godine u Indokinu među primitivna plemena Sedang Moi; razvija ideju o jedinstvenom ljudskom supstratu. Stvara ključne pojmove "komplementarnost" i "transkulturalnost" te udara temelje etnopsihijatriji koja antropološki pristupa psihičkim poremećajima, što mu je najveća zasluga. Drugi svjetski rat nije prošao bez njega; godine 1943. u američkoj je vojsci. Poslije rata završava psihoanalitički trening i radi u Menninger klinici (Topeka, Kansas). Od 1953-55. radi s djecom i omladinom problematična ponašanja, a 1956. preselio se u New York i otvara psihoanalitičku ordinaciju. Na inicijativu Claude Lévi-Straussa 1963. pozvan je na École pratique des Hautes Etudes u Parizu, gdje predaje do 1981. S 55 godina uči starogrčki i postaje svjetski istaknuti helenist; njegove studije o snovima u grčkim tragedijama i mitologiji krucijalna su! [To je fenomen! Kao da netko pod stare dane nauči njemački, a za nekoliko godina postane Viktor Žmegač!] Cijelo vrijeme putuje svijetom amo-tamo. Umire u Parizu 28. svibnja 1985. godine u 77. godini života. U Parizu postoji Centar Georges Devereux, koji se bavi etnopsihijatrijskim studijama. [Ovakva čast pripada samo najvećima!]

ŽENE IMAJU PENIS !?

Teme koje Devereux niže bizarne su, jedna bizarnija od druge. Luckasta opsjednutost time da žene imaju penis ipak se ističe. Nikad u životu čuo luđu tezu.

Uvjerенost neke djece da su vidjela majčin falos počiva, tumači Devereux, na nazoru da ga majka, budući da je moćna, nužno mora imati jer je falos "znak moći". Jedna je pacijentica vjerovala da je vidjela falos svoje majke "skriven" u pubisnim maljama. Drugi pacijent imao je slične uspomene iz djetinjstva; tvrdio je da je u jedne, još ne posve spolno zrele, djevojčice vidio kako su njezine pubisne malje zakovršane nagore te su u profili bile slične malom penisu. [Dakle, njemu je jasno da to nije bio penis, ali kako je opterećen time da majka ima penis onda on na mala vrata ipak želi progurati da je nešto zbiljsko ipak postojalo.]

Konkretna iskustva zrelosti tek djelomice poništavaju ovakve uspomene iz djetinjstva i, unatoč tome, dojmovi iz nezrelog doba perzistiraju u djetinjstvu. Dakle, odrasli čovjek na svjesnoj razini zna da žene nemaju penis, ali podsvjesno unatoč znanju i dalje misli da ga imaju!? [Genijalno!]

Sljedeća priča je vrhunac. Jedan docent ginekološke kirurgije (!) morao se podvrgnuti analizi kako bi se oslobodio brojnih neurotskih problema koji su ga ometali u poslu. Tokom analize on je uporno tvrdio da i žena ima ud. Snaga njegovih uvjerenja bila je tolika da je analitičar bio prinuđen da mu s vremena na vrijeme pokazuje anatomske atlas kako bi mu (privremeno) dokazao da su njegova uvjerenja pogrešna. U analizi se pokazalo da je taj pacijent postao ginekološki kirurg upravo nadajući se (nesvjesno) da će "pronaći" ženski ud. Usprkos svemu on je postao vrlo cijenjen stručnjak. (153. str.)

- Veliko je otkriće psihoanalize da u svakom čovjeku postoje svi mogući fantazmi, strahovi, fobije i filije, žudnje, kompleksi, nastranosti... Zato su nam tako zanimljivo kliničke situacije jer nam ocrtavaju kompleksnost naše psihe prizivajući stvari koje su duboko potisnute. No bizarna fantazma da žene imaju penis, bojim se, u većine ljudi nije snažna; većini ljudi takva stvar nije ni na kraj pameti. Zašto onda Devereux baš nju odabire i daje joj toliku pažnju? Pojednostavljeno: jer u ovu fantazmu projicira svoje vlastito stanje. Devereux zna racionalne razloge zbog kojih žene briju stidne malje u oštar trokut - da dlake ne bi virile iz bikinija, što je u nekim zemljama i kažnjivo, ali u svakom slučaju neprilično. No, on zanemaruje taj stvarni razlog i nasilu utisnuje da time žene žele svoje malje oblikovati da izgledaju poput penisa, što je preruseno vjerovanje da žene imaju penis.

A zašto D. misli da žene imaju penis? Zato što su majke snažne osobe a penis je oličje snage, dakle majke moraju imati penis. Da li sve majke? Devereuxova majka bila je autoritarna, za razliku od oca koji je bio blag. [Osjećam da Slavici nije do nizanja zabavnih bizarnosti, nego smišljeno skuplja elemente iz kojih će izvesti svoje tumačenje Devereuxa. Polako mi se objašnjava.]

STRAH DJETETA

"Dovoljno se prisjetiti onoga što sam već rekao o svakogodišnjem ponovnom rođenju Perzefone te o činjenici da izgubljeno dijete može biti nadomješteno novim. Potonji način rasuđivanja očigledno je vrlo blizak Grcima. Primjerice, žena perzijskog osuđenika Intaferna radije spašava od smrtno kazne njegova brata nego koje od vlastite djece. Ona to obrazlaže time što, budući da njegovi roditelji više nisu živi, nitko mu više neće roditi novog

brata, dok ona uvijek može s nekim začeti novo dijete koje će zamijeniti dijete kojemu je oduzet život."

"U nekim primitivnim plemenima gdje ne postoji želja da se umrlo dijete ponovno rodi (sic!), roditelji se moraju suzdržavati od koitusa u razdoblju propisanom za žalovanje."

U "Ogledima iz opće psihijatrije" Devereux ima zanimljiv rad - o kanibalističkim nagonima roditelja!? [Moram priznati da je i za mene to - blago rečeno - bizarna tema.] "U Novoje Gvineji sve žene određenog plemena moraju baciti svoje prvorodenče krmačama, koje čuvaju u provaliji; nova roditelja tama baca svoje novorođenče, koje smjesta bude pojedeno; zauzvrat, ona mora prihvatiti i svojim mlijekom hraniti odojak krmače koja je prva napala njezino dijete." Čovjek ne može u to povjerovati, ma koliko s radilo o "primitivnom" i "divljem" plemenu. D. je lud i ovu morbidnost je izmislio, pomislimo. Međutim, ovdje se Devereux poziva na drugog autora, misionara i etnologa André Dupeyrata i njegovu knjigu Savage Papua, objavljenu u New Yorku 1954. godine.

"Još je pertinentnija zbiljska konzumacija djece od strane njihovih roditelja - ili trgovina mesom njihove djece kojoj se odaju roditelji - tijekom velikih gladi u srednjem vijeku ili one koja je bjesnjela Rusijom za vrijeme postrevolucionarnog razdoblja, ili još na Javi, gdje je prisilni uzgoj industrijskih kultura izazvao u više navrata katastrofalne gladi. Bar u dva australska plemena - Ngali i Yumu - žene u vrijeme nestašice pobacuju ili su prisiljene pobaciti da zadovolje prehrambene potrebe obitelji. U jednom drugom australskom plemenu najmlađe se dijete u obitelji ubijalo silovitim udaranjem njegove lubanje o rame starijeg djeteta; zatim se njegovo tijelo davalo jesti braći i sestrama kao i drugim članovima obitelji. Drukčije rečeno, u vremenima gladi, u Australiji je bilo sasvim uobičajeno jesti djecu; čak se prije ubijalo nekorisno dijete nego za lov koristan pas dingo."

IGNORIRANJE PORNOGRAFIJE

Slavica je uzela mali predah, u kojem smo se ljubili i mazili. Donijela je još jednu bocu rosé vina. *Ovo je zadnja*, upozori me. Nije, veselo je demantiram. Još su dva sanduka! [Dobio sam ih - a gdje drugdje - na pogrebu. Dosta poznati vinogradar dao mi iz zahvalnosti što sam mu "dobro pokopao punicu". Ispao je vic, no bio je iskreno

potresen. Moj interes za njegovo vino i pohvale koje sam izrekao baš njegovu roséu, za koji je dobio nekoliko nagrada i bio cijenjen u vinarskim krugovima, laskale su mu. Ljudi u svojoj ograničenosti piju ili bijelo ili crveno vino, dok rosé izbjegavaju. U njegovoj boji - boji ženske intime - uživaju samo najprofiniji!]

Slavica se vrati svojim papirima i bilješkama. - *D. ističe važnost pitanja o pokazivanju vulve, pa čitatelj pogrešno pomisli da je to tema njegova znanstvena istraživanja. Da ga doista zanima smisao i razlozi pokazivanja, morao bi se usredotočiti na jedno područje koje velikim dijelom nije drugo nego iznošenje vulve na vidjelo - pornografiju. U moderno doba prikazivanje oštro fotografiranog ili filmski snimljenog ženskog otvora jednostavno je eksplodiralo. Nevjerojatno, fenomen pornografije Devereux - ignorira!? Istina, na jednom mjestu je spominje, na svoj bizaran način. "Totalni realizam prikaza ostvaren je na fotografijama unutrašnjosti vulve snimljenima u boji mini-kamerama za vrijeme koitusa ili masturbacije. Budući da je time dosegnut nec plus ultra ženskog ekshibicionizma, može se očekivati da će komercijalni erotizam uskoro morati ustuknuti."* Devereuxovo rezoniranje je neshvatljivo naivno; stvarnost ga je demantirala - pornografija ne samo da nije nestala nego je procvjetala.

[Vani pada jaka kiša. Čuje se jednolično bubnjanje kapi. Kao metronom koji prati melodiju njena glasa. Opet me prevarilo. Utonuo sam u san. Tumačenje pornografije me specijalno interesira. Srećom da se Slavica toliko uživala da nije ništa primijetila. Meni su znali prigovarati da sam blagoglagoljiv - Slavica je tri put veći frajer od mene. Svaka joj čast! Odspravao sam svoje, a ona je još uvijek kod pornografije. Zamolit ću je sutra da mi i to ponovi u mikrofon, pa ću nadoknaditi propušteno.]

- *Na ovom mjestu i možda još negdje dotiče se pornografije, no uistinu on nju zapravo ne uzima u obzir, što je vrlo čudno. Objašnjenje njegova "propusta" vratit ćemo se kasnije, a sada mi odgovorimo na to pitanje - zašto žene pokazuju vulvu (otvorenu, razjapljenu) na bezbrojnim fotografijama u krupnom planu?! Odgovor je vrlo jednostavan: zato što to muškarce zanima! Da ih ne zaima, ne bi imalo smisla pokazivati vulvu. Zašto ih zanima? Zato što su Bog i/ili Priroda tako napravili svijet. U muški rod ugrađeno je da ga vulva privlači jer to privlačenje u funkciji je spolnog razmnožavanja. Da bi muškarac obavio svoju zadaću, spolni čin kojim se pro-*

dužuje vrsta - mora ga mjesto u koje će ugurati svoje spolovilo privlačiti. A da bi žena, koja opet sa svoje strane ima ugrađen nagon da u svoju rupicu domami muški štapić, privukla muškarčevu pozornost, onda mu ona pokazuje ono što muškarca po defaultu privlači. - Tu naglo prekine izlaganje. Oprosti, moram ići piškiti. Gledao sam ju kako njiše guzom. Naćulio sam uši. Sjetio sam se skaredne pjesmice "Kad sam bila mala, pišat nisam znala; a sad bogu hvala, pišam ko iz bokala." Kad se bolje upoznam sa Slavicom zamolit ću je da mi pokaže kako to cure mokre. Ha, ha, šalim se, nisam toliko perverznan, makar mislim da je u redu ako nekoga to zanima.

Vrati se i namjesti u isti položaj, te nastavi kao da nije došlo do prekida. - *Njegova nelogična rezoniranja uistinu imaju svoju posebnu logiku, koju treba detektirati. Tu je skrivena njegova tajna. Pogleda me blago. Ti si umoran; nastaviti ćemo sutra. - Ne, nisam umoran. Neću moći zaspati dok mi ne /raz/otkriješ Devereuxovu logiku. - Zapravo je u pravu, malo sam umoran. Previše je to stvari za moju glavu. Osim toga, misao mi je pobjegla na to kako se Slavičina bauba orosila prilikom pišanja. [Ne mogu vjerovati da sam smogao hrabrosti zapisati svoju intimnu misao. Slavica čudesno djeluje na mene. Još samo prije koji dan ne bi se ovakvu stvar usudio pomisliti, kamoli napisati.]*

DEMETRA

Ključ za razumijevanje Devereuxa jest u tragediji bratova samoubojstva, ustvrdi lapidarno Slavica. Kao židov prešao je na katoličanstvo, ali očito u dubini duše ne vjeruje u uskrснуće, pa rješenje za smrt svoga brata traži u grčkom mitu. Demetra mora roditi drugu Perzefonu. Kad je Bauba u plesu pokazala svoju vulvu nasmijala je tugujuću božicu; smijeh je kod božice izazvalo isto ono što bi izazvalo i kod običnih ljudi. Baubi je spalila haljina i time je dovedena u nepraviliku, što kod promatrača nakupljenu energiju oslobađa kroz prasak smijeha. I sam Freud nehotično razgolićenje uzima kao paradigmu za izazivanje smijeha. Vulva je izvor spolnog uživanja te pogled na nju po prirodi stvari u prvom redu izazivlje veselje. D. pak se usredotočuje na značenje koje je također prisutno, no u pozadini. On vulvu vidi kao mjesto odakle se rađa novi život. Ovakvo gledanje određeno je Devereuxovom tragedijom zbog bratove - on misli da bi i njemu majka

mogla, kao Demetra što rađa novu Prozerpinu, roditi novog brata koji bi bio isti onaj kojega je izgubio. "Ovdje ćemo samo ukratko spomenuti nešto što sam već rekao na drugom mjestu: katkad se upravo u vrijeme žalosti i kronične melankolije mogu pojaviti fantazmi zoofilije. No ovdje nam je važnije to da je nakon zoomorfnog sparivanja Demetra rodila besmrtnog pastuha Ariona i kćer čije se ime ne smije odavati neposvećenima. Ta djevojčica mogla je biti samo Kora ("djevojka") ili Despena ("milosnica") u eleuzinskom kultu. Drugim riječima, posrijedi je ista (moje podcrtavanje) djevojka koju je Demetra oplakivala upravo prije sparivanja. Riječ je dakle o samoj Perzeferoni, budući da su Kora i Despena Perzeferonini epiteti (...)."

Ovi su ulomci šokantni! Je li on bio svjestan da se kroz analizu grčkog mita o Baubi i Demetri zapravo bori s demonima vlastita života? - Ma koliko on i sam bio psihoanalitik i ma koliko je sve više nego očito, on nije svjestan prave istine svoje knjige. Nitko se ne može popeti samom sebi na rame i vidjeti ono što ne vidi; u naravi je ljudske psihe da ne vidi ono što ne želi vidjeti, a što je nekomu sa strane više nego očito.

Demetra je rodila besmrtnog pastuha i novu/istu Perzeferonu; u Devereuxovoj fantazmi očita je paralela s njim i njegovim bratom, s tim da je "besmrtni pastuh" oznaka za starijeg brata, a on bi bio Perzeferona (djevojčica, priznajući time da je mlađi, dakle slabiji od starijeg brata ↔ "djevojčica"), a s druge strane oživljavanje svog brata Devereux smješta u Perzeferonu, koja nije novo dijete, nego ona ista koja je umrla. Psihoanaliza je na bezbroj primjera pokazala da su zamjene i premještanja, kao i čudnovata "previđanja" - osnovne karakteristike funkcioniranja ljudske duše, koja u svom podrumu (podsvijesti) čuva fantazme koje na svjesnoj razini odbija kao neracionalne.

Onaj pacijent ginekolog na racionalnoj razini zna da žene nemaju penis, ali u fantazmi i dalje misli da imaju. Analogno tome, Devereux zna da je njegov brat otišao u nepovrat, ali u svojoj fantazmi (koju kao znanstvenik prerušava u istraživanje mita o Baubi i Demetri) grčevito je uvjeren da mu majka/ Demetra može iz svoje vulve dati novog/istog brata. Grubom simplifikacijom rekli bismo da Devereuxa ne pokreće eros znanstvene spoznaje, nego demoni njegove duše. Neki osobni prijatelji govore da je D. imao teških psihičkih tegoba; sudeći po ovome on je bio psihotična osoba koja je plesala na rubu provalije u ludilo.

MALI EDIP

Svoju majku Devereux opisuje kao težak karakter; posesivnu i hladnu. Mali je Georges željan njene ljubavi i pati zbog njena strogog, moguće i okrutnog, odnosa prema njemu. Podsjetimo se kako neki roditelji radije žrtvuju svoje dijete nego psa, i još takvih priča koje navodi - ne poistovjećuju li D. okrutnu hladnoću svoje majke? Ona se kao Njemica našla na rubu Austrougarskog carstva, u pripizdini/vukojebini. Duboko nesretna spas nalazi u vatrenoj germanofiliji. Ozlojeđena je na sudbinu, mrzovoljna prema svemu, pa i prema svojoj djeci. Moguće ih iskreno voli, ali njeno nezadovoljstvo očituje se kroz strogost, s povremenim ispadima. Nije isključeno da je imala svoje psihoze, histerije i latentne shizofrenije.

To što mu je majka bila "teška" zacijelo bi ostavilo traume na Devereuxu, ali bi ih kroz život odrastanjem razriješio. Bratov suicid uz nekakvu "normalnu" majku sigurno bi bila tragedija koja bi Georgesa mučila cijeli život, ali bi morao naći snagu nadvladati je. Svaki moment za sebe je veliko opterećenje, no kombinacija hladne, teške majke i bratova samoubojstva multiplicira tegobu i trajno narušava duševnu strukturu Devereuxovu.

Sve su ovo, naravno, nagađanja zbog toga što malo toga konkretnoga znamo o majci. Iščitavanja iz Devereuxovih tekstova nepouzđano je. Bilo bi zanimljivo proučiti Devereuxov roman "Faun u buržoaskom paklu" koji je nažalost ostao neobjavljen. Možda s razlogom...

[Šteta što roman nije objavljen. Puno toga bi se našlo u njemu, pogotovo između redaka. Devereuxova ostavština pohranjena je i sređena u desecima kutija. Tu je sigurno i rukopis *Fauna*. Valjalo bi pisati njegovoj zakladi - nema razloga da ne pošalju fotokopiju na uvid. Čak bi im bilo drago.]

D. ističe da su sve boginje bile hladne majke (s izuzetkom Demetre) i da su bile ravnodušne prema svojim sinovima. Vrlo znakovito! Kasnije nalazi još jednu veliku i bitnu iznimku: boginje-majke kojima su njihovi sinovi bili - pazite - ljubavnici! Ispod Devereuxove svijesti buja fantazma o tome da svojoj majci bude ljubavnik, što je jasna varijacija Edipova kompleksa. Perzofona je prema jednom mitu rođena kad Demetru siluje vlastiti sin Zeus. D. u mitove o boginjama kojima su sinovi ljubavnici i mit o Zeusovu silovanju vlastite matere Demetre iskazuje svoju edipovsku nastrojenost.

Je li frustrirana Devereuxova majka stvarno spolno zlorabila svoju djecu, i malog Georgesa ali i starijeg brata koji je zbog toga digao ruku na sebe? Ovo je presmiona konstrukcija za koju nemamo dokaza. Bez Devereuxovih zapisa ili svjedočanstava njemu bliskih osoba na osjetljivom smo području konstrukcija što zna otići u pravcu besmislica koje nemaju veze sa stvarnošću.

Prepričao sam Slavičina objašnjenje Devereuxove knjige, koliko sam pozapamtio. Ističem da je to samo mali dio njenih pedantnih analiza. Puno toga sam preskočio - iz jednostavnog razloga što je toga previše. Moram ponoviti svoje divljenje njenoj rječitosti. Ja sam prema njoj običan mutavac. Kakva li će naša djeca biti kad udružimo gene, ha ha. Imala je obilje zabilješki na svojim listićima. Kad je sve to stigla pripremiti?! *Sve sam to učinila zbog tebe.* Sjajan je pedagog - razjasnile su mi se najsloženije finese, sve ono nad čime sam razbijao glavu a nikako nisam mogao proniknuti. O, Bože, hvala ti na ovome! Um mi je uživao u mudrom razgovoru o jednoj velikoj knjizi, oči su mi uživale u njenu prekrasnom tijelu, u njenim grudima i u ljubavnom spajanju, a rosé vino svemu je davalo opojnu slast. I tako će mi biti cijeli život, smijao sam se razdragano u sebi. Ovo je sreća i tako je u raju!

KRIMIC

Devereux je sebi pronašao mit o Baubi i Demetri te u njega projicirao svoj život. Zašto sam si ja našao "Baubu, mitsku vulvu" kad sam ja imao normalan život bez mračnih trauma i tragedija? Bonvivan sam i gotovan, vruć se hladne vode nisam napio. Slavica se nasmije. *Ti tu knjigu, govori mi sa smiješkom, nisi kupio zbog bitnih egzistencijalnih razloga, nego - kao pravi škrti Međimurac - zato što je bila jeftina! "Marx o religiji" stajala je 14 kuna; da je bilo obrnuto, da je ona stajala 12 kuna, a "Bauba" 14 kuna, ti bi danas bio marxist i teolog. Takav je život - sitnice odlučuju. Dvije kune odvele su tvoj život u prilično različitom smjeru. Bog zna, možda bi ti Marxova teologija bila korisnija s obzirom na Božji Glas i svu tvoju blasfemiju, ha ha.*

Nisam se ljutio na Slavičinu blagu šalu, ali sam se držao ozbiljno kao da me pogodilo što Međimurce smatra škrtima, što je predrasuda i najveća laž. - *I ti si sebe projicirao u Devereuxovu knjigu, samo što nisi*

vidio ono što je D. tobože htio dokazati, a još manje najdublji smisao ove knjige kao ispovijest nesretnika i bolesnika, dakle niti svjesni niti nesvjesni dio knjige, nego si vidio na jednoj pubertetsko razini tek niz štosova. Sto bi godina mogao čitati Devereuxovu knjigu ostajući u okvirima svojih zabluda.

[Slavica mi je rekla groznu stvar, naime da sam totalna budala koja danima čita knjigu, a da ništa od nje nije razumjela. Morao bih se ljutiti, no ne ljutim se. U pravu je! Ništa od toga što mi je rekla, a sad mi se čini očiglednim, ja nisam vidio ni u najmanjoj mjeri.]

- Plodonosna je misao "Baubu, mitsku vulvu" sagledati kao roman. Povukla bih paralelu s krimićem, u kojem također postoje dvije stvarnosti. Jedna je stvarnost ono što iznosi ubojica, a druga ona koju otkriva detektiv pokazujući lažnost ubojičine stvarnosti. Ne moramo biti ubojice ni ubijeni, no cijelim bićem uranjamo u zaplet i smatramo životnim interesom otkriti tko je ubojica. [Ne razumijem.] Kako ne razumiješ?! U "Baubi" nemamo ubojice u onom banalnom smislu, ali shvatimo li tu knjigu kao zagonetku, njeno je čitanje detektiranje o čemu se stvarno radi, što je usporedivo s otkrivanjem o čemu se zapravo radi u krimiću. [Još ne razumijem, požalim se. Slavica podigne glas.] Bit krimića je razotkrivanje alibija koje sumnjivci smišljaju te otkrivanje prave stvarnosti. Shvati Devereuxovo tumačenje mita o Baubi kao njegov alibi, a ispravno čitanje Devereuxove knjige razotkrivanje je njegova alibija kao laži. [Ubij me, ali ne razumijem! Slavica udahne zrak kao da će još glasnije vikati na mene, a onda samo izdahne.] Nemoj mi više davati vina, šapne, ponavljam se i frfljam.

Bla bla bla. Zbilja više nisam mogao pratiti Slavičino izlaganje. Nekad davno čitao sam knjigu o teoriji krimića od koje se ničega ne sjećam. Ni ovo što je Slavica pričala nisam unatoč trudu razumio. U pravu je, onom prilikom kad sam kupio "Baubu" po 12 kuna bila je pored nje knjiga "Marx o religiji" za 14 kuna i "Popularna teorija krimića" nekog Amerikanca za 26 kuna, što ju je odmah eliminiralo. Sve je to sića i dobro bih postupio da sam sve tri kupio, pogotovo ovu o krimićima - bolje bih razumio što mi Slavica govori. Ili ne bih? Sve to spekulativnošću nadilazi moje umne sposobnosti. Nisam se opterećivao time - nakon stotinu gutljaja rosé vina jednostavno sam se prepustio osjećaju blaženstva. Sutra, kad se otrijeznim, o svemu ću razmisliti. Zamolit ću je da mi ponovi sve što je rekla, pa ću jednom nešto shvatiti. Ili neću. Svejedno mi je.

KRHKOST SREĆE

Neizmjerno sam sretan što mi je sudbina tebe dodijelila. *I ja sam zahvalna svojoj sudbini na tebi*, odgovori mi, dodajući vragolasto da je mogla i lošije proći. Onda se uozbilji. *Morat će sljedećih nekoliko dana srediti neke stvari, potom dolazi do mene da odlučim hoću li s njom*. Nije mi htjela reći ništa više, ma koliko sam navaljivao. Nije ništa strašno, sve ovisi o meni. *Sve ovisi o tebi, samo o tebi*, ponovila je više puta. Ako je tako, mislio sam u sebi, ako ovisi o meni, onda nema problema. Nema uvjeta koji neću ispuniti zbog Slavice! Da, bit će zauvijek moja i samo moja, zavjetovala mi se svečano, što me umirilo.

Čekajući njen povratak, pročitavao sam Devereuxa. U meni je brujaao Slavičin erotičan glas toliko živo da sam se okretao provjeravajući ne stoji li u blizini. Svaka rečenica pokazivala mi se u drugom svjetlu, u onom ključu kakav mi je Slavica dala. Pucali su mi pogledi u veličanstvenost Dobóove igre. Moja prijašnja usmjerenost na erotske anegdote u *Baubi* sad mi je izgledala promašeno plitko; sramio sam se svojih jeftinih duhovitosti na njegov račun. Siroti Devereux, ponavljao sam, takav sjajan um, a toliko nesretan.

A opet, to je bilo pred sto godina! Čemu plakati nad lanjskim snijegom? Što je D. meni, što sam ja njemu? Zanimljivost, malo vježbe u pronicljivosti, hrpa štoseva koje sam sebi prilagodio. Potresno je to što mu se dogodilo, ali koliko je tragedija u svijetu - gdje bismo završili kad bismo nad svakom plakali? Uostalom, nerazumijevanje nije iznimka nego prije pravilo života. Svi krivo razumiju: autor pogrešno razumije sebe, čitatelji i autora i sami sebe. Ljudi krivo razumiju vlastite živote, životi nemaju veze s ljudima - krivo razumijevanje neke knjige prema tome doista je beznačajnost.

Morao bih birati knjige koje odgovaraju mojoj naravi. Zapravo, više mi nikakva knjiga nije važno. Sada mi je važna samo Slavica. Ona je moja knjiga života, ona je moje "Istjerivanje okupatora"!!! Što da muškarac traži više od života od toga da uživa u ženskoj ljepoti? Moja je sreća neizmjerena i konačna!

ISTINA O GABY

Ne spominješ da li se još uvijek pozdravljaš s Gaby, upita me Slavica. Nasmijem se. Zar mi je povjerovala?! - Kako mislim - "povjerovala"? - Jedna je gospođa pričala drugoj, čuo sam sa susjednog stola u kafiću, kako je sreła Gaby i makinalno ju je pozdravila, nakon čega su se obje nasmijale shvativši zabunu. Preuzeo sam tu priču kao da se to meni dogodilo, malo je nakitio - kao nastavili smo se pozdravljati - i dalje to eksploatiram kao svoju anegdotu. Svi se razvesele, pa mislim da ne radim nikakvo zlo.

Slavica se rasmijala poput razdragana djeteta. Valjda su svi ostaci smijeha, koji su se u njoj nakupili u zadnje vrijeme, šiknuli iz nje poput gejzira. Njen zvonki glas ispunio je prostor. - *A ja se osvrćem, kad prolazim Zrinjevcem kraj mjesta gdje ti navodno susrećeš Gaby, ne bih li je ugledala. Govoriš li ti ikad istinu?* - Uvijek. U jednom dubljem smislu! - *Nema tako dubokog smisla u kojem bi tvoji izmišljaji bili istiniti.* - Da se poslužim višom matematikom odnosno infinitezimalnim računom - u beskonačnoj dubini! - *Da li znaš da ponekad poželim raspaliti te po glavi prvim teškim predmetom koji mi se nađe pri ruci?*

Još malo prije vesela, u trenutku je postala uzrujana, pa da ne pogoršam stvar nisam se upuštao u daljnja tumačenja. Zapravo, puna je istina još malo drugačija. Na Zrinjercu sam sreo neku manje poznatu estradnu facu, koju je neki tip provokativno pozdravio, a ona mu nije odzdravila dajući mu do znanja da nije nasjela na to da se poznaju. Malo dalje u izlogu sam ugledao ženske čarape "Gaby", a do tog dućana bio je parkiran žuti kombi vodoinstalaterske obrtničke radnje "Novak" koja je, obrtnička radnja, u nekom stanu izvodila radove; valjda je pukla cijev jer je iz veže tekao potočić. Ove elemente - od kojih je svaki istinit! - povezao sam u zabavnu pričicu. Nisam se, dakle, usudio dati potpuno tumačenje da me zbilja ne bi odalabila.

I tako, kad sam se već rutinski napozdravljao sa Gaby kao sa starom znanicom, ha ha, zaustavi se ona jednog dana i upita me: - Oprostite, gospodine, molim Vas. Stalno se pozdravljamo, a ja ne znam odakle se poznajemo - tko ste Vi? - *Ja sam jedan od mladića / koje srećeš svaki daaan!*

BEOGRAD

Odlazi u Beograd, lakonski izrekne. Kao da me netko udario banderom po glavi. Kad sam se malo sredio, postavio sam tisuću pitanja, na svako pitanja (i potpitanja koja su slijedila) Slavica je strpljivo odgovarala - a da se meni ništa nije objasnilo.

Odakle Beograd i baš Beograd?! Prvo sam pomislio da se spetljala s Jožetom, međutim izričito odgovori da ga ne poznaje i da nikad nije s njim kontaktirala, a kamo li dogovorila zajednički odlazak. *Jedina sam njena ljubav*, odlučno je ponavljala, *i jedino sa mnom želi biti od sada do zauvijek*, pa me poziva da pođem s njom. *Ako i ja nju volim, neće mi biti teško podnijeti tu žrtvu.* Kratko i jasno.

Kakve veze ona ima s Beogradom, pitam preneraženo. Je li ona Srпкиnja koju vuče matica njene domovine? Kvragu, pomislih u sebi, nije mi baš drago ako je Srпкиnja, ali u krajnjoj liniji ljubav je jača i od većih razlika, pa kako ne bi od ove u osnovi banalne. *Ne, nije Srпкиnja, ni u promilu. I s jedne i s druge strane roditelji su najčišći Hrvati. Ona tome ne pridaje važnost, naravno, ne bi se sramila rođaka koji bi bio druge narodnosti, ma i srpske, ali eto - u potpunosti je Hrvatica.* Je li odlučila promijeniti narodnost, posrbiti se, ili je pristala uz integralno jugoslovenstvo, smatra li da su Hrvati i Srbi jedan narod? *Ne, ona je Hrvatica i ne misli nikad prestati biti Hrvatica i samo Hrvatica. Kad bi je netko prisilio birati da bude Srпкиnja ili da umre, odabrala bi smrt!*

Zar ti se Zagreb zamjerio? *Ne, nije, dapače, ne zna kako će preživjeti odlazak. Sigurno je da će se vraćati svaki slobodni trenutak; uz današnje brze ceste ta udaljenost nije više tako velika. Do Beograda ima desetak minuta manje nego do Splita! U subotu ujutro kreneš i dobrim autom do deset sati si na špici.*

Ako ti je Zagreb drag, u Zagrebu imaš mene, što te vuče na ušće Save u Dunav?

Beograd je lijep. Život u njemu jedinstven je. To je grad koji ima perspektivu. (Ponovila je hvalospjeve koji su probudili u meni sumnju da je u dosluhu s Jožetom, ma koliko se klela da ga ne poznaje. Pokušat ću vlastitom istragom utvrditi istinu o njihovu /ne/poznavanju.) *Tamo su stanovi jeftini i čeka je posao s ponudom za doktorat, dok je u Zagrebu podstanarka s minimalnom plaćom.* Kakav doktorat - ne znaš

srpski? *I ne moram znati, predavanja su na engleskom.* Nakon toga raspravljali smo da je moj stan dosta velik; zamijenit ćemo ga s kućom u zagrebačkoj okolini. Osim toga, gdje ću ja tamo raditi? *Neka ne brinem,* uvjereno mi govori, *brzo ću se snaći i lijepo će me prihvatiti.* Uostalom, rekoh, zašto ne? Za nekoliko mjeseci ili za godinu-dvije Slavicu ću nagovoriti da se vratimo, a dotle ću upoznati jedan drugi svijet. [Lako ću se snaći u Beogradu, valjda je ostalo nešto od našeg lobija. Između dva svjetska mnoštvo je Međimuraca otišlo u Beograd u potrazi za poslom. Povezali su se u Društvo Međimuraca, čija je dramska sekciju pripremila igrokaz "Matija Gubec"; policija je predstavu nakon premijere zabranila. U Društvu je aktivan i Josip Štolcer Slavenski, najveći međimurski kompozitor, koji je od 1924. do smrti 1955 živio u Beogradu. Na sprovodu mu je svirala "Zvira voda".]

Zbog Slavice bih išao živjeti i među ljudoždere, a Srbi ipak nisu ljudožderi. Ona pjesma "Vojvodo, šalji salate, bit će mesa, klat ćemo Hrvate" ipak je samo stupidno pretjerivanje; kao što je pretjerivanje naš slogan "Srbe na vrbe" - svatko zna da je vrba nisko drveće, slabasnih savnutih grana i apsolutno nepraktična za vješanje ljudi. Ha ha, oprostite na neumjesnim komentarima, tamo mi se nije preporučljivo ovako šaliti.

ŽELJEZNA ZAVJESA

Učinilo mi se da se neki apsurdni Bog šaljivčina poigrava sa mnom. Sveti Kafka moli za nas grješnike sada i času smrti naše amen. Sve bi mi prije palo na pamet nego da Slavica iz neba pa u rebra ide u Beograd. Da ide u Ognjenu zemlju ili na Mars - i to bih prije pomislio. Vrijeme čini svoje. I najneobičnija stvar za nekoliko dana postaje obična, pa sam se prestao iščudavati. Usredotočio sam se na dilemu otići li sa Slavicom ili ostankom u Zagrebu izgubiti životnu ljubav. Budući da ljubav u mom sustavu vrijednosti ima apsolutnu prednost, jasno je za što sam se odlučio. Međutim, već prije sam se požalio na svoju fobiju.

U dogovoru sa Slavicom popio sam u Slavonskom Brodu [koliko sam samo puta gledao njegov trg na marki iz 1993. od 500 HRD - još su bili hrvatski dinari.] tri tablete za spavanje, neke njezine posebne. Zaspao sam valjda istog trenutka. Ona je sredila stvari s prelaskom

granice. Probudivši se sljedećeg dana, dugo nisam shvaćao gdje sam. Shvativši, drhtao sam tako dugo dok me autobus nije vratio natrag u hrvatsku domovinu.

Slavica će brzo u Zagreb; za nekoliko dana, čim se tamo smjesti, dolazi pa ćemo razgovarati. Ne može zamisliti život bez mene. Moramo nešto smisliti da spasimo stvar. Nije mi prigovarala. Užasnuta mojim stanjem šoka i uplašena za moj život znala je da ne glumim. Bila je veoma tužna. Nije teško zamisliti moju tugu. Hodam Zagrebom izgubljen, kao avet. Po glavi mi se vrte dva stiha: *It's time to catch the train i Željeznicu guta već daljina*. Da li da se bacim pod vlak?

TAJČI

U *Finti* me cura upita otkud se poznajemo. Pogledam je. Ne mogu reći da je bila ružna, svejedno me nije privlačila komunikacija s njom. Što je čudno - s obzirom da stotinu godina nisam ni s kim općio. Kao da čovjek koji danima gladije, štoviše koji je na rubu smrti od gladi, odbije u osnovi pristojno jelo. Unatoč mojoj rezerviranosti ženska mi se uporno obraćala. Rekla je svoje ime - Tajči. Ovakvo ime, koje priziva pjevačicu koja je početkom devedesetih bila hrvatski seksi simbol, komično je.

Stalno je ponavljala da me od nekud poznaje. Prvo sam pomislio da je to njen štos. Emancipacija je donijela da se i žene "upucavaju", kako se to u žargonu naziva, što je prije bila isključiva povlastica muškaraca. Na njenu licu vidjelo se da je iskreno uvjerena da me negdje sreća, pa sam odustao od pretpostavke o upucavanju. *Jeste li vi glumili u televizijskoj seriji*, upita me, *ili ste pjevač?* Ne, nisam, zanijećem. I ona i ja u isti trenutak došli smo na pomisao da me vidjela na sprovodu, s tim da je ona točno znala o kojem se sprovodu radi, a ja se nje ni sprovoda nisam sjećao - bio je prije tri ili četiri mjeseca. Nije bilo razloga da je zapamtim, raznih lice pred mojim očima preleti na stotine, ako ne i na tisuće. - *Vi ste bili na sprovodu moje tete!* - usklikne. Razveselila se svom prisjećanju.

Na sprovodu je mnoštvo ljudi. Vrlo mali dio je toliko utučen da ne vidi ništa oko sebe, dok većina zirkira na sve strane tražeći nešto zanimljivo. Naravno da velikih zanimljivosti nema. Budući da sam kao organizator eksponiran, mnogi usmjere pozornost na mene; većina

me zaboravi sljedećeg trenutka, no nekima očito moja faca ostane u pamćenju. - *Promatrala sam vas cijelo vrijeme. Profesionalan, ispravan, istodobno birokratski isprazan. Ne, ne rugam Vam se, bili ste korektni, ne može se tu ništa izmisliti, samo sam Vas promatrala cijelo vrijeme kako igrate svoju ulogu.* - Njen govor bio je i blago podrugljiv i naklon.

- *Hajde da, gospodine pilko, popijemo pivo,* pozove me. Ona časti. Govorila je normalno, pa sam zaključio da nije pijana. Popili smo nekoliko piva. Varirala je temu o činovniku koji u sjeni smrti obavlja svoj mali posao, savjesno i rutinski. *Zar mi ne dođe da prasnem u smijeh nad samim sobom,* zadirkivala me.

Pokazalo se da pivo podnosi bolje od mene. Odgovarao sam joj da je to posao kao svaki drugi, da ni posao liječnika kojemu umiru pacijenti ili posao svećenika koji drži opijelo ni posao službenice koja prima u novinama narudžbe za obavijesti o smrti itd. nije drugačiji. Ni sami sudionici sprovoda nisu manje problematični; uostalom, smrt je neobjašnjiv fenomen spram kojega je svatko u apsurdnoj ulozi.

Svi imamo iskustvo da ženska, čak izrazito ružna, u pijanstvu postaje poželjnom, pa se čovjek okomi na rugobu od koje - kad ju sutra otriježnjen ugleda - bježi glavom bez obzira ne vjerujući da je to mogao obljubiti. Moja sugovornica, rekoh, nije bila ružna, a ipak nije probudile požudu. Zato se čudim sebi što sam odigrao igru kakvu sam odigrao. Kad je zavapila da je gladna, upitao sam je da li zna kuhati. Nije razumjela što time mislim. Imam doma u hladnjaku namirnice, a ako ona zna pripremiti jelo, udružimo se. *Da ja nju ne mislim namamiti u stupicu i silovati?* Ha ha, nasmijem se, ne treba se bojati. Ispričao sam joj stari vic, koji ona nije čula, o tome kako je sudac upitao djevojku da li ona i dalje tvrdi da ju je gospodin nazočan u sudnici silovao - i to stoječke. Da, tvrdi. Kako, čudi se sudac, gospodin je za glavu niži od Vas? Ja sam se, gospodine suče, malo čučnula! - Tajci se nasmijala. Ako se ti čučneš, komentirao sam, i napraviš sve ostalo, onda ću te silovati. Ali ako ne učiniš to, ne trebaš se nimalo bojati. Gledao sam njeno obično lice, pa i njeno tijelo; netko bi se za njom polakomio, svaka roba ima svog kupca, nema tako lijepe ženske koje se netko ne želi riješiti niti tako ružne koja se nekome ne sviđa itd. Koliko god sam polako uviđao da je zapravo na svoj način bomba, mene jednostavno nije privlačila! Zašto sam joj unatoč tome ponudio da pođemo

k meni?! Napraviti ćemo kompromis, umotao sam svoju ponudu u humor, ti ćeš malo čučnuti a ja ću se podići na prste. Kad je rekla *Hajdemo*, bilo je kasno da odustanem.

U kuhinji se pokazala majstoricom. Od namirnica koje sam imao - svinjski odresci i pomfrit te nešto malo svježije paprike - pripremila je čudesnu jestvinu. Dobro, ogladnio sam kao vuk pa je to utjecalo na moj doživljaj njena kulinarska umijeća u smislu uzrečice da je *glad najbolji kuhar*. Našla je bocu crvena vina, koje je moja slabost, bez pitanja ju je otvorila i natočila dvije čaše. Razgovarali smo dugo u noć. Ne sjećam se kako smo zaspali - ja sam zaspao u primaćoj sobi, a ona je otišla u drugu sobu i zaspala na kauču, pokrivši se jednom od pet debelih deka koje u toj sobi držim na hrpi.

- *Je li ti dobro, kompiću?* - zacvrkutala je ujutro kad nas je probudila zvonjava sata. Izgledala je sasvim svježije, za razliku od mene koji sam bio poput prebijene mačke. Šalila se na moj račun. *Badava se ona čučnula, ja se nisam propeo na prste. Nisu se ostvarili uvjeti za silovanje, ha ha.* - *Možeš ići na posao?* - upita iskreno zabrinuto. - Mogu, odgovorim, nije mi to prvi put. *Stignemo li popiti kavu ili ćemo je uzeti u nekom kafiću?* Nije bilo vremena ni za jedno ni za drugo, pa smo se rastali bez kave. Cijelo vrijeme provjeravao sam kako se osjećam u preponama, da me nije u neko doba noći iskoristila.

Poslije posla opet sam je našao u *Finti*. Nakon što smo popili propuštenu kavu, upitala je *hoću li da opet udružimo znanje i sredstva: njeno kuharsko umijeće i moje namirnice*. Prema planu trebao sam ići na ručak u restoran. Kalkulirao sam da mi je povoljnije prihvatiti Tajčin prijedlog. Naime, kad se izračuna cijena namirnica, pa čak i kad uračunam hranu za nju, uključivši pivo ili vino za nju i mene, i usporedi s restoranskom cijenom i s okusom masovno pripremljena jela, prednost je bila na strani njena prijedloga.

Kolika ti je plaća, upita me iznenada. Rekoh joj - oko šest tisuća kuna. Nije puno, no za moje osnovne potrebe dostatno. *Da, sasvim solidno za današnju situaciju*, potvrdi. *Imam li dodatnih prihoda?* Ponekad, sve manje i sve rjeđe. *Imam li ušteđevinu?* Na to nisam odgovorio. Onda mi je otkrila svoje namjere. *Mogu li izdvojiti četiri tisuće kuna mjesečno za nju? Redovito će mi pripremati hranu, držati urednim stan i obaviti sve ženske poslove, uključivši pranje i glačanje moje robe, košulja*

na primjer. Da bude posve jasna, kad kaže "sve ženske poslove" to znači i ženske nježnosti. Ohoho, nasmijah se, takvoj se ponudi nisam nadao.

Preskupo mi je, odgovorih. Slažem se da je privlačno, ali toliko novaca jednostavno nemam, a bojim se da ga realno ne mogu osigurati. Ona je nabrojila prednosti. *Imat ću velike uštede. Prehrana će mi biti tri do četiri puta jeftinija. Bit ću uredan, u čistoj odjeći. Na kraju, prištedjet ću na izdvajanjima za erotske potrebe - dobit ću kvalitetniju, jeftiniju a obilniju uslugu, da ne spominjemo zdravstvenu sigurnost.* Sve je to prekrasno, pomirljiv sam, ali moja je financijska situacija takva kakva jest i jednostavno nemam toliko! Koliko mogu izdvojiti, upita me nakon niza uvjeravanja i protuvjeravanja. Ako dvije tisuće dam za režije i ako sebi ostavim dvije tisuće - što je minimum za moje potrebe kroz cijeli mjesec, najviše dvije tisuće. *To je ništa*, ljutito uzvikne Tajči. Ne mogu se razapeti, odgovorim i ja njoj nervozno, iako sam razgovor doživljavao kao puku zafrkanciju. Za dvije tisuće kuna žene u trgovačkim lancima rade deset sati, uključivši subotu i nedjelju te blagdane, upozorih je. *Ne razbacuj se demagoškim frazama*, obruši se na mene.

Taj put nismo ništa dogovorili. Ručak koji je pripremila s namirnicama u osnovi banalnim (piletina bez kostiju nasjeckana na kocke u umaku i tjestenina; juha od povrća, zelena salata) bio je sjajno okusan. Topilo se u ustima. Ostalo je i za večeru. A kad je iznijela štrudle od jabuka - ganula me! Zbrojio sam troškove - bili su manji nego troškovi bljutavih obroka u restoranu. Vino mi je dobro leglo. I tu su troškovi bili minimalni - prvo, imao sam dosta boca koje sam dobio na poklon, a drugo, da sam i kupio litru solidna vina došla bi manje nego dva gemišta u krčmi! Poslije večere "ona se čučnula a ja podigao na prste" da se uvjerim kakva je ljubavnica pa da se ne žalim kako sam kupio mačka u vreći. I da vidim što gubim!

U euforiji zbog dobrih zalogaja i zbog vina koje je izvrsno leglo, i ljubavni čin učinio mi se fantastičnim. Njeni su pokreti vješti, lelujavi i ugodno su iznenadili. [Držim se svoje odluke da o intimnim stvarima ne razglabam.]

Sljedeći dan ozbiljno sam razmišljao. Zbog problema s parcelama na vojnom groblju u Puli morao sam ih hitno prodati. U početku sam mislio da ću biti na velikom gubitku, odnosno da neću zaraditi koliko sam se nadao, a nadao sam se dobroj zaradi, no na kraju je ispalo u

granicama. Dobio sam trideset tisuća kuna. Deset sam uložio u dvije nove grobnice u mjestu koje neću, iz razumljiva razloga, spominjati, a dvadeset sam stavio na račun u banku, da se nađe. Neka ide sve kvragu! Odlučio sam: dvije tisuće mogu odvojiti od plaće, a dvije tisuće namirit ću od ušteđevine. Naravno da sam razmišljao o pravoj naravi njene čudne ponude. Da nije to njen tajni plan da me trajno veže?

PRIČANJE

Odlučio sam, čvrsto sam odlučio, da Tajči neću pričati o sebi. Vuk dlaku mijenja, čud ima kontinuitet. Nisam dugo izdržao. Povjerio sam joj svoj kompleks da sam neduhovit i kako sam se u mladosti borio s tim. Vidjevši da se mučim objasniti složenu i za mene delikatnu stvar, slušala me vrlo pažljivo, s inteligentnim opaskama koje su otkrivale da je obrazovanija nego što mi je izgledalo na prvi pogled. Ushitilo me, mada toga nisam bio svjestan, što sam opet dobio sugovornika. Bolje reći slušačicu jer ja sam pričao o sebi zaneseno i opširno - stvari o meni jednostavno nije moguće reći u nekoliko rečenica a da budu razumljive - a ona o sebi nije govorila. Čime se konkretno bavi i tko je ona zapravo - nije mi htjela reći, a ja nisam uspijevaao proniknuti; zamke koje sam joj postavljao vješto je izbjegavala. Nisam inzistirao. Kad tad ću doznati ili će mi sama reći kad se bolje upoznamo.

Čovjek i nehotice sebe želi prikazati u boljem svjetlu, pa sam joj ispričao zgodu iz mladih dana u kojoj sam ja bio frajer. U nekoj njemačkoj školi daci su na zbornicu napisali "Cijeli svijet je ludnica - ovdje je centrala." Na vrata zbornice u svojoj školi zalijepio sam, nadobudni pubertetnik, papir s istom porukom. Srce mi je burno kucalo pazeći da me nitko ne vidi. Nije se dogodio nikakav skandal, nije pukla sramota. Podvornik je skinuo papir ne pročitavši što na njemu piše. Ako i jest pročitao, nije zabilježio o čemu se radi. Svejedno, nekoliko sljedećih dana živio sam u strahu da će me otkriti te da ću snositi posljedice. Kad me razrednica iznenada pozvala da joj se javim poslije nastave, noge su mi se odsjekle. Radilo se o sasvim drugoj stvari. Neće biti, reći će netko, da sam u toj zgodi bio baš neki frajer kad se, eto, ništa nije dogodilo. Na neki način ipak sam ispao kao hrabar duhovit mladac spreman na akciju.

Jedna stvar povlači drugu. Morao sam objasniti zašto sam intenzivno želio smisliti nešto vrhunski duhovito, a to nije moguće a da joj ne ispričam o svojoj aforističnoj fazi koja me držala pubertetskom žestinom. Zapalio me aforizam "I veliki ljudi imaju mali mozak.", koji mi se učinio vrhuncem ljudskog duha. Toliko sam se puta razbacivao ovom rečenicom, koju i danas nakon toliko godina smatram jedinstvenom, da sam svima išao na živce. Ako još to jednom spomeneš, rekla mi je debela kolegica, razbit ću ti zube. Ispisao sam u bilježnicu dvadesetak aforizama s namjerom da ih kroz nekoliko godina sakupim dovoljno za knjigu. Nakon početnog poleta sve stalo. Šteta!

Grafiti su suvremena forma aforizma. U novinama je izašao apologetski napis o tome kako grafiti nisu tek nekulturno šaranje po urednim fasadama, nego višeznačna inter/tekstualnost u kojoj zaiskri moderni duh. Čitao sam taj članak kao Bibliju. Hvalio se grafit koji da razotkriva samosvijest grafitera: "Jebeš zid na kojem ništa ne piše!", što je je proglašeno našim najpametnijim grafitom. Naravno da sam to odmah prihvatio kao svoje mišljenje. Kolik je utjecaj medija vidi se po tome da su tu parolu ispisali na desetak mjesta u gradu!?

Hodao sam ulicama i tražio napise po zidovima. Spomenut ću jedan koji sam osobno otkrio, a kasnije ga nisam vidio nigdje zapisanog. Netko je velikim, urednim slovima napisao "Dolje pobačaj!", a netko drugi manjim slovima, urezanim čavlom, dopisao "Gore nabačaj!" Sljedeći grafit koji sam zabilježio tematski je srodan prvom. Netko je na susjednom zidu istim velikim i urednim slovima - nije teško zaključiti da je ovo ispisivanje bilo organizirano - napisao "I nerođeni Hrvati su Hrvati." Grafiterski fakin samo je precrtao ono *ne* i dobio sasvim drugi smisao: "I nerođeni Hrvati su Hrvati." Ne trebam isticati da je glavni štos upravo u tom podvaljivanju precrtavanjem.

Intenzivno sam pokušavao i sam smisliti genijalan aforizam. Nije išlo! Ono što bih smislio ne samo da nije bilo genijalno, nego nije bilo niti blago smiješno. Susret s aforizmima u početku me ispunio optimizmom jer sam bio siguran da ću stvoriti niz izvrsnih aforizama s kojima ću se afirmirati kao duhovit čovjek te svoj usud nehumoristične persone zauvijek baciti preko palube, no završilo je tako da sam pao u još dublje beznade jer mi nije išlo od ruke.

Godine su prošle, moja opsesivna nastojanja dala su mršave rezultate. Uspio sam smisliti tri, samo tri!, nespretne kreacije koje se donekle mogu smatrati aforizmom. Moram ti ih ispričati, rekao sam Tajči, jer na svoj način bacaju svjetlo na moju osobu.

DVIJE A/VERZIJE

Prva moja dosjetka "Hrvatski i srpski jedan su jezik u dvije averzije." nastala je u vrijeme žestokih rasprava o razlikama i sličnostima između hrvatskog i srpskog. Uz kombinacije hrvatskosrpski/ srpskohrvatski jezik stvorena je sofistična formulacija "hrvatski ili srpski". Česta je bila fraza "jezične varijante" tj. govorilo se o hrvatskoj i o srpskoj varijanti jednog jezika. Ako bi se netko zabunio i rekao "jezične verzije" nitko ne bi primijetio jer se radi o srodnoj riječi. Umetanjem samo jednog *a* (verzija → averzija) bitno sam promijenio smisao sintagme. Upravo su dosjetke u kojima se s minimalnim dodatkom sve izvrće na glavu najefektnije; u tom smislu mislim da je moja dosjetka uspjela.

Svojim aforizmom nisam se baš usrećio. U ono vrijeme to je bilo osjetljivo političko pitanje oko kojega je bilo opasno navlačiti mačka za rep. Moja se pošalica nikom ne može svidjeti! Zbog sprdnje koju tjera ne mogu je prigrliti niti srpska niti hrvatska jezična strana. Primarno je uperena protiv srpskih unitarističkih pritisaka. No, ljudi su zbog borbe za hrvatsku jezik završavali u zatvoru, pa sam mislio da mi nije baš pametno istrčavati sa svojom forom. Kasnije, kad su nakon krvavog rata Hrvati izborili pravo na svoj jezik, moja dosjetka izgubila je na aktualnosti. Ili nije? Možda je dobila novu aktualnost jer se u silnom naprezanju kako su srpski i hrvatski jezik dva posve različita jezika otišlo u drugu krajnost, što moj humor fino i bolno pogađa. Zbog oportuniteta i danas me strah plasirati svoj uradak; tko za kako će ga netko doživjeti i kakve bih mogao imati posljedice.

ŽIVOTNO NE/DJELO

"Životno djelo moraš napraviti za života; kasnije je u pravilu prekasno." Nakon mnogobrojnih provjeravanja nisam potvrdio svoju sumnju da sam nešto slično negdje vidio. U osnovi se ovdje radi o korektnoj dosjetci. Glupo je tumačiti viceve, no s druge strane to se

može činiti s dragocjenim rezultatima. Vrlo pronicljivi teoretici razvrstali su postupke koji postižu humorni efekt, od kojih su neki od njih solidno uporabljeni u mojoj rečenici - prije svega apsurd, ironija, parafraza. Imam varijantu "Životno nedjelo moraš napraviti za života, kasnije je prekasno" u kojoj dodatno pojačavam humor preformuliranjem fraze "životno djelo" u "životno nedjelo". Ljudi teže napraviti nešto veliko, svoje "životno djelo", a iskaz "životno nedjelo" izruguje se toj frazi, iza koje stoji određeni pogled na svijet, bla bla.

SVAKI ŽIVI ČOVJEK

"Svaki živi čovjek - jedan sprovod manje." Ovome sam se svom aforizmu - ako se radi o aforizmu, a ja mislim da se radi - naročito razveselio. Provjerio sam njegovu uspješnost izrekavši ga nehaljno pred nepoznatom osobom. Pokušaj je uspio! Čovjek se iskreno nasmijao, a nakon nekog vremena kliknuo: Ovo je izvršno, moram to zapamtiti! - Tokom večeri više puta se vratio na moju izreku. To je bio moj zvjezdani trenutak. Na kraju se tip opio do besvijesti, a poštapalica uz kucanje čaše i ispijanje svakog od gumišta bilo mu je upravo "Svaki živi čovjek - jedan sprovod manje!"

Još je jedan tip komentirao moju dosjetku. Iznenadile su me njegove opaske kakve meni ne bi nikad pale na pamet. Upustio se u ozbiljnu provjeru istinitosti iskaza. Apsurdnom oštroumnosti pronašao je rupe u tvrdnji.

Naime, teoretski se može i živom čovjeku prirediti sprovod!? I ne samo teoretski - postoje stvarni slučajevi da su zbog ovog ili onog razloga živi ljudi sami sebi organizirali posljednji ispraćaj. Neki čudaci, primjerice, htjeli su vidjeti kako će se njihova žena ili rodbina ponašati kad oni umru; provjeravali su je li ženina ljubav bila iskrena ili će po smrti odmah otići u zagrljaj drugome. Neki su svoj sprovod priredili za komediju, iz čiste sprdnje. Neki su fiktivno proglasili svoju smrt zato što su htjeli pobjeći od vjerovnika, policije ili od opake supruge, pa su nastavili živjeti pod drugim identitetom. Bez obzira radi li se o sprovodu insceniranom u ozbiljne ili lakrdijaške svrhe, osnovano konstatiramo da tvrdnja "Svaki živi čovjek jedan sprovod manje" - koliko god su iznimke zanemarivo male - nije apsolutna! Tj. postoje živi ljudi glede kojih je sprovod više!!

Dakako, pomirljivo je završio mudrijaš, to ne umanjuje efektnost dosjetke. Vicevi nisu znanstveni sudovi koje treba cjepidlačiti. Ja sam mu sa svoje strane priznao sjajnu pronicljivost, te da i njegove opaske sadrže veliku dozu humora.

[Naknadno sam se sjetio da je u pravom smislu sprovod samo pokapanje umrla čovjeka; pokapanje živa čovjeka je lažni sprovod odnosno nije sprovod. To znači da ne stoji prigovor da su neki živi ljudi sprovod više.]

Pred očima su mi bila ova dva moja vesela sugovornika i cijela atmosfera, njihova vika i ispijanje gemišta, te njihovo napredujuće frfljanje i završetak u posvemašnjoj opijenosti u kojoj nisu znali za sebe. Žena onoga prvoga neuspješno je pokušavala zaustaviti životnog partnera, izazivajući njegove podrugljive napade. "Svaki živi čovjek jedan sprovod manje" - uvijek bi joj odgovorio na njezine pozive da prestane, a potom je gledajući u oči ulio u sebe sve što je u čaši bilo. Kao da joj je mojim aforizmom htio reći da svaki čovjek mora umrijeti, pa zašto se onda ne bi napio! Ili mu je nešto bila kriva pa se inatio i preko mog aforizma joj se osvećivao. Žena je svašta pokušavala - i uvjeravala ga brižno, plačno molila, prijetila mu da će ga ostaviti, čupala kose; duboko mi se usjekao u pamćenje dijapazon njenih nastojanja, modulacije glasa, grimase i kretnje. I njen mi se lik živo pojavio pred očima - promatram je kao da upravo stoji predamnom.

Posve sam se zanio, kažem, pa u prvi mah nisam shvatio što se događa. Tajči se digla, izvadila dvije tisuće kuna koje sam joj dao kao pola prvog obroka za tekući mjesec, stavila ih na stol, okrenula se i otišla. Sve se odigralo tako brzo i neočekivano da nisam vidio njen izraz lica niti sam stigao zavapiti da ne odlazi. Nisam joj uspio reći ono što sam čuvao za kraj - da mi je draga i da je prelijepa. (*Usp. D. Mlinarca Trebao sam ali nisam reći volim dok je ljubav bila tu...*). Kuhala mi je božanstvenu hranu, nježno mi se podavala kad god bih poželio, čak me i sama poticala, smijala se i pjevušila; samo to kako je u spolnom činu guzicom vrtjela vrijedi milijun dolara!; a ja sam bio slijep kod zdravih očiju. Sad kad sam progledao obuzelo me toliko divljenje prema Tajči, tolika silna i duboka ljubav kakvu do tada nisam znao da postoji u meni. Pred vrhunaravnom ljupkošću njena lika ona starletica Tajči neka se skriva u mišju rupu, zajedno sa svim *pin up* gerla-

ma ovoga svijeta! [Smislio sam za nju lijepu pošalicu: *Tako mi draga izgleda tvoja kad sa smiješkom promatra svijet.* To bi je raznježilo. Ali, eto, budala, propustio sam, a sad je prekasno. *Trebao sam ali nisam reći volim dok je ljubav bila tu...*

EPILOG

Topla, mirna večer, jedna od onih kad čovjeka hvata sjeta. Svjetlucanje automobilskih farova i titranje semafora. Zrak natopljen benzinskim parama. Poželio sam, baš sam poželio, popiti pivo prije nego odem u krpe. Prošao sam pored "Finte". Koliko sam vidio izvana, nikoga nije bilo. Da je bio tko mu drago, ne bih ušao! Poslije incidenta - kad je konobarica zaprijetila da će telefonirati policiji, a onda pozvala pozornika koji se u blizini zatekao, ovaj me legitimirao, nakon čega sam ja u miru otišao - odlučio sam da više nikada u "Fintu" neću kročiti. Pobjesnio sam. Prošli su mjeseci, smirio sam se, u svojoj odluci ustrajao. Nema šanse da ju promijenim. Ovakva se uvreda ne oprašta!

Prošetao sam do "Trsta" pa preko Trga zaokružio do "Brna". Ni tu nikoga nije bilo. Najbolje da odem doma. Sutra će opet parade na poslu; dobro mi je dobro ispavati se. A onda sam - iz razloga koji su i meni samom nedokučivi - odlučio ući u "Fintu". Slijedili su vrlo važni događaji, koji se ne bi dogodili da nisam ušao. Ne bi se dogodilo da sam ušao u "Fintu" dan ranije ili dan kasnije; pa čak da sam ušao ovog dana, ali na primjer ujutro, a ne navečer. Radi se dakle ne samo o slučajnosti, nego o velikoj slučajnosti; fatalisti bi rekli da se radi o prevelikoj slučajnosti a da bi bila slučajna. Poznata je moja averzija prema spekulacijama.

Nova, meni nepoznata konobarica, svojim izgledom odaje srozanje nivoa kafića. Premda ni prošla nije bila bogznašto, barem je čuvala stanovitu tradiciju: butine, dekolte i te stvari. Ova je žgoljava i antipatična, kao "smrt na dopustu". Nije čudo da nema gostiju. Nekad je u ovo vrijeme sve vrvjelo.

Naknadno sam ugledao tipa u kutu. Šteta što je sam. Da je s nekim, zabavio bih se prisluškivanjem njihova razgovora. Jednom su, baš na ovom mjestu gdje je ovaj, dvojica - jedan je imao ćelavu glavu "kao od majke rođenu" (moja dosjetka) - sat vremena razgovarala o optimalnom razmaku između kotača tramvaja [što spada u moju željezničku struku]. Čovjek ne može znati koliko tu zanimljivosti ima; čista poezija! Mogao sam zapis njihova razgovora prijaviti za magisterij na prometnom fakultetu!

Valjda sam tipa sekundu predugo promatrao, pa mi kimne glavom. Ne čini mi se poznatim. Gradski dečko, u ispranim trapericama i traper jakni, u kariranoj crveno-bijeloj košulji - premda odjeća ne čini čovjeka, govori o njemu. Pio je svoje pivo, ja svoje, i nismo se imali namjere smetati. Svjetlucave čaše i parene boce iza šanka kaleidoskopski su nijemo cvrkutale, kao tropske ptice u kavezu u zoo-trgovini; zrcalo je udvostručavalo prizor. (Ne znam što sam htio reći ovom usporedbom. Vjerojatno ništa.)

Kliknuo sam prepoznavši ga. *Velečasni* Maksim! *Sveti* Maksim! Nije čudo da ga nisam prepoznao na neočekivanu mjestu i u odjeći u kojoj je poput fićfirića, iako je u potpunost zadržao svoje karakteristično skromno a dostojanstveno držanje.

Razveselio sam mu se. Maksim je jedinstven i drag, premda je njegova priča zagonetna. Nisam još u potpunosti proniknuo u nju. Oslovljavali su ga "velečasni"; prema njemu su se tako odnosili; držanje, gestikulacije i intonacija njegovih riječi imali su boju karakterističnu za vjerske ljude. Doduše, nikad ga nisam vidio ni jednom da aktivno sudjeluje u ceremoniji, ni kod pogreba niti kasnije na misi. Stajao je uvijek blizu, upućivao gdje staviti cvijeće i vijence, tješio ucviljenu rodbinu, davao upute grobljanskim radnicima ili sudionicima sprovoda odgovarao na njihova pitanja oko neke nedoumice. Ne jednom bi sam mu se i sam obratio. Po svemu se činilo da se radi o nekom crkvenom čovjeku i nije čudno da sam ga godinama tako doživljavao. Susretali smo se na karminama, izmijenili konvencionalne riječi kao stari znanci, redovito proćavrljali. Ljubazno me pozivao da svratim kod njega. Ima li dobro misno vino, pitao sam ga u šali. Ako je čo-

vjek pobožan, svako je vino misno, zgodno mi je uzvratio. U diskusijama koja bi se ponekad razvila isticao se smirenošću svog govora, odmjerenošću i uvjerenošću svojih argumenata. Ponekad bi iskrslila neka složenija vjerska aporija - Maksim bi zadivio svojim očito bogatim znanjem, ali i sposobnošću da složenu materiju približi običnom razumijevanju, a opet bez simplifikacija. Više puta sam pomislio kako bi bilo dobro s tim čovjekom više popričati, očito je vrlo pametan, no kao što to obično biva svoju zamisao nisam ostvario.

Prije nešto više od godinu dana neki me tip zapanjio komentirajući o Maksimu - da misli kako on zapravo uopće nije svećenik. Tip je bio dosta popiju, a istovremeno sam nije o tome znao puno jer da mu je to netko ispričao i ne sjeća se detalja. Prema ovom tumačenju Maksima je bio na bogosloviji - je li išao za svećenika ili je laički studirao teologiju tip mi nije znao objasniti. Isticao se žarom u studiranju; marljivošću i pronicljivošću. Štoviše, bio je fanatično predan, upio je golemo znanje, te su njegove diskusije na seminare bile događaj; profesori su se itekako oznojili u raspravama s njim. Nerijetko bi bio toliko nadmoćan pa bi ispalo kao da je on profesor a profesori studenti. Po mišljenju i kolega studenata i profesora slovio za najtalentiraniju nadu. [Ne znam koliko se zna da su ono, što se govori u propovijedima ili uči u katekizmu priče za malu djecu, platonizam za prosti puk, a da je teologija posvećena znanost u čije su duboke istine rijetki upućeni.]

A onda da se slomio. Pomiješali su mu se lončići. On i dalje proučava teološke spise, valjda nema knjige koju nije pročitao. Sklonili su ga u malu župu, dali mu obaveze, brinu o njemu, a i brinu da ne zastrani. Naime, on i dalje misli da je posve pri zdravoj pameti i nastoji djelovati. Raspravlja o teološkim pitanjima, neki kažu da čak daje instrukcije manje bistrim bogoslovima. Neki kažu da ga u znanstvenim krugovima cijene, drugi da ga izbjegavaju. Priča se da surađuje s ogleđima i studijima u skolastičkim časopisima, da piše recenzije, da priprema knjigu i doktorat, što sve mogu biti puke glasine. Jedno je istina - mnogi nesretnici dolaze k njemu na razgovor, a on toplim ljudskim i religioznim savjetom nastoji terapijski pomoći. Zbog svih tih vrлина, načitanosti i suosjećanja, Maksima poštuju, čak obožavaju; odatle mu i nadimak "Sveti Maksim"

Tip koji je sve to pričao u tom je trenutku prolijao crveno vino po bijelu stolnjaku, nastala je strka, pa je prekinuo iznošenje. U takvoj situaciji nisam mogao postaviti svoja potpitanja, tako da ruku na srce ne znam što je od toga istina. [Da budem potpuno iskren, tip nije meni pričao, nego su trojica razgovarala za sebe, a ja sam sa strane slušao. Nisam prisluškivao jer sam otvoreno pokazivao da slušam njihov razgovor. Pritom su svašta govorili, sa čime ne bih htio opterećivati. Jedan, onaj razboritiji, glasno im se nasmijao i mahnulo rukom da su to bedastoće jer da je Maksim običan svećenik. Onaj treći je ozbiljno tvrdio da je Maksim luteranski biskup!?] Nekoliko puta sam se sjetio i pitao, doduše više usputno, o Maksimu, ali do informacija nisam došao. Imam jedan trag, samo moram biti strpljiv. Naime, znam - sam Maksim mi je pričao - da povremeno ima glavobolje; spomenuo je liječnika kod kojega redovito odlazi. Taj liječnik uplaćuje posmrtnu članarinu kod nas za svoju tetu, koja je stara i bolesna. Nekako ću stupiti u razgovor i ispipati. Liječnika naravno obavezuje zakleta o čuvanju liječničke tajne, no imam ja svoje lukavosti. Na kraju da velim svoje mišljenje kako su sve te hipoteze o Maksimu ipak puka naklapanja. O svakom tko imalo strši iznad prosjeka pričaju se nevjerovatne fantazmagorije. Što sve meni, koji i nisam nešto posebno, nisu podmetali. Istinska pobožnost, mudrost i dobrota koje iz Maksima zrače, što i na mene ostavlja snažan dojam, meni do dovoljan dokaz da je Maksim autentični genij.

- *Na sprovodima si uvijek u crnom svečanom odijelu, bijeloj košulji i kravati, služben i ukočen*, rekao mi je, *a sad preda mnom stoji ležeran hipi*. - rekao mi je Maksim dobroćudno. Visjelo je u zraku moje pitanje što on ovdje radi. Bez da sam ga izgovorio, sam je dao objašnjenje. Ovdje je često dolazio kao mlad student. Otad mu nisu puti ovdje zalazili. Uхватила ga neka sjeta. Bez brige, ne radi nikakav prekršaj, daleko od toga. Nema taksativne zabrane da teolozi ne smiju u kafić; naravno, pridržavaju se nepisanih pravila i očekivanja kako se treba ponašati. Neka ne brinem za njega, sve je u redu. Jednostavno mu je došlo da ode do svog kafića iz mladosti i popije pivo, kao nekad, daleko od župljana. Ako netko i naleti, ne vjeruje da će mu zamjeriti. Ako mu i zamjeri i baš ga ode tužiti, zna kako će se obraniti. - Ja ga neću cinkati, našalim se. - Onda si zavrijedio pivo!

Mjesecima nisam ni s kim prisnije razgovarao, pa sam govorio kao navinut, želeći nadoknaditi sve propušteno. Maksim je prijatelj kakvog cijeli život tražim. Mislim da nema stvari koje mu nisam ispričao. Već za nekoliko minuta povjerio sam mu najintimnije stvari: od Devereuxa do burleske kako me Slavica zadovoljila rukom. Dobro to, ali izlajao sam se kako sam prijevarom došao do stana i da mešetarić grobnim mjestima, što mi baš nije bilo pametno. Čvrste odluke da ću postati spartanski škrt na riječima pale su u vodu. Jedina mi je utjeha da se i on izražavao vrlo slobodno! S tom razliko da sam ja frfljao i petljao, dok je on govorio zadivljujuće elokventno, s bogatim rječnikom i finim formulacijama. Kad bih ja nešto izustio, Maksim je prekidao i dao mi prednost, dok se meni takav propust nije dogodio. Njegova finoća fascinira. Vrlo rijetko, toliko rijetko da se nije primjećivalo, zamucnuo bi, baš kao što dobro nauljen motor podešenih svjećica zatrokira upravo zbog svog savršenstva. Ja naravno nisam trokirao, osim ako se sveukupno moje govorenje, štoviše cijela osoba, ne shvati kao trokiranje.

Podsvjesno me pred Maksimom kao svetim čovjekom najviše mučilo ono da mi se obratio Božji Glas. Osjećao sam krivnju iz koje je proizlazio strah da će me napasti zbog bogohuljenja. Lakonski je rekao da je to zanimljivo, no nimalo problematično: bilo da mi se Glas zbija obratio, bilo da se radi o psihičkom fenomenu. Popričat će o tome sa mnom, pomoći mi svojim znanjem. Osjetivši moju zabrinutost, smirivao me da je moj slučaj u odnosu na koještarije koje se događaju s božjim obraćanjima bezazlenost. Pa što ako mi se Glas obratio - zašto se ne bi?? Isto tako, ako sam i izmislio, ma iz najpodmuklijih razloga - što onda?! Ja sam ponavljao da mi je žao, da me sram i da se kajem - a on je smireno odmahivao rukom. Zabezeknuo sam se kad mi je otkrio da je tu temu teologija opširno elaborirala, "puno opširnije i temeljitije nego Devereux fenomen pokazivanje vulve". Znam da su teolozi obrazovani te da poznaju sva područja života i znanosti, no - zar je proučio i Devereuxa?! *Slučajno sam našao knjigu na rasprodaji*, namigne mi šeretski. *Kad bi ti samo znao što moramo pročitati da bismo se nosili sa zavrzlamama modernog svijeta*. Na fakultetima, pretpostavljam i na bogosloviji, psihologija je redovan predmet u kojem je D. obavezna literatura. Nije čudno da ga je pročitao. Šali se, nije pročitao, ali ja sam toliko živo pričao o njemu da osjeća kao da ga je sam pročitao.

Slijedilo je još veće iznenađenje kad mi je u sklopu rasprave izrekao svoju akademsku tezu da tema teologije nije pitanje postoji li Bog ili ne postoji!? Ovo je u suvremenoj teologiji irelevantno. Pretpostavljam da sam u njega buljio kao tele u šarena vrata, što zbog pelinkovca koji me bacio na koljena, što od bizarnosti tvrdnje. Teologija bez Boga je najgori ateizam i sotonizam, zgražao sam se. *Ne treba to shvatiti doslovce*, smirivao me, *stvari su suptilnije*. Htio mi je protumačiti tendencije u postmodernoj metateološkoj misli; zamolio sam ga da to ostavi za bolju prigodu. Nemam osjećaj za metafiziku; ne mogu se prisiliti, dapače to me ubija. Spekulativnost je i moja slabost i moja averzija. Moje odbijanje, koje je mogao shvatiti kao uvredu, vrlo tolerantno je prihvatio. *Odbijanje metafizike je isto metafizika*, promrmljao je. *I on je antimetafizik te je između mene i njega veća sličnost nego mislim*, zasladio je na kraju. Najviše me iznenadio ravnodušnošću kad sam spomenuo Marxa. Očekivao sam da će se okomiti teškom artiljerijom, prokleti me i odjuriti od mene kao od Nečastivog. A ono - razveselio se!? *Nije na to još nigdje naletio. Da li točno znam odakle je to, ako bude citirao u nekoj svojoj raspravi?* "Rajnske novine" od 5. svibnja 1842. godine. *Doživotni mi je dužnik*, polaska mi. *Naravno, ono s Papom, kardinalima, Vatikanskom bankom, sve do onih koji ukapaju raku - to je tvoj dodatak*, upita me. Shvatio sam da se šali na moj račun. *I ono da su Karl May i Karl Marx ista osoba dobra je fora*, pohvalio me, *mora ju zapamtiti*.

Ocrnio sam sebe zbog svojih seksualnih iskustava. *Nije to ništa*, i ovaj put me lakonski poklopio nakon što sam se iz petnih žila trudio prikazati kao bludnika, da ne velim perverzno grješnika za kojeg je i najdublji krug pakla nedostatan. *Kad bi ti znao kakve se grozne stvari događaju tu u našoj blizini, sam bih se nasmijao svojim "grijesima"*.

Vrag mi nije dao mira, pa sam dalje provocirao. Izbacit ću ja tebe iz takta, zakleo sam se u sebi! Kako to - nisam se libio beskrupulozne blasfemije - da je Marija "vazda djevica" a rodila je?! Dobro de, to sa Isusom neka bude čudo, no u Bibliji se crno na bijelo tvrde šokantne stvari. U *Mateju 12:46*, *Luki 8:19* i *Marku 3:31* spominje se da su Isusova majka Marija, i njegova braća: Jakov, Josip, Šimun i Juda, te sestre koje nisu spomenute poimence (*Matej 13:56*) došle posjetiti Isusa. U *Ivanu 7:1-10* spominje se da su Isusova braća otišla na festival, dok je on ostao. U *Djelima apostolskim 1:14* opisuje se da su

njegova majka i braća molili sa apostolima. Iz svih ovih zapisa sasvim je prirodno i normalno zaključiti da je Isus imao braću i sestre, a sva ta brojna djeca nisu začeta bezgrješnim začecem niti ih je donijela roda, nego su napravljena i rođena onako kako se djeca prave i rađaju. Teško je nakon svega toga prihvatiti besmislicu da je Marija ostala djeвица. Kome treba takva nesuvislost i kako se može u to vjerovati? - Gledao sam divljački u Maksima, kao da je on za sve kriv. Očekivao sam da će skočiti kao šilom uboden i povikati *Apaga Satanas!* Umjesto toga blago je priznao da su kroz povijest mnogi postavljali ovakva pitanja, što nije najbolje prihvaćeno. *Danas su ovakva pitanja etablišana. Odgovori su različiti. Neki drže da dogma o djevičanstvu nije utemeljena u Bibliji, da je nepotrebna i jednostavno je odbacuju kao nedostojnu. S druge strane, mnogi je odlučno brane, navodeći suptilne argumente. Postoji cijela biblioteka o tom pitanju sa čarobno zanimljivim tumačenjima. Ako želim, dat će mi popis literature u kojima će moj radoznao analitički duh naći puno za sebe. Doduše, iako je on sam puno toga pažljivo proučio, nije to na crti njegovih glavnih interesa. Čovjek se ne može svime baviti; ars longa, vita brevis.*

A zašto je svemogući Bog, za kojega se tvrdi da je beskrajno dobar, dopustio zločin rušenja stare slastičarnice, Doma JNA, pa i onih ubavih kuća na mjestu stare robne kuće i preko puta crkve? Zašto, unio sam mu se u lice, ne odustajući od izazivanja. I zašto je ubijeno Jezero? Zašto je to Čakovcu učinjeno?? - Očekivao sam da će dobri Maksim konačno planuti, da će na mene sručiti drvlje i kamene. - *Slažem se s tobom da su napravljene slaboumnosti, koje mi nije ni na kraj pameti braniti. Jedino pokušaj stvari objektivno sagledati, što ne znači - ponavljam - da time imalo opravdavam pogreške koje su nad gradom počinjene. Stara slastičarnica bila je zbilja ljupka zgrada. Njene slastice svakog čakovečkog sina obilježile su. I susjedni Dom JNA (to je zdanje bilo izvorno Kavana Kremzner, uređena u vrhunskom bečkom stilu, ali je ostala u pamćenju po svojoj posljednjoj funkciji) s pozornicom ljetnog kina bijaše prekrasan, s bogatstvom sadržaja koji su dali posebno značenje. Ruku na srce, budimo malo cinični, kad su bile na svom mjestu ljudi ih nisu doživljavali kao izuzetnu vrijednost, već su prolazili sa svojim brigama pored njih ne primjećujući ih. Tek kad su nestale, razrasle su se do mitskih razmjera. Moraš imati u vidu ono vrijeme. To su bile oronule zgrade, vlaga*

je prodrla u zidove, prijetilo je urušavanje, život u njima bio je opasan. Za sanaciju je trebalo puno novca, kojeg nije bilo. - Sve sam to čuo sto put, prekinem ga. U redu, ali to je istina, odgovori mi. - S druge strane, na njihovu mjestu su niknule nove građevine koje su Čakovcu dale moderni izgled. Ljudi su bili opčinjeni suvremenom gradnjom. Sjeti se kako su se roditelji s djecom dolazili diviti peterokatnicama, prvim novogradnjama u Čakovcu. Nova robna kuća i Centar za kulturu te nova knjižnica - nisu ružni, dapače to je sama po sebi natprosječna lijepa arhitektura. I stara robna kuća na svoje je način lijepa i dobro uklopljena, pa i zgrada preko puta crkve osmišljena je. Čakovčani su odlazili u kupovinu u Varaždin i Mursku Sobotu - izgradnjom prve robne kuće trgovački sadržaj podignut je na novu razinu, Čakovec postaje grad visoke trgovinske kulture; moraš imati u vidu da je i trgovina dio života.! S ponosom smo gledali kako su Varaždinci, Slovenci i Mađari dolazili u našu novu robnu kući. - Danas dućani bježe iz centra u velike trgovačke centre na rubu grada. Rušenje povijesnih zgrada radi izgradnje trgovina pokazuje se promašajem. - Nitko tada nije to mogao predvidjeti; mora se priznati da je nova robna kuća u svoje vrijeme odigrale ulogu.

Da je bilo pameti pa da su se stara slastičarnica i Dom sačuvali, a u produžetku srušile one manje važne neugledne kuće, uzdahnem. Eh, da je bilo pameti - ali nije, uzdahne i Maksim. Današnji su propisi zaštite spomenika stroži, danas se takvo nešto ne bi moglo dogoditi. Čovjek se ne može oteti dojmu da je to bila sudbina. Da se razumijemo, slažem se s tobom, tužno je sve to. Ne preostaje nam ništa nego tuga... duboko tu u nama...

Da li bi svemogućí Bog mogao učiniti da se stara slastičarnica, ljetno kino i Dom vrate? Ni na ovu moju provokaciju nije se naljutio. - Teoretski da, odgovori mi zvrkasto. - Zbilja, zainteresiram se. - Recimo da neki Čakovčanin smisli računalnu aplikaciju s kojom zaradi milijardu dolara, te bude dovoljno lud da svoje novce uloži u kupnju robne kuće, sruši je i rekonstruira staru slastičarnicu. Onda će se javiti neki novi klinci koji će tugovati za "Međimurkom"... Ili da padne meteor baš na robnu kuću, pa da se više ona ne obnavlja - jer robne kuće u centru grada više nemaju ekonomsku isplativost - nego se vrati na staro stanje stvari. - To je tvoja lakrdija i glupiranje, a ne stvarni plan! - Oprosti mi, nisam te htio povrijediti. Rekao sam ti da je teoretski moguće, no stvarno - bilo pa prošlo zauvijek, kao mladost.

- A Jezero? - *S Jezerom je drugačije. Kad tad će se vratiti. Da li za našeg života - teško je reći, ali jednog dana sigurno hoće! Samo, kako vrijeme prolazi sve nas je manje koji se sjećamo Jezera. Nikoga neće biti da mu se veseli...* Maksim me istovremeno rastužio i ispunio radošću. Samo da se vrati ta prokleta voda, makar za sto godina, samo da se vrati! Na neki čudan način bilo mi je žao što je toliko uviđavan prema meni. Da me barem za nešto prekorio. Naknadno sam shvatio njegovu lukavost - čuvao se za konačni udarac.

Nisam primijetio da sam se svađao ili da sam vikao u razgovoru. Kroz maglu se sjećam da je nekoliko puta dolazila konobarica i pitala Maksima da li mu dosađujem. Odnosila se prema njemu s uvažavanjem. *Bez brige*, odgovorio joj je, *sve je u redu*. [Je li ga poznavala, je li bila iz njegove župe? Je li zbog nje došao u kafić?]

U jednom je trenutku s radija odjeknula *Pamtim samo dobre dane*. Morao sam se pridružiti Gaby, čiji se božanstveni glas pojavio kao viši znamen. Da, potvrdio je Maksim, i on je obožava. Pozvao sam ga da si da oduška. Nije mi se htio zamjeriti pa je zapjevušio, dajući rukom znak konobarici - koja je grubo doviknula da je u lokalu zabranjeno pjevanje - da je sve u redu. Gledala me poprijeko poput gestapovca.

Dirnut melodijom, odlučio sam se nagraditi jednim, samo jednim malim pelinkovcem. Znam da mi pelinkovac uvijek stvara probleme, da me baca u mračno stanje, ali samo jedna čašica neće me slomiti. Drugu neću naručivati - apsolutno vladam sobom i neću pokleknuti. Pokazat ću da sam jači. *U redu*, rekao je, *ti si slobodan čovjek i sam odlučuješ. Može se ovo shvatiti kao vježbanje u snazi volje*, podržao me. - Gle, i dalje sasvim vladam sobom i sasvim sam normalan, rekao sam mu kad sam naiskap drmnuo pelinkovac. Ne mogu reći koliko mi je godio. *Hoćeš još jedan*, upita. Ne, hvala, odgovorim odrješito. *Bravo, tvoja odlučnost pobuđuje najdublje poštovanje*. Maksime, zagrlim ga, ne mogu ti reći koliko si ti drag čovjek!

Nastavili smo razgovarati, samo što je ovaj puta on preuzeo riječ. *Uvijek je bilo problema s upoznavanjem među parovima*, počeo je, *a suvremeni život stvari je tako zapetljao da se nije moguće otpetljati. Neću te opterećivati sociološkim objašnjenima. Uostalom, ti si socijalni radnik i o tome znaš više od mene*. Ne znam zašto mi to priča, rekao sam mu. *Valja pomoći osamljenim dušama da se pronađu*. To je svodništvo, pokušao sam

biti duhovit. Namrštio se, ali nisam ga izbacio iz takta. *Nepravedan si, ukorio me. To su dobre i poštene osobe koje stjecajem okolnosti ne nalaze srodnu dušu. Tisuću je razloga za to, strah, nespretnost, kompleksi, karakterne crte, neugodni doživljaji, fizički nedostaci. Svatko zavrđuje naći sebi par i u zajednici s drugim ostvariti se u ljudskoj punini. Ljubav je kao dva ogledala koja se jedno u drugom reflektiraju u vječnost.*

Sve je to prekrasno, ali, ponavljam, zašto to meni priča?!

Htio bi me upoznati s pristalom, vrlo čestitom djevojkom. Ha ha, meni to ne treba. Šuti, glupane, i slušaj, prvi put je podigao glas. Umuknuo sam, ne hoteći izazvati incident. Uostalom, Maksim mi se sviđao i cijenio sam to što je htio razgovarati sa mnom. Djevojka je duševno i tjelesno divna. Kosa crna kao ugljen. Oči joj dva magična dragulja. Male napućene usne stvorene za ljubljenje. Listovi na nogama savršeno isklesani. (Pričao je tako zanosno da sam ga htio upitati zašto ju onda on ne uzme za sebe, no suzdržao sam se da ga opet ne razljutim. Meni bi to bila pošalica, a on bi se mogao uvrijediti.) Ima vrlo bolno iskustvo - smutila ju je ništarija. A ne, na takve stvari ne padam! Naravno, i taj komentar sam sačuvao za sebe. Djevojka o kojoj ti govorim psihosomatski je blokirana u uspostavljanju veza, iz čega se mora iščupati jer će inače zauvijek ostati zarobljenica prošlosti. Srce te boli kad je vidiš kako se koprca u živom blatu svoje pat pozicije. Mora nastaviti živjeti! - Vidjela te, nastavlja Maksim, pogledavši me u oči da pojača važnost svojih riječi, na sprovodu. U elegantnom odijelu, bijeloj košulji i s crvenom kravatom šarmirao si je nadahnutom kozerijom kako je ona inkarnacija Osmijeha. Pitala me da li te poznajem, što sam shvatio kao zamolbu da ženidbeno posređujem. Svaki dan spominje jesam li te sreo i jesam li ti rekao da bi se htjela s tobom razgovarati. Upozorio sam je da puno piješ, da si brbljav, neduhovit/dosadan i da lažeš. Uzalud, ljubav je slijepa. Nevjerojatna je sretna slučajnost, kao dio višeg plana, da sam te našao. Obećao sam njenim roditeljima da ću je spasiti. Njeno ime u potpunosti odgovara njenu karakteru - Angelica.

Dobro, rekao sam, bit će mi drago upoznati se s njom. Valjda sam to rekao podrugljivo jer me savjetovao da ne budem bahat. *It's time to catch the train. Propustiš li Angelicu - oš'o voz! Željeznicu guta već daljina.* U sebi sam bio skeptičan. Jedna je od mojih vrlina, ako se to može nazvati vrlinom, da u sekundi smislim ludu hipotezu. [Nema veze što nema veze sa stvarnošću, glavno da je zabavno.] Što ako je ta hvaljena

divna duša bila Maksimova ljubavnica, ta i sveta lica su ljudi, pa je ostala u drugom stanju, a sad ju lukavac želi udomiti? Uostalom, dopustio sam si malo cinizma, zašto da ne pomognem čovjeku? [Mislio sam da to mislim u sebi, no razmišljao sam na glas. Srećom, ni ova moja jadna podmuklost nije razljutila Maksima. Samo se nasmijao i s divljenjem upitao odakle li samo izvlačim tako lucidne kozerije.]

Za Angelicu moram još jedan pelinkovac, ote mi se radosno. Maksim je prekrasan tip! Toliki je u meni izazvao ushit da bih volio da za njega moram priznati očinstvo da ga spasim, samo da nešto učinim za njega. Morao sam ga još jednom zagrliti. Maksime, ti si od Boga, rekao sam mu. U svojoj razgaljenosti čak sam i konobaricu poljubio u čelo. Nevoljko je pristala, no mislim da joj je bilo drago. Dok je Maksim otišao na wc, šapnuo sam joj da sam dobio plaću i da bi mogla doći k meni da ih potrošim, i nju i plaću. Znam da je čula ponudu, iako se pravila da nije. Da ju čovjek opere i navuče na nju izazovno rublje, crnu čipku, prasica bi bila podnošljiva erotska igračka. Do tog se trenutka svega manje-više sjećam, više manje a manje više. Poslije toga gubim se u magli. Ne znam kad se razgovor pretvorio u svađu. Sjećam se da sam čašom gađao boce iza šanka - kao u igri gađanja na proštenjima, Maks me smirivao, gestapovka se derala na mene, na kraju izbacila iz lokala.

Kažem, mnogo toga mi je mutno. Nagadam što me razbjesnilo. Lažem, ne nagadam - točno znam! *To što si mi ispričivijedao o svojim erotskim avanturama lijepo su fabule*, rekao mi je, *samohvale kakvima se muškarci razmeću*. Ne razumijem što time hoće reći, skočio sam. Moji doživljaji jesu skromni, to neprestano ističem, no moji su - i na svoj način meni su epohalni. Svatko je gospodin pod svojim šeširom! U mom životu ima iznimnih pouka - zašto bi se inače Glas obratio, meni i baš meni?? *Nemojmo se pretvarati*, rekne mi Maksim blago. *Jasno je da si sve izmislio, da nikakvih Slavica nije bilo! Koliko god ti svoje duhovite priče uporno ponavljao - nikad neće postati stvarnost.*

Izrazom "grom iz vedra neba" ističem svoje iznenađenje; inače je njegov glas bio spikerski ugodan, dovoljno glasan ali nipošto preglasan. Pogledao sam ga u oči. O čemu on to?!? Lupa kao Maksim po diviziji. Neka se ne ljuti - promašio je profesiju. Umjesto teologa trebao bi biti pisac krimića ili znanstvene fantastike. Tu i tamo nešto

sam uljepšao i dodao radi zanimljivosti nešto što se nije dogodilo - što ne znači da u osnovi sve nije istinito. Do zadnjega slova! Imam tisuću dokaza, od fotografija i videa do ljudi koji su me vidjeli - sve neka provjeri kad god hoće. *U redu je*, rekao je mirno, *Angelica će biti tvoj anđeo spasa jedino ako ti to sam hoćeš*. Počeli su kopati kod Starog grada, na jezeru, sjetim se, znači da se jezero vraća. *Kopaju u tvojoj glavi!*, upozori me kontroliranom oštrinom. *Ne mijenjaj temu!*, doda prijeteci. *Ne želiš li, nema tih anđela koji će te izvući iz ponora pakla u koji toneš*, bila je njegova posljednja rečenica.

Meni su njegove prodike apsurdne, rekao sam mu. Zavređuje biti doživotnim počasnim predsjednikom hrvatskih humorista. Misli li doista da sam patološki lažljivac, onda sam razočaran, uvrijeđen i ljut. Da se smirim popio sam još jedan pelinkovac, njemu i cijelom svijetu u inat. *Ču ču ču, juri juri vlak, preko brda, planina*.

Pretpostavljam da me do stana doveo Maksim. Znam po tome što sam na stolu našao list papira na kojem je napisao "Maksim, u vezi Angelice" i broj telefona. List je bio istrgan iz bloka, koji je valjda imao pri sebi; siguran sam da takav blok ja nemam. Napisano je crvenim vodootpornim flomasterom, koji je ostao pored. Za flomaster sam siguran da je moj. U bijesu sam rastrgao papirić na sto komadića. Trebalo mi je pola dana dok nisam, u grču, sastavio onaj dio s telefonskim brojem.

DOSAD IZAŠLO U BIBLIOTECI INSULA

Ivana Jančec: Kokoš balerina.....	Poezija, 2003.
Zoran Mašović: Dogodilo se na današnji dan	Proza, 2003.
Josip Mihalković: Knjiga koja neće promijeniti svijet	Poezija, 2003.
Ladislav Radek: Savjest na cjedilu.....	Epigrami, 2003.
Maša Bajc: Čarobne priče Fortivora Velikog.....	Slikovnica, 2003.
Sergej Baumhak: Yaeho	Poezija, 2003.
Ivan Bujan: Rituali u praskozorje	Poezija, 2003.
Stanislav Petrović : Mrtulova krila.....	Poezija, 2003.
Emilija Kovač: ITD	Proza, 2004.
Krešimir Novak: Pjesme iz konzerve.....	Poezija, 2004.
Robert Slunjski, Marija Vuk: Demografske promjene u Međimurju 1857.-2001.	Publicistika, 2004.
Petar Despinić: Stol, kuća, trg	Poezija, 2005.
Damir Jaklin: Prizemlje	Proza, 2005.
Kristian Novak: Obješeni.....	Proza, 2005.
Stanislav Petrović: Ispričaji.....	Poezija, 2005.
Igor Baksa: Kotač u osmici.....	Proza, 2006.
Krunoslav Mikulan: Oklada u Titanicu.....	Proza, 2006.
Krešimir Novak: Ja sam samo mali vatrogasac.....	Poezija, 2006.
Ivan Pranjić: Rukopis tišine	Poezija, 2006.
Emilija Kovač: Čudovita	Poezija, 2007.
Augustin Lesjak: Oprosti mi, Paulo.....	Putopisi, 2008.
Andrijana Kos-Lajtman: Jutarnji laureat	Poezija, 2008.
Silvia Balija: Topla igra	Poezija, 2008.
Zvonko Kovač: Domovinski eseji.....	Publicistika, 2009.
Miljenko Muršić: U oblacima.....	Proza, 2009.
Kristina Štebih: Via lucis.....	Poezija, 2009.

Sonja Kuhanec: Proljetno buđenje..... Igrokazi, 2010.

Ivan Kutnjak: Lilije za Lilienne Poezija, 2010.

Petar Despinić: Gramatičar u voćnjaku Poezija, 2011.

Božidar Glavina: Mi smo vam obični ljudi Igrokazi, 2011.

Emilija Kovač: Amazonke, vile i satirice..... Publicistika, 2011.

Ivan Pranjić: Iskrenost daruje pismenost..... Publicistika, 2011.

Ivan Kutnjak: Nečastivi u snu ponoćne Hrvatske Publicistika, 2013.

Tanja Novak: Muzej Majka..... Proza, 2013.

Petar Despinić: Kuća od riječi Poezija, 2014.

Irma Kovačić: Nadanje riječi..... Publicistika, 2014.

Sandra Breka-Ovčar, Zlatka Grahovec, Ivan Pranjić:
Međimurska mlada drama..... Drame, 2014.

Damir Jaklin: Pješaci, dame i konji..... Proza, 2015.

Zvonko Kovač: Zvon u kiši..... Poezija, 2015.

Miljenko Muršić: Lažni Čakovčanin Proza, 2015.

